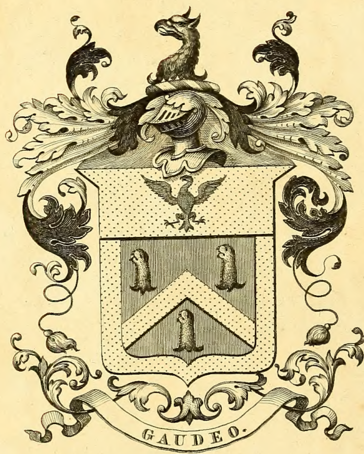
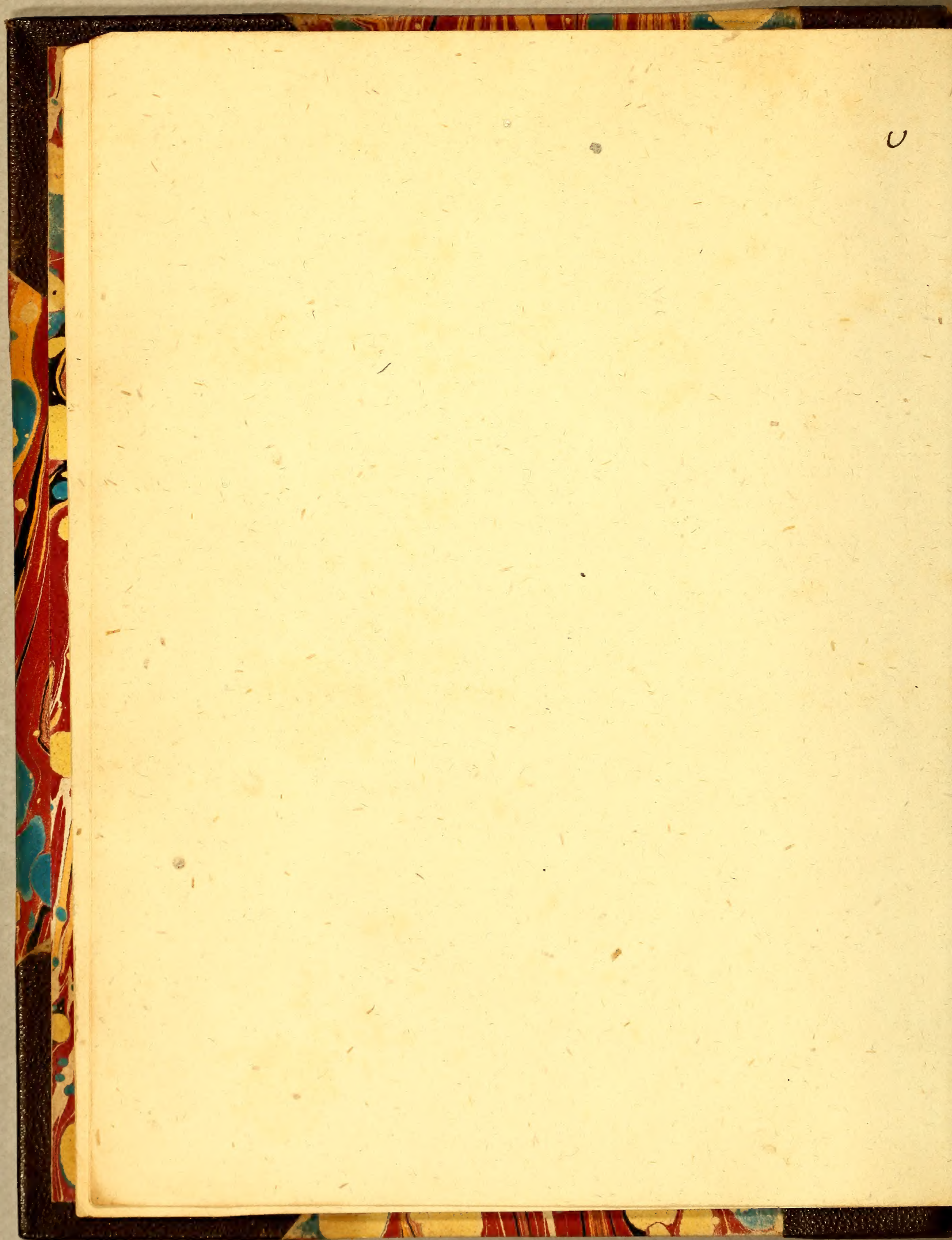

GAUDEO.

293 notron Rich

BESCHRYVING VAN OUD-GROENLAND,

Of eigentlyk van de zoogenaamde

STRAAT DAVIS:

BEHELZENDE

Deszelfs Natuurlyke Historie, Standsgelegenheid, Gedaante, Grensscheidingen, Veld-Gewassen, Dieren, Vogelen, Visschen, enz.

MITSGADERS

Den Oirsprong en Voortgang der Aeloude

NOORWEEGSCHE VOLKPLANTINGEN

IN DAT GEWEST;

BENEVENS

Den Aart, Inborst, Wooningen, Levenswyze, Kleding, Spraak, Bygelovigheid, Dichtkunst, Uitspanningen en Tydverdryven der

HEDENDAAGSCHE INBOORLINGEN.

Eerst in de Deensche Taal beschreven door

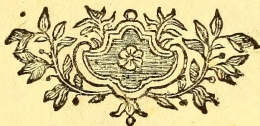
MR. HANS EGEDE,

Van den jare 1721 tot 1736 Missionaris of Luitersch Predikant aldaar,

En nu in 't Nederduitsch overgebragt.

MET

Een NIEUWE KAART VAN DAT LANDSCHAP *en* *Aardige* PRINTVERBEELDINGEN *verciert.*

TE DELFT

By REINIER BOITET, 1746.

AAN ZYNE DOORLUCHTIGSTE

KONINGLYKE
HOOGHEID
FREDERIK,
ERFPRINS, KROONS-OPVOLGER
VAN
DENEMARKEN
EN
NOORWEGEN.

Met believen van uwe Koninglyke Hoogheid,

GElyk ik de vryheid genomen heb, den koning, uwen

uwen koninglyken vader, zeer ootmoedig op te dragen een Verhaal van het Begin en den Voortgang der Groenlandſche Zending, die zyne majeſteit met zoo een roemruchtigen yver beſchermt en aanmoedigt, zoo neem ik met diezelve ootmoedige onderwerping de vryheid, om uwer doorluchtigſte koninglyke hoogheid aan te bieden dees tegenwoordige Verhandeling of NATUURLYKE HISTORIE van OUD-GROENLAND, trachtende door dat middel zoo een Godvruchtige on-

onder-

derneming in uwe KONINGL. HOOGHEIDS gunſt en beſcherming te bevelen en aan te pryzen, om dat de arme inboorlingen een recht hebben, uwe beſcherming niet minder te eisſchen, als de koningryken van Denemarken en Noorwegen, en zich vleijen met de hope, dat ze t'eeniger tyd de grootſte zegeningen onder uwe gelukkige regeering genieten zullen.

Ik twyffel niet, of dit kleine Werk zal genadiglyk van uwe KONINGL. HOOGHEID ontfangen worden, ſtrekkende tot

Gods eere, en tot verheffing van uw koninglyk Geslacht. Het laatste hangt t'eenemaal af van het eerste en volgt noodzaaklyk 't zelve. Als de arme Groenlanders geleert hebben, God als hunnen Schepper en Jesus Christus als hunnen Verlosser, te kennen en aan te bidden, zullen zy meede leeren erkennen en eeren een Christen Souverein, als hunnen koning en regeerder, door wiens christelyke zorge en goedheid zy tot de kennisse der zaligheid overgebragt zyn.

Dat Gods koningryk dagelyks toe-

toeneeme, en zich wyd en zyd verſpreide, onder de regering van uwen Koninglyken Huize! Dat Gods Woord onder het zwaaijen van deszelfs Scepter ſteeds ſnellyk voortga gelyk eertyds in het Ooſten, dus ook jegenswoordig in het killig Noorden! Dat het den Almogenden GOD behage, den naam van uwe KONINGLYKE HOOGHEID te maken als den naam der grootſten en machtigſten op aarden! Dat Hy den koninglyken erftroon beveſtige en krachtdadiglyk onderſteune, en U als een zegening

ning in alle eeuwigheid voor zyn aangezichte plaatze, zulks zyn de hertelyke wenſchingen en gebeden van

Uwe doorluchtige

KONINGLYKE HOOGHEIDS

Gehoorzaamſten,
Onderdanigsten, en
Dienſtvaardigsten
Onderdaan en Dienaar,
HANS EGEDE.

COPPENHAGEN
den 20 Juli 1741.

VOOR-

VOORBERICHT
VAN DEN
SCHRYVER
AAN DEN
LEZER.

EEn van myne vrienden, die eenigen tyd in *Oud-Groenland*, of eigentlyk in de zoogenaamde *Straat Davis* heeft gewoont, heeft eenige jaren geleden, buiten myn weten een Beschryving van *Oud-Groenland* met den druk gemeen gemaakt, genaamt *Nieuwe Beschryving* van *Oud-Groenland*, die ik niet lang na myne aankomst in die gewesten, na de kennisse,

nisſe, die ik toen bekomen had, ten behoeve van ſommige myner begunſtigers had ontworpen; maar hebbende zedert een volkomener licht in die zaken verkregen, zoo door myne eige waarnemingen, als wel door die van mynen zoon, *Paulus Egede*, die vier jaren zendeling in de *Noordweſtelyke* kolonie van *Oud-Groenland* geweeſt is, zoo heb ik noodzakelyk geacht, om dit kleine werk, 't welk om zoo te ſpreken, maar een ruwe ſchets was, weder onder handen te nemen, te voltooijen en uit te breiden, en onder dienzelven tytel met ſommige nuttige byvoegzelen, en verciert met verſcheide figuren en afbeeldzels van zekere dieren, viſſchen, vogels, planten en andere natuurlyke voortbreng-

brengzels van het land, andermaal in 't licht te geven, en ten einde de Lezer beter begrip zou mogen hebben van 't geen hy in dezen ſchets vind, zoo heb ik een nieuwe kaart van dat land daarby gevoegt. Alhoewel *Oud-Groenland* of eigentlyk dat gedeelte van 't zelve, bekent onder den naam van de *Straat Davids*, een land is van een byſtere grote uitgeſtrektheid, hetzelve verſchaft geen ruim veld tot gewigtige waarnemingen of aanmerkingen; men vind geen vaſte of welbebouwde ſteden; geen welgeſchikte po-licy of burgerlyke regeering; geen fraaije kunſten en wetenſchappen, of diergelyke, maar ſlechts veel geringe armhertige onkun-dige *Heidenen*, die voordeel uit het land

trekken; na de weinige bequaamheid, die zy bezitten. Ik moet bekennen, dat dit land in deszelfs tegenwoordigen ſtaat en gelegenheid, by andere landſchappen vergeleken, een zeer ſlecht arm land is, doch echter niet zoo verachtelyk en elendig, of het kan door behoorlyken vlyt en nyverheid niet alleen deszelfs eigen inwoners rykelyk voeden, maar ook aan anderen van deszelfs voortbrengzelen mededeelen: Wat aanbelangt het land in zichzelven, het brengt nu weinig of niets voort, alzoo 't zelve voor het grootſte gedeelte woeſt en onbebouwt legt, doch uit de aloude en hedendaagſche hiſtorien en verhalen blykt nochtans, dat het niet onbequaam is, om verſcheiderhande

dingen voort te brengen, en derhalven twyfel ik niet, of het zoude weder deszelfs vorige vruchtbaarheid bekomen, byaldien het na behoren bearbeid en aangequeekt wierd. Edoch wat aanbelangt de zeën, zy zyn ryker in allerhande dieren en visſchen, dan in eenige andere werreldgedeeltens, waaruit zeer groot voordeel getrokken zou konnen worden, zoo als onder anderen is af te nemen uit de byſtere grote ſchatten, die veele natiën met den walviſchvangſt vergadert hebben, en noch vergaderen, zoo als ook met dien van robben, zee-honden en zee-paarden. Deze rede alleen toont volkomentlyk aan, dat dit een land is, niet onwaardig, om 'er zorge voor te dragen en te

verbeteren; en dit heeft geweest het welgegronde gevoelen van wylen onze laatste monarchen van *Denemarken*, en van veele van hunne voornaamste ministers, die zoo veel werk daarvan hebben gemaakt, dat zy geen kosten hebben gespaart in het uitrusten van schepen, om hetzelve t' ontdekken, waarvan in 't vervolg zal gesproken worden. Dees ontdekking is wel voornaamlyk ondernomen, op dat de Christelyke Godsdienst, in die werreld-deelen ongelukkig verloren geraakt, herstelt, en de arme inwoners, naamlyk de afstammelingen der oude *Noordsche* Christenen, byaldien 'er door Gods goedertierenheid noch gevonden mogten worden, als oprechte onderdanen

van *Deenemarken* en *Noorwegen*, zoo na het lichaam, als na de ziele geholpen en vertrooſt zouden mogen worden. En alhoewel de zeer pryswaardige pogingen van die roemruchtige monarchen, godvruchtiger gedachtenis, dien goeden uitſlag niet hebben gehad, als wel te wenſchen ware geweeſt, zy hebben nochtans den weg gebaant tot nieuwe ondernemingen van diezelve natuur, die Gode zy dank, niet t'eenemaal vruchteloos zyn geweeſt, voor zoo veel de *Weſtkuſt* van *Oud-Groenland* aanbelangt, by de *Deenen* genaamt *Westerbygd*, welke kuſt niet alleen t' eenemaal ontdekt is, maar daar zyn verſcheide nieuwe woningen en kantoren opgerecht, en

het

het Heilige Woord Gods is door Gods zegen gepredikt aan de onkundige Heidenen in dat geweſt, daar de Chriſtelyke godsdienſt t' eenemaal verloren geraakt was. Dit alles behoorde ons aan te moedigen, om onze pogingen te achtervolgen, ten einde de Ooſtkuſt te ontdekken, daar men weet, dat in aloude tyden de hoofd-kolonie geweeſt is. Door dit middel zouden mogelyk de afſtammelingen der oude *Noorwegers* en *Yslanders* weder worden ontdekt, 't welk ik niet onmogelyk acht, mits wy den rechten weg inſlaan, dien ik in de volgende Verhandeling hope aan te wyzen.

Wat een pryswaardige roemruchtige zaak zou het zyn, zoo een groot heilzaam

werk

werk t'ondernemen, voornaaamlyk ten opzichte van die ongelukkige volkeren, die door een rechtvaerdig oordeel van God nu ruim drie honderd jaren van alle gemeenſchap met de Chriſtenen uitgeſloten zyn geweeſt; onze burgerlyke plicht niet alleen, maar onze chriſtelyke eisſchen zulks van ons, en derhalven betaamt het ons, den Almogenden God hertelyk te bidden, dat het hem behage, zyne gramſchap te ſtillen, die tegen die elendigen ontſtoken ſchynt te zyn, en onzen allergenadigſten Souverein en allen anderen welgezinden Chriſtenen den beſten weg en de middelen aan te wyzen, ter ontdekkinge en gelukkige herſtellinge van dat land En offſchoon wy te kort mo-

gen ſchieten in onze verwachting, van naamlyk de bovengemelde afſtammelingen van de oude *Noorweegſche* en *Yslandſche* Chriſtenen t'ontmoeten, die voor zoo veel men weet, alle uitgeſturven en verwoeſt zyn, zoo als wy zulks op de Ooſtkuſt bevonden hebben, nochtans acht ik niet, dat alle onze arbeid daarom verloren of onze koſten nodeloos verſpilt zullen zyn, zoo lang die aangewend en beſteed zullen worden ten welzyn en voordeel van de daar wonende onkundige Heidenen, over dewelke wy rede hebben, te hopen, dat onze allergenadigſte Souverein zyne vaderlyke goedertierenheid en Chriſtelyken yver zal uitſtrekken, ter bevordering van hunne eeuwi-

ge

ge gelukzaligheid, gelyk hy zoo genadiglyk gedaan heeft over die aan de Weſtkuſt, aangezien door dat middel de oude vervalle plaatzen op nieuw herſtelt en van inwoners voorzien konnen worden, tot geen klein voordeel van den koning en deszelfs heerſchappyen. Dat God dit myn welmeenent Ontwerp in zyne genade voorſpoedig make en bevordere, ter eere van zynen allerheiligſten Name en ter bevordering van de zaligheid dier arme zielen, is de oprechte wenſch van

HANS EGEDE.

KORTE INHOUD

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

In dit Werk voorkomende.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEDE HOOFDSTUK.

DERDE

KORTE INHOUD.

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

VYFDE HOOFDSTUK.

ZESDE HOOFDSTUK.

KORTE INHOUD

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

NEGENDE HOOFDSTUK.

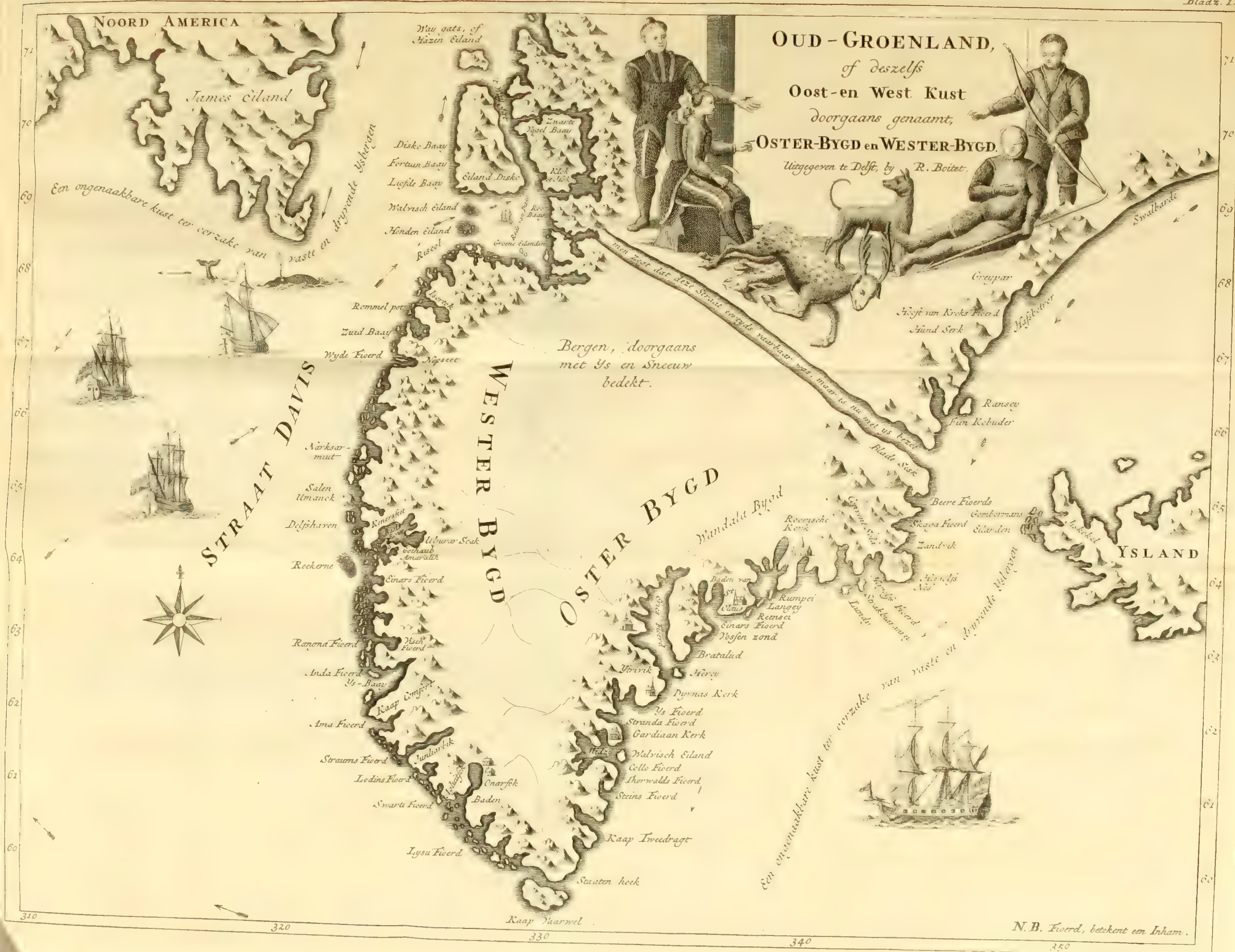
TIENDE HOOFDSTUK.

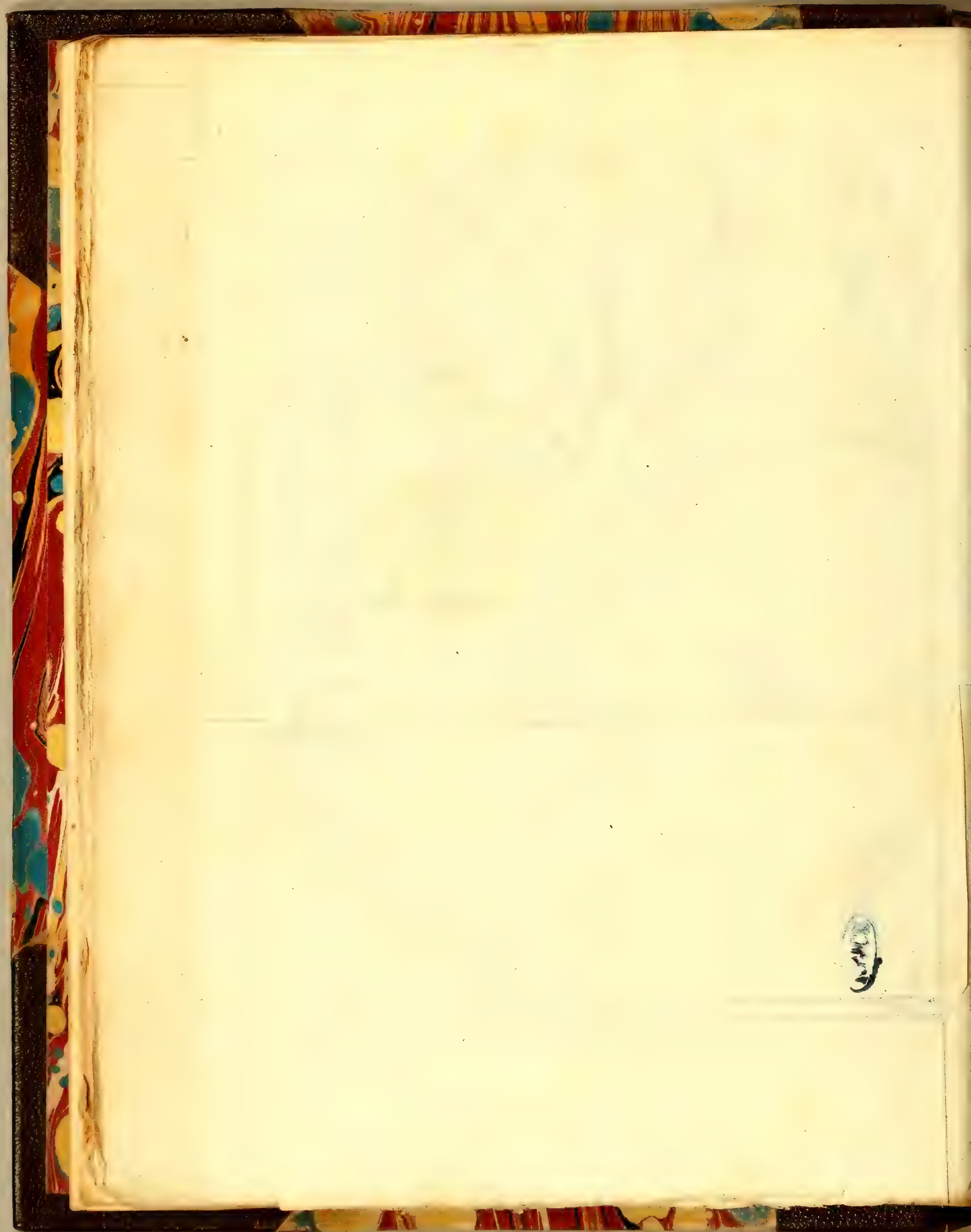
ELFDE HOOFDSTUK.

TWAALF-

ZEVEN-

KORTE INHOUD.

Bladz. 1.
OUD-GROENLAND,
of deszelfs
Oost-en West Kust
doorgaans genaamt,
OSTER-BYGD en WESTER-BYGD.
Uitgegeven te Delft, by R. Boitet.
NOORD AMERICA
James Eiland
Een ongenaakbare kust ter oorzake van vaste en drywende Ysbergen
STRAAT DAVIS
WESTER BYGD
OSTER BYGD
Bergen, doorgaans met Ys en Sneeuw bedekt.
men zegt dat deze Straat eertyds vaarbaar was, maar is nu met ys bezet
Een ongenaakbare kust ter oorzake van vaste en drywende Ysbergen
YSLAND
Diske Baay
Fortuin Baay
Liefde Baay
Eiland Diske
Walvisch Eiland
Honden Eiland
Rommel pot
Zuid Baay
Wyde Fioerd
Salen
Umanck
Delfshaven
Roekerne
Einars Fioerd
Ranona Fioerd
Anda Fioerd
Ys-Baay
Kaap Comfort
Ama Fioerd
Straums Fioerd
Lodins Fioerd
Swarte Fioerd
Lysu Fioerd
Onarfok
Baden
Staaten hoek
Kaap Vaarwel
Kaap Tweedragt
Steins Fioerd
Thorwalds Fioerd
Cello Fioerd
Walvisch Eiland
Gardiaan Kerk
Stranda Fioerd
Ys Fioerd
Dyrnas Kerk
Bratalud
Vossen zond
Einars Fioerd
Rumpei
Langey
Wandala Byod
Beere Fioerds
Skagа Fioerd
Zandvik
Blade Sark
Ransey
Fun Kebuder
Hoeft van Kroks Fioerd
Hund Serk
Greypar
Swalbarde
N.B. Fioerd, betekent een Inham.
320
330
340
350

BESCHRYVING
VAN
OUD-GROENLAND,
Of eigentlyk van de zoogenaamde
STRAAT DAVIS.

EERSTE HOOFDSTUK.

Stand, Gelegenheid en Uitgestrektheid van *OUD-GROENLAND.*

OUD-GROENLAND legt maar veertig mylen bewesten Ysland, beginnende van 59 graden 50 minuten. De Oostkunst strekt ten Noorden tot aan Spitsbergen, tussen 80 en 90 graden, 't welk voor een eiland gehouden word, afgescheiden van het vaste land van Groenland. De West-kust is bekent tot op ruim zeventig graden; maar of ze een groot Eiland

Oud-Groenland grenst na alle waarschynlykheid ten westen aan *Amerika.*

land

land zÿ/ dan of ze ten Noorden aan 't vaſte land grenſt zulks heeft niemand tot noch toe ontdekt; doch daar ſchÿnt groote rede te zÿn/ om te geloven/ dat ze ten Noord-weſten aan Amerika grenſt/ om dat daar legt de Baai/ of zee/ in de kaarten bekent bÿ den naam van Straat Davis, na zekeren Engelſchman, Jan Davis, die in den jare 1585. de eerſte ontdekker daar van geweeſt is. Deſe Straat word jaarlÿks door ſchepen van verſcheidene natien wegens den walviſch-vangſt bezocht/ doch niemand is als noch bequaam geweeſt/ om het einde daar van te vinden. Volgens de berichten/ die wy getracht hebben/ van de Noordelÿkſte Groenlanders te bekomen/ zoo is 'er maar een naauwe paſſaſie tuſſchen Amerika en Groenland, of 't geen waarſchÿnlÿker voorkomt/ dezelve grenzen aan elkander/ (a) 't welk ik te meer geloof/ om dat hoe dieper men Noordwaarts in de gemelde Straat komt/ hoe lager het land is/ ſtrÿdig

(*a*) Volgens het verhaal der *Groenlanders*, die de Golf van *Disco*, gelegen op 69 graden, bewonen, is *Groenland* een eiland, 't welk zy oordeelen uit den ſterken ſtroom, die van het Noorden komt, en het ys opend, zelfs midden in zee. Daarenboven verklaren zy, dat zy met menſchen, die een ganſch andere landaard, als zy zelven waren, aan de andere zyde van het ys geſproken hebben, en zy voegen daarby, dat hunne taal dezelve is, als de hunne, maar in perſonen verſchillen; dat maar een naauwe Straat *Groenland* van *Amerika* afſcheid; dat de gemelde Straat zoo ſmal of naauw is, dat menſchen aan beide de zyden teffens een en denzelven viſch ſchieten konnen; dat het vaſte land, als het Noorderlykſte, t'eenemaal met ys bedekt is; dat de eilanden alleen daarmede niet bedekt zyn, en dat daar zeer veel rendieren, ganzen en ander wild gevogelte gevonden worden.

dig tegen het geen men ziet/ daar het aan den Oceaan, of Groote-Zee grenst/ alwaar het doorgaans nooit aan hooge steile voorgebergtens ontbreekt. Het is zeer lang het algemeen gevoelen geweest/ dat Groenland ten Noord-Oosten aan Asiatisch-Tartarie en Moscovie grenst/ en dat gevoelen steunt op een oude vertelling/ die noch by veelen geloof vind/ te weten/ dat zeker persoon te land over bergen/ klippen en rotzen/ uit Groenland na Noorwegen gereist heeft/ by zich hebbende een Geit/ van wiers melk hy op de reize leefde/ waardoor hy den toenaam kreeg van Harrald, dat is/ Geit. Daarenboven vermelden de aloude Groenlansche Kronijken/ dat uit de Noordelyke gewesten vreemde ren-dieren en schapen daar gekomen zijn/ geteekent aan de ooren/ en de hoornen/ waaruit besloten word/ dat de Noordelyke gedeeltens van Groenland insgelyks bewoont zijn; ziet Theodorus Torlaccius, doch het tegendeel is aangetoont uit later proefnemingen/ of de vaart der Hollanders en andere na het Noorden; ziet Sorgdragers Groenlandsche Visschery, Twede Deel, tiende Hoofdst.

Het is onzeker, of het ten Noordwesten grenst aan *Asiatisch-Tartarie.*

OUD-GROENLAND is een hoog bergachtig land/ altyd bedekt met ys en sneeuw/ dat nooit weggaat of smelt/ uitgezondert aan de zee-kant en in baaijen of kreken. Deze bergen ontdekt men ruim twintig Noorweegsche mylen verre in zee/ waaruit men van derzelver hoogte kan oordeelen. De geheele kust is omringt

Oud-Groenland, is een hoog bergachtig land, altyd met

sneeuw en ys bedekt.

met een bijster groot getal zoo groote als kleine eilanden. Ook vind men hier een groote menigte uit de zee komende wateren en brede rivieren. De voornaame Baals-rivier, op vierenzestig graden, is achtien of twintig Noorweegsche mylen landwaard in bebaarbaar, en hier is in den jare 1721 de eerste Deensche logie opgerecht. In alle zee-kaarten staan Forbishers-Straat, en Baer-Sond, als twee grote eilanden, die aan 't vaste land grenzen, doch ik acht, dat gemelde eilanden niet zijn te vinden, immers niet op de Groenlandsche kust.

Forbishers-Straat en Baer-Sond niet te vinden.

Hoe het zy, in den tocht, door my in den jare 1723 zuidwaard gedaan, om nieuwe ontdekkingen te doen, heb ik diergelyke eilanden niet ontmoet, offchoon ik tot op zestig graden ver geweest ben, doch jegenswoordig plaatzen de nieuwe kaarten de Noordelyste Straat op drie-en-zestig en de Zuidelykste op twee-en-zestig graden. Sommige oude, gevolgt door Thormoder in zyne Groenlandsche Historie, stellen ze tusschen een-en-zestig en zestig graden, zulks de kaarten in dezen opzichte zeer veel van elkander verschillen. Daarenboven staat in onze aloude Aantekeningen, of Registers van Groenland, niet een woord of letter vermeld van de twee bovengemelde Straten en grote Eilanden. Dezelve behelzen enkel en alleen, dat na dat de oude Nooren en Yslanders aan de Oostzyde van Groenland, tegen over Ysland, hunne kolonien of volkplantingen aangelegt hadden, zy zich langs de gansche kust in de Baayen verder uitstrek-

In de aloude Aantekeningen of Registers van *Groenland*, word van diergelyke Straten of Eilanden geen

strekten/ tot aan Baals-rivier, daar zy stuiteden/ en daar men noch hedendaags veel ruïnen van huizen vind/ die eertyds door hen daar gebouwt zyn. Hoe 't zy/ nademaal ik laatst zelf zoo ver zuidwaards zeer veel steene gebouwen gevonden heb/ zoo oordeel ik/ daaruit met rede te mogen besluiten/ dat het land/ waarop deze ruïnen staan/ geen afzonderlyk eiland is/ maar dat het zelve aan het vaste land is verknocht. Het komt derhalven zeer waarschynlyk voor/ dat nademaal de aloude Schryvers van alle de bewoonde Baayen en Eilanden gewag gemaakt en dezelve zoo omstandig en net beschreven hebben/ zy niet met stilzwygen verby zouden hebben gegaan die twee grote Eilanden/ op dewelke zulke deftige en prachtige gebouwen opgerecht waren/ en om deze rede heb ik voor dit Werk gestelt een nieuwe Kaart of Schets van Oud-Groenland, om aan te tonen de aaneenschakeling van Oost-en West-Groenland, overeenkomende met de nieuwe Kaarten van Thormoder en andere/ die ik gevolgt heb/ voor zoo veel dezelve tegen de Beschryving der Ouden en tegen myne eige ondervinding/ niet strydig waren.

gewag gemaakt.

TWEDE HOOFDSTUK.

Eerſte ontdekking van OUD-GROENLAND, als mede aanmerkingen over de uitſterving der *Noorweegſche* volkplantingen, of naamlyk op de Ooſtkuſt geen overblyfzels meer zyn van de *Nooren* en of diezelve landſtreek niet weder ontdekt zou konnen worden.

HEt is buiten allen twyfel/ dat de ouden/ niet zoo zeer door de nood gedwongen/ als wel gedreven door een natuurlyke en ingeboren nieuwsgierigheid/ veele vreemde ontmoetingen en moeyelykheden ondergaan hebben/ om zoo veele eertyds ganſch onbekende en onbewoonde landen te ontdekken en dezelve te bevolken; De verſcheide Hiſtorien en Beſchryvingen/ daar van zynde/ geven ons aan de hand de byzondere gevallen/ die tot derzelver ontdekkingen allermeeſt aanleiding gegeven hebben. De Almachtige en goedertieren God/ die den byſteren groten Aard-bol niet vergeefs heeft geſchapen/ is ook niet voornemens dat eenig ge-

gedeelte daarvan in eeuwige vergetelheid te houden / zonder vrucht voor 't menschdom; en dat Oud-Groenland door diergelijke middelen door onze oude Nooren en Yslanders ontdekt en bewoont zy / daarvan getuigen ten vollen de Jaarboeken van Ysland, dewelke vermelden / dat de wakkere Erik Raude, of Rode, die de eerste ontdekker van dit land geweest is / in den jare onzes Heeren 982 in gezelschap van verscheide andere Yslanders, zeer gevallig aan het land gekomen zynde / en 't zelve bezichtigt hebbende / in den jare 983 na Ysland te rug gekeert was / daar hy veel ophef van het land maakte / en het Groenland noemde / zich verzekert houdende / dat verscheide van zyne landgenoten hem derwaards volgen zouden / om na bequame plaatzen te zoeken / ten einde zich daar met der woon neer te slaan. (a) Zy waren hier zoo dra niet aangekomen en gevestigt / of zy bevonden / dat God hen derwaards verzelt had / ik meen de zaligmakende kennisse van deszelfs allerheiligste Woord / want de zoon van den gemelden Erick Raude, genaamt Leif, door koning Olof, die de eerste Christen koning van Noorwegen geweest is / in de

Erik Raude ontdekt allereerst *Oud-Groenland* en zet zich daar ter neder in den jare 983.

De Christelyke

(*a*) De Historie schryvers komen niet overeen nopende den tyd van de eerste ontdekking van *Oud-Groenland*. De *Yslanders*, zoo als wy hebben gemeld, beweeren, dat zulks geschied zy in den jare 982—3. doch *Pontanus* in zyne *Deensche* geschiedenis brengt dat geval op den jare 770, uit hoofde van een bulle van paus *Gregorius den vierden*, om hem de voorplanting des Evangeliums aantepryzen, als aartsbisschop van de Noordsche landen, en wel voornaamlyk van *Ysland* en *Groenland*.

Gods-dienst in *Oud Groenland* geplant.

de Evangelische waarheden onderwezen zijnde/bragt uit Noorwegen na Oud-Groenland met zich een priester/ die alle de inwoners van het land leerde en doopte. Dit land is dus allerzeerst door Nooren en Yslanders bevolkt/ die in vervolg van tijd merkelijk aangegroeit/ en van verscheide kerken/ en kloosters/bisschoppen/en leeraars voorzien geweest zijn; en zulks heeft stand gehouden/ zoo lang als de correspondentie en vaart tusschen hen en Noorwegen duurden/ te weten tot in den jare 1406, wanneer de laatste bisschop na Oud-Groenland gezonden is. Ondertusschen waren de Nooren, niet de eenige bewoners van het land/ want niet lang na hunne aankomst ontdekten zy de oirspronklijke inboorlingen/ zijnde wilden/ die op de West-kust woonden/ en afstammelingen van de Amerikanen / zoo als met groote waarschijnlijkheid kan worden afgenomen uit de overeenkomstigheid van hunne personen/ gewoontens/ en kleederen/ met de geene/ die benoorden Hudsons-Baai wonen/ en ook om dat de geene/ die de Noordsche gedeeltens bewonen/ nu bekent by den naam van Straat Davis, zich meer en meer na het zuiden uitstrekken/ en dikwijls de Nooren plegen te beoorlogen. Wat aanbelangt de oorzaak en rede van den ondergang en gansche vernietiging van die eertijds zoo bloeijende Noorweegsche volkplanting/ daar van vind men niets aangetekent/ doch ik acht/ dezelve te zijn/ om dat alle gemeenschap/ correspondentie en vaart tusschen Oud-Groenland en Noorwegen zijn opgehouden/ zoo door de verandering en ver-

Die daar gebloeit heeft tot in den jare 1406.

Bewoners van 't land voor de komste der Nooren.

Redenen, waarom alle ge-

acht/

plaatzing van het rijksbestier onder de regering van koningin Margareta, als wel door de volgende gestadige oorlogen tusschen de Deenen en Zweden, die oorzaak waren, dat de vaart na die gewesten glad wierd verwaarloost, doch wel voornaamlyk door de grote moeijelykheid en ontallige gevaren waarmede dezelve verzelt is. Alle deze verscheide gevallen en redenen zijn oorzaak, dat de correspondentie met dat land is afgebroken en opgehouden, door dewelke men kennis had van deszelfs toestand, zoo als gezien kan worden in Pontanus en Claudius Lyscander.

meenschap en vaart tusschen *Noorwegen* en *Oud. Groenland* zyn opgehouden.

De aloude Historischryvers verdeelen Oud-Groenland in twee deelen of districten, genaamt West-Bygd en Oost-Bygd. Wat aanbelangt het eerste district 't welk men zegt, dat vervat heeft vier parochien en honderd dorpen, alles wat men in de oude Historien daarvan vind, komt hier op uit, naamlyk dat in de veertiende eeuw de Wilden, genaamt Schrellingers, hier een stroop gedaan en 't zelve zodanig verwoest hebben, dat wanneer de bewoners van de Oost-Bygd de Christenen te hulp quamen, met een voornemen, om de Barbarische natie der Schrellingers te verjagen, die op de Christenen aangevallen waren, zy tot hunne grote verwondering die landstreek t'eenemaal van hare inwoners berooft vinden, zijnde daar niets overig gebleven, dan eenig vee en kudden schapen, die zonder herders in de velden

Oud-Groenland verdee't in twee districten, genaamt *Bygden.*

Het westersche distriĉt verwoest door de *Schrellingers.*

en beemden verstrooit in 't wild liepen/ waar van zy 'er een groot getal doodeden/ die ze in hunne schepen met zich na huis namen. Hieruit blykt/ dat de Noorweegsche Christenen in het Westersche district verdelgt zyn/ en dat het Christelyke geloof door de wilde Heidenen is uitgeroeit. De hedendaagsche inwoners van de West-Kust/ zynde zonder twyffel de afstammelingen van de bovengemelde wilde en onmenschelyke Schrellingers, konnen geen zeker verhaal daarvan mededeelen/ doch zy zeggen/ dat de oude vervalle woonplaatsen en dorpen/ waarvan de ruïnen en overblyfzels noch te zien zyn/ eertyds bewoont zyn geweest van een natie/ gansch verschillende van de hunne/ daarby voegende/ dat de aloude historien vermelden/ dat hunne voorouders tegen hen oorlog gevoert en hun verdelgt hebben (a).

De hedendaagsche inwoners hebben eenige kennis daar van.

Wat

(*a*) De *Groenlanders* vertellen zeer belachelyke sprookjes, zoo ten opzichte van den oirspronk van onze kolonien, die zy den naam geven van *Kablunaet*, als wel van hare gansche verwoesting, naamlyk zekere *Groenlandsche* vrouw zwanger zynde, bragt ter eener dracht voort *Kablunaet* en jonge *Honden*, waarover de ouders zeer beschaamt waren, zulks zy ze van hunne naburen en landgenoten wegjoegen. De monsters groot geworden zynde, vielen hunnen vader zoo lastig, dat hy hen niet konde dulden, weshalven hy vertrok na een afgelegen plaats. Dees onmenschelyke teelt quam midlerwyl onder elkander tot het verfoeyelyk besluit, om hunnen eigen vader te verslinden, als het gebeurde, dat zy hem te zien kregen, zoo als kort daaraan geschiede, alzoo hy overquam, om hen volgens gewoonte een stuk van een rob- of zeehond te vereeren, die hy zelf gevangen had. *Kablunaet* ging onmid-

Wat nu aanbelangt de Oost-Kust, deszelfs tegenwoordige staat is t'eenemaal aan ons onbekent, vermids 'er met geen schepen is by te komen, ter oorzake van de bystere grote meenigte brokken Ys, op dien oever van Spitsbergen en andere Noordsche kusten gedreven, die zich daar vastmakende, het land tot een bolwerk verstrekken en 't zelve t'eenemaal ontoegangklyk maken. Uit den bovengemelden kryggstocht der Oostersche Groenlanders tegens de Schrellingers blykt volkomen, dat na de verwoesting en geheele verdelging van het Westersche district en deszelfs kolonien of volkplantingen, het Oostersche steeds stand gehouden en gebloeit hebbe; edoch in wat jaar zulks voorgevallen zy, daar

De Oostkust tot nu aan ons onbekent.

Heeft na de verwoesting van het westersche district gebloeit.

onmiddelyk den vader te gemoed, en deze gaf hem het stuk van den zeehond over, dat hy hen gebragt had; maar hy was niet zoo dra aan land gestapt, of het honsche geslacht maakte zich van hem meester en verscheurde hem, waarna zy aan het eeten gingen van den zeehond, die hen gegeven was. Terwyl de *Kablunaet* daar woonden, quam een van de *Innuits*, of menschen, zoo als zy zich zelven noemen, langs het strand roeijen, en zyne schicht werpende na een zeevogel, en den zelven missende, zag zulks een van de *Kablunaets*, die op een hoek lands stont, 't welk zeewaards in strekte; hy lachte hem uit en dreef den spot met hem, en op den grond gaande leggen, zei hy, dat vermids hy gezien had, dat hy zoo vaardig was in het schieten met den boog, hy zelf de vogel zyn wilde; dat hy op hem mikken en zorg dragen konde, dat hy hem raakte. De *Innuit* schoot en doodde hem. Deze dood veroorzaakte gestadige oneenigheden en oorlogen tusschen de *Kablunaets* en de *Innuits*, welke laatste eindelyk meesters wierden en de vorige verdelgden.

Overblyfzels van de *Noorweegsche* kolonien.

daar van word by de oude Geschiedschryvers geen gewach gemaakt. Uit verscheide waarschynelyke teekenen en overblyfzels kan des niettegenstaande met rede worden besloten/ dat de oude kolonie van het Oostersche district noch niet t'eenemaal uitgesturven zy/ en om zulks te bewyzen/ brengt Thormoder in zyne Historie van Groenland de volgende passasie by.

Amand, bisschop van *Ysland*, wierd in de zestiende eeuw op de kust van *Groenland* gedreven, daar hy het volk hunne kudden zag hoeden.

Amand, bisschop van Shelholt in Ysland, die in den jare 1522. gewyd is/ maar in den jare 1540. zyn bisdom heeft neergelegt/ eens uit Noorwegen na Ysland keerende/ wierd door een storm westwaards op de kust van Groenland gedreven/ langs dewelke hy eenigentyd noordwaards stevende/ zoo verre dat wanneer hy tegen den avond na het land zeilde/ hy zich by Herjolsness bevond. Hy quam zoo dicht aan strand/ dat hy gansch duidelyk zien kon/ dat de inwoners hunne kudden in begraasde landen hoededen; maar om dat de wind kort daarna gunstig wierd/ deed hy alle zeilen byzetten en nam coers na Ysland, 't welk hy den volgenden dag bereikte/ lopende in de baai van St. Patrik, op de Westkust van 't eiland/ 's morgens vroeg/ wanneer men bezig was/ de koeijen te melken.

Een kaptein van *Hamburg*

Birn van Skarsaa, gelyk de bovengemelde Thormoder Torfager schryft/ heeft het volgende verhaal medegedeelt; in onzen tyd/ meld hy/ wierd zekere Jan Groen-

lan-

lander, die een geruimen tijd in dienst van de kooplieden van Hamburg gebruikt is geweest/ in een tocht van daar na Ysland door tegenwind en storm belopen/ waarin hy groot gevaar liep/ op de Yslyke rotzen van Groenland schip en volk te verliezen/ doch hy quam ten laatsten aan een goede baai/ die verscheide eilanden bevatte/ daar hy gelukkig ten anker quam aan een woest eiland. Niet lang te voren had hy niet vee daar van daan verscheide ander eilanden ontdekt/ die bewoont waren/ dewelke hy echter uit vreeze voor de inwoners/ in 't eerst niet durfde aandoen/ doch eindelyk moed scheppende/ begaf hy zich met zijn boot aan land/ en ging na het naaste huis/ dat zeer klein en slecht was. Hier vond hy al het nodig gereedschap/ om een visschers-boot toe te takelen; ook zag hy een visschers-hut of kleine loots/ van steen opgehaalt/ om de visch daarin te drogen/ zoo als in Ysland de gewoonte is. Daar lag een dood lichaam van een man/ uitgestrekt op de aarde/ met het aangezicht omgekeert en een muts op het hoofd vastgenaait. Zyne overige klederen waren ten deelen van grof laken/ en ten deelen van robbe vellen gemaakt; naast hem lag een oud versleten mes/ dat de kaptein nam om op zyne terug komst in Ysland aan zyne vrienden te vertonen/ om tot een bewijs te verstrekken van 't geen hy gezien had. Voorts word gemeld/ dat dezen kaptein driemalen door onweder op de kusten van Groen-

door storm op dezelve kust vervallen, heeft eenige aloude inwoners gezien.

land vervallen is/ en dat hy daardoor den toenaam van Groenlander gekregen heeft.

Dit verhaal kan niet meer dan honderd jaren geleden zyn/ gelyk Theodorus Torlack beweert / om dat de bovengemelde Jaarboeken, waarin 't zelve gevonden word/ door Biorno van Skarſaa binnen deze 30 jaren opgeſtelt zyn.

Op de *Ysland-ſche* kuſt vind men dikwyls wrakken van boten van *Groenland*, beſtaande in ſtukken van planken.

Dezelve ſchryver meld verder/ dat in Ysland dikwyls hier en daar aan ſtrand gevonden zyn oude ſtukken van planken/ zynde brokken van inhouten van boten/ de inboegzels beſtreken met een ſoort van pik of lym/ gekookt van de kaken van zeehonden / welke ſoort van lym men weet/ dat nergens anders dan alleen in Groenland gebruikt word/ of in zwang gaat. Daarenboven heeft men in den jare 1625 een diergelyke boot gevonden/ die op een hoek lands by Reiche-Strand geſmeten was; dezelve was zeer fraai of liever kunſtig gemaakt/ zynde ſamen gevoegt met houte nagels of pennen/ en komende in allen deele overeen met de geene/ waarin Asmund Kaſtenrazius in de jare 1189 in gezelſchap van twaalf man uit Groenland in Ysland gekomen is/ welke boot insgelyks ſamen gehecht was door middel van houte pennen en ſeenuwen of darmen van dieren. Dezelve Geſchied-ſchryver verhaalt in zyn

Boek

Boek de Novitiis Groenlandorum Indiciis, dat men eenige jaren geleden op den Oost-kust van Ysland gevonden heeft een roei-riem / waarop deze woorden gesneden waren; Oft var ek daſcedar ek dro dik, dewelke beteekenen / Dikwyls ben ik afgeſlooft en moede gemaakt geweeſt, als ik u voortgeholpen heb. Daarenboven vind ik een verhaal in een Hoogduitschen Schryver / wiens naam is Dithmarus Blefkenius, nopende zekeren monnik / geboren in Groenland, die als reisgenoot van den bisschop van de plaats / in den jare 1546 een tocht na Noorwegen deed / en daar de Schryver meld / dat hy kennis met hem gemaakt en hem zelven in perzoon gesproken heeft. Deze monnik verhaalde hem veel vreemde en byna ongelooflyke dingen van een Dominikaner klooster in Groenland, genaamt St. Thomas klooster / werwaards zyne ouders hem in zyne jeugd gezonden hadden / om een monnik van dien orden te worden; maar de waarheid van dit verhaal word zeer in twyfel getrokken / zynde nevens verscheide andere vertellingen van Blefkenius wederlegt en tegengesproken door Arngrim in zyne Verhandeling / tot titel voerende; Anatome Blefkeniana. Blefkenius Verhaal is des niettegenstaande door verscheide andere Schryvers bekrachtigt. Eraſmus Franciſcus in zyn Boek / genaamt Ooſt- en Weſtindiſche Staats-Thuin, verhaalt ter plaatze / daar hy van Groenland handelt / dat een kaptein van een Deensch schip / genaamt Jacob Hall, van den koning zynen

Blefkenius Verhaal van een monnik, geboren in *Groenland.*

Wederlegt door *Arngrim*, een voornaam ſchryver.

Jacob Halls Verhaal

van den-zelven monnik.

zijnen meester bevel bekomen hebbende / om een tocht te doen na Groenland, allereerst Ysland aandeed / daar hy van 's konings stedehouder of gouverneur goed bericht ontfing van Groenland, vernemende verscheide zaken / die hem te voren onbekent waren geweest. En ten einde te beter onderrecht te zijn van al 't geen die zaak betrof / wierd zekere monnik ontboden / om hem van alles te verwittigen / welke monnik men zeide / dat een inboorling van Groenland was. Van dezen monnik doet de gemelde Jacob Hall in zijne korte Beschryving het volgende Verhaal / t'eenemaal met dat van onzen bovengemelden Schryver Erasmus Franciscus overeenkomende; „ Daar heeft eertyds / meld hy / in Ysland een „ klooster geweest / genaamt Helgafield, of Heilige „ Berg, waarin / offchoon het vervallen was / zekere „ monnik woonde / geboren in Groenland, met een „ breed aangezicht / taanachtig van couleur. Deze „ monnik wierd in de tegenwoordigheid van Jacob Hall „ by 's konings stedehouder of gouverneur ontboden / „ die hem vervolgens beval / om hem kaptein Hall van „ den staat van Groenland te onderrechten. De monnik zei hem dienvolgens / dat hy zeer jong / of liever „ noch een kind zijnde / door zijne ouders in dat klooster was gestoken; en dat hy naderhand door dienzelven bisschop / van wien hy de heilige orders had ontfangen / gecommandeert was / om met hem na Noorwegen te gaan / daar hy zichzelven onderworpen had

„ aan

„ aan den bisschop van Drontheim, onder wiens gezach en jurisdictie in geestelyke zaken alle de Ysland-„ sche priesters staan; doch dat hy naderhand weder na „ zyne geboorte plaats gekeert zynde/ hy zich ander-„ maal in zyn vorig klooster had opgeslooten. Men „ zegt/ dat dit in den jare 1546 gebeurt is. Hy zei „ daarenboven/ dat in het klooster van St. Thomas, „ waarin hy mede eenigen tyd doorgebragt had/ een „ fontein was van ziedend heet water/ 't welk door „ middel van pypen in alle de cellen en vertrekken van „ 't klooster geleid wierd/ om ze warm te maken". Wat van de zaak zy/ ik acht/ dat 'er al zoo veel rede is/ aan de echtheid van dit Verhaal te twyfelen/ als men zou mogen hebben nopende het vorige/ om dat niets diergelyks in onze Deensche jaaarboeken gevonden word.

Waarom dit Verhaal mede geen geloof verdient.

Wat aanbelangt het klooster van St. Thomas in 't byzonder/ de oude Historien van Groenland maken daar van gewag. Nicolaas Zenetur, Venetiaan van geboorte/ die den koning van Denemarken als zee-kaptein gedient heeft/ word gezegt/ in den jare 1380 op de Groenlandsche, kust verzeilt geweest te zyn/ en daar dat zelve Dominikaner klooster gezien te hebben. Deszelfs Verhaal is door Kircherus in de volgende woorden aangehaalt; „ Hier is mede een Dominikaner klooster te „ zien/ gewyd aan St. Thomas, in wiens nabuurschap „ is een Vulcano/ of vuurspuwende berg/ en aan den „ voet van denzelven een bron van ziedend heet water.

In het klooster van *St. Thomas* is een warme bron, waarvan 't water door py-

C „ Dit

pen geleid, het gansche klooster warm gemaakt.

„ Dit heet water is niet alleen door pypen in het „ klooster en in alle de cellen der monniken geleid, om „ dezelve warm te houden, zoo als de vertrekken by „ ons door middel van kachels heet gemaakt worden, 't zy „ met hout of andere brandstoffe, maar hier koken en „ bakken zy hun vleesch en brood met 't zelve. Dees „ Vulcano of vuurspuwende berg werpt zoo een bystere „ meenigte puimsteen uit, dat dezelve materialen „ heeft uitgelevert tot het bouwen van het gantsche „ klooster. Daar zijn mede fraaye tuinen, die gekoestert door dit heet water, allerhande vruchten en bloemen rykelyk voortbrengen. En na dat dit water die „ tuinen heeft bevochtigt, ontlast het zich in de bygelege Baai, waardoor dezelve nooit met ys bedekt „ is, 't welk dan ook oorzaak is, dat zeer veel zeevogels zich daar onthouden, en de Baai zeer vischryk „ is, tot levens middelen voor de inwoners".

Biorno van *Skarsaas* Verhaal van bisschop *Amund*, geloofwaardiger dan andere.

Van alle de bygebragte Verhalen verdient dat van Biorno van Skarsaa nopende Amund, bisschop van Skalholt, die op de kust van Groenland verdreven is geweest, het meeste geloof, uit 't welk wy zien, dat de kolonie van het Oostersche district gebloeit heeft omtrent honderd en vyftig jaren, na dat de commertie en navigatie tusschen Noorwegen en Groenland waren opgehouden, en voor zoo veel men weet, is dezelve jegenswoordig noch niet t'eenemaal van haar oude Noorweegsche in-

inwoners berooft. Wy zyn niet in staat geweest, eenig bericht wegens deze zaak van de hedendaagsche Inwoners te krygen, om dat ze geen gemeenschap met dat district hebben, 't zy ter oorzake van het ys, 't welk hen t'eenemaal van elkander afzondert, 't zy uit vreeze dat de inwoners van dat land hen doden en verdelgen zouden; want zy schilderen dezelven af als een wrede, barbarische onmenschelyke natie, die alle de vreemdelingen, die in hunne handen vervallen, vernielen en opeeten. Nochtans byaldien wy mogen geloven het Verhaal van Reizigers, die een groot gedeelte van het Oostersche district langs gevaren zyn, zoo is 'er op die kust geen andere soort van inwoners te vinden, dan op den westelyke oever. Maar hoe het komt, dat het Oostersche district, 't welk door Nooren en Yslanders zoo wel bevolkt is geweest, dat het twaalf grote parochien en honderd en negentig dorpen bevatte, buiten en behalven, een bisschops-stoel en twee kloosters, en tot in den jare 1540 gebloeit heeft, ten laatsten verdelgt en verwoest is, zulks kan ik niet begrypen. Sommige zyn van gevoelen, of liever beweren, dat de zoogenaamde zwarte plaag, die in den jare 1348 zoo een yslyke verwoesting in de Noordsche landen aanrechte, zich insgelyks over Groenland verspreid heeft en ook over de Oostersche volkplantingen, doch zulks is zonder eenigen grond of rede, om dat de commertie op Groenland gedreven is tot in den jare 1406, en die kolonie in den jare 1540 noch in wezen

De hedendaagsche *Inwoners*, weten niets daarvan.

Op wat wyze der Christenen kolonien van het

Oost-districk verwoest zyn.

zen geweest is. Byaldien derhalven dit district verwoest/ of van deszelfs oude inwoners berooft is/ zoo is niet onwaarschynlyk/ dat zy eenzelve noodlot met sommige westersche hebben ondergaan/ die door de onmenschelykheid der wilde Schrellingers uitgeroeit zyn.

Voornemen van *Erick Walkendorff*, aartsbisschop van *Drontheim*, om schepen ter ontdekking te zenden.

Zedert de ophouding van allen koophandel en vaart tusschen Noorweegen en Groenland is een geheele eeuw verlopen/ tot dat andere ondernamen/ ontdekkingen te doen nopende het Oostersche district. De eerste van de geene/ die deze zaak ter herten nam/ was Erick Walkendorff, aartsbisschop van Drontheim, die besloten had/ ten dien einde schepen op zyn eige kosten uitte rusten/ doch dezelve wierd in dat godvruchtig voornemen gestuit door Christiaan den tweden, koning van Denemarken, in wiens ongenade hy geraakte. De naast opvolgende koning was Frederik de eerste, die gelyk verhaalt word/ de gemelde expeditie of tocht voor had/ zonder dat dezelve echter ooit voortging. Christiaan de derde, gelyk Lysander verhaalt/ zond verscheide schepen met datzelve voornemen/ maar zonder eenige ontdekking te doen. Frederik de twede volgde zynen koninglyken Vader/ zoo wel in de regering/ als in deszelfs godvruchtig voornemen omtrent Groenland; dezelve verkoos daartoe zekere Mogens Heinson, vermaard zeeman in dien tyd. Dees zeeman tegens veel moeyelykheden/ gevaar en stormwinden en ys geworstelt

Van *Frederik den eersten*

Christiaan den derden.

Frederik den tweden.

stelt

ſtelt hebbende/ kreeg het land in 't gezicht/ maar konde 't zelve niet naderen/ waarop hy weder na huis keerde/ en voorgaf/ dat hy aan land had konnen komen/ byaldien zyn ſchip niet in 't midden van deszelfs vaart door eenige blinde of in zee verſcholе zeilſteene rotzen tegen gehouden was geweeſt/ zoodanig dat hy niet konde vorderen/ of ſchoon hy een zeer gunſtigen wind had/ het een ſtyve koelte waaide en geen ys hem belette/ zulks hy daardoor afgeſchrikt beſt geoordeelt had/ weder na Deenemarken te ſtevenen. Maar de rechte zeilſteene rotzen zyn na myn gevoelen geweeſt zyne overgrote bekommertheid/ dat hy niet behouden door de verſchrikkelyke ysbergen geraken zoude/ of wel de ſterke ſtroom/ die ſteeds langs het ſtaten Voorgebergte met zoodanig geweld en ſnelheid loopt/ dat dikwyls een ſchip met volle zeilen geſtuit word/ zoodanig dat het weinig of niets ter wereld daartegen arbeiden of voortſpoeden kan. De oorzaak door andere wegens die vreemde uitwerking bygebragt/ is de viſch Remora, door de Noordlanders genaamt Kracken, doch zulks is een fabuleuſe vertelling van de alte lichtgelovige voorouders/ en worſtelt niet minder onder ongerymtheden/ als het vorig gevoelen/ dat naamlyk rotzen van zeilſteen/ leggende op den grond van de zee/ de vaart van een ſchip zouden konnen beletten/ dat op de oppervlakte van dezelve zeilt.

Wedervaren van *Mogens Heinſon.*

De ridder *Martin Forbisher*, door koningin *Elisabeth* ter ontdekking na *Groenland* gezonden.

In het zelve jaar, dat Mogens Heinson ter ontdekking na Groenland uitliep, meldende Engelsche Historien, dat kaptein Martin Forbisher, een Engelsman, door de roemruchtigen koningin Elisabeth tot dien zelven einde uitgezonden is. Dees kaptein kreeg het land in 't gezicht, maar ten deele belet zijnde door het ys dat daar aan vast was, en ten deele door de kortheid der wintersche dagen, en dewyl het laat in 't jaar was, zoo kon hy het niet naderen en dus keerde hy weder na Engeland. Het jaar daaraan ondernam hy 't voorjaar dienselven tocht met drie schepen. Meenigerhande gevaren wegens ys en storm winden doorgekomen zijnde, quam hy ten langsten aan land, en vond daar een wilde woeste natie, die ziende, dat de Engelschen na hen toegingen, hunne hutten verlieten, en wegliepen, om zich te verbergen. Sommige wierpen zich van de steilste rotzen in zee. De Engelschen gingen in hunne hutten, en vonden maar alleen een oude en een jonge vrouw die hoog zwanger was, welke beide hy met zich nam. Ook verhaalt men, dat hy daar vond eenig zand, waarin hy greintjes goud of zilver bespeurde, waarvan hy 300 tonnen vulde, en mede na Engeland nam. Wat aanbelangt dit goud en zilver zand, ik kan niet nalaten, te twijfelen, of zy diergelyk op de kust van Groenland gevonden hebben. Ook verhaalt de ridder Martin verschiede andere verwonderenswaardige dingen van dienzelven aart, en wel voornaamlijk van de beschaafde

Deszelfs twede tocht.

ma-

manieren en beleefdheid van een natie, in die gewesten wonende, van dewelke hy schrijft, datze geregeert wierden door een prins, die zy Kakiunge noemde, en in staatzie op hunne schouwders droegen, zeer rijk gedost en verciert met goud en edelgesteentens, 't welk in geenen deele overeenkomt met den slechten armen staat van Groenland en deszelfs inwoners, maar veel eer met de rijke konigrijken van Peru en Mexico, daar overvloed van goud en zilver is, en daar hy mogelijk het bovengemelde goud en zilver zand van daan gebragt zal hebben.

Maar ik acht hoogtyd te zijn, zulke onzekere Verhalen te laten voor 't geen ze zijn, en onze gedachten te wenden nade godvruchtige ondernemingen van onze allergenadigste souverainen, de koningen van Denemarken, om Groenland t'ontdekken en wyder machtig te worden. En wy vinden, dat na de expeditien van Frederik den tweden, deszelfs opvolger, Christiaan de vierde, tot die ontdekking vier verscheide reizen met grote kosten, schepen uitgerust en uitgezonden heeft. De eerste tucht wierd gedaan door den commandeur Godke Lindenow, met drie schepen. De Historie vermeld, dat Lindenow met zyn schip aan de Oost-kust van Groenland quam, 't welck ik echter naauwlijks kan geloven, en dat hy daar vond een zeer wild onbeschaaft volk, gelijk gezegt word, dat Forbisher daar allereerst

Koning *Christaan de vierde*, zond op vier verscheide reizen schepen, ter ontdekkinge van *Groenland.*

aan

aangetroffen zou hebben. De commandeur vertoefde daar drie dagen/ geduurende welken tyd de wilde Groenlanders quamen/ om met hem handel te dryven/ ruilende allerhande pelteryen en huiden/ als mede stukken van kostbare hoorns tegen allerhande snuisteryen/ als messen / scharen / naaldens/ gemeene brillen en andere diergelyke beuselingen. Toen hy van daar onder zeil ging/ waren twee Groenlanders noch in zyn schip/ die hy met zich nam. Deze ziende datze weggevoert wierden/ deden alles watze konden/ om weder in vryheid te geraken/ willende zelfs verscheidemalen overboord springen/ om na de wal te zwemmen/ zoo dat men genoodzaakt was/ hen handen en voeten te binden/ en zich op die wyze van hen te verzekeren; edoch wanneer hunne landgenoten zulks zagen/ rotteden zy in groten getal op strand zamen/ maakte een yslyk geschreeuw en gehuil/ wierpen met steenen en schoten met hunne bogen na de matrozen/ waarop die van 't schip een kanonschoot deden/ 't welk zoodanigen schrik onder de Groenlanders veroorzaakte/ datze alle gingen lopen. De twee andere schepen/ die die onder den commandeur behoorden/ zeilden de kaap Farwel om/ zynde de zuidelykste uithoek van Groeland, tegen over 't landschap Nova Canada, rechtstreeks na de Straat Davis, in welke vaart zy verscheide goede havens ontdekten/ zoo als ook zeer vermakelyke groene Landeryen/ maar alle de inwoners woest en wild/ als de bovengemelde. Ook zegt

Twee *Groenlanders* door *Lindenow* in *Deenmarken* gebragt.

De twee andere schepen bragten eenig metaal met zilver-eerts en vier wilden met zich.

zegt men/ datze op sommige plaatzen gebonden hebben steenen/ die eenig zilver-erts in zich bevatteden/ die zy met zich namen/ en van dewelken honderd pond zegentwintig oncen zilver uitleverde. Ondertusschen kan ik weder niet nalaten/ te vragen/ of dit zilver-erts gevonden zy op de kust van Groenland dan tegen over dezelve op die van Amerika. Deze twee schepen vragten insgelyks vier wilden met zich t'huis te Coppenhagen.

De twede tocht geschiede op order van dienselven koning in den jare 1606 met vyf schepen onder het gebied van den bovengemelden commandeur/ nu admiraal Lindenow, nemende met zich de vier wilden/ die zy 't jaar te voren uit Groenland weggevoert hadden/ doch een van deselve quam onderwege te sterven. In desen tocht nam de admiraal desselfs coers na het westen van Kaap Farwell, stevenende na de Straat Davis, en langs deselve heen gezeilt en verscheide plaatsen ontdekt hebbende/ keerde hy na huis. Twede tocht.

De derde en laatste expeditie van dien roemruchtigen koning geschiede slechts met twee schepen/ onder den commandeur Carsten Richards, geboren in Holstein; hy zag het land en desselfs hoge ruwe steile rotsen van verre/ maar kon ter oorsake van het ys 't selve niet gena- Derde tocht.

ken / sulks hy na huis keerde / na dat hy veel vergeefsche moeite gedaan had.

Tocht van kaptein Munck in 1616.

De vierde expeditie van koning Christiaan den vierden onder het bestier van kaptein Jens Munck in den jare 1616, wierd niet gedaan ter ontdekking van Groenland, maar enkel en alleen om tusschen Groenland en Amerika een doortocht te vinden na China. De mislukkingen van dien tocht zijn door den gemelde kaptein verhaalt.

Tocht op kosten van een compagnie kooplieden te *Coppenhagen.*

Buiten en behalven dese vier tochten op 's konings kosten / wierd onder de regeering van dienselven koning een vyaie ondernomen door een maatschappy / in den jare 1636 te Coppenhagen opgerecht / van welke maatschappy de opperkanselier / Christiaan Frys president was / zoo als Lyscander verhaalt. Twee schepen / door die maatschappy uitgerust / hunnen coers na het westen van Groenland zettende / quamen in de Straat Davis, daar zy een wyltyds met de wilden handel dreven; maar dit was het hooft oogmerk niet van den commandeur; deselve was verwittigt van een kust / waarvan het zand de kouleur en zwaarte hy van goud / die hy dien volgens aandéed. De twee schepen wierden met dit zand geladen / en men keerde daarmede na Coppenhagen, daar de goudsmids in 't werk gestelt wierden / om te ondersoeken of 'er goud onder was; maar dese goudsmits de vereischte kennisse daartoe niet hebbende / zoo beval de op-

opperkanselier/ president van de maatschappy/ het zand overboord te werpen. Een gedeelte van 't selve wierd midlerwyl uit liefhebbery bewaart/ waaruit een scheikonstenaar/ die naderhand te Coppenhagen quam/ een goed deel zuiver goud trok. De eerlyke en welmeenende commandeur/ die op dien tocht was geweest/ geraakte door dit geval t'eenemaal uit de gunst/ en quam kort daar aan van hertzeer te sterven/ zulks niet alleen de schat/ dien hy t'huis gebragt/ weg was/ maar ook de kennisse van de plaats/ daar deselve was te vinden/ om dat hy die had geheim gehouden.

Onder de regering van koning Frederik den derden, wierd in den jare 1654 een schip uitgerust door zekeren Hendrik Muller, voornaam ryk heer/ en onder commando van David Nelles na Groenland gezonden; deze arriveerden behouden in Groenland, en bragt van daar drie vrouwspersonen/ welker namen waren Kunelik, Kabelau en Sigokou. Deze vrouwspersonen waren na het gevoelen van bisschop Torlais, die het Journaal of dag verhaal van den gemelden kaptein had gelezen/ in de nabuurschap van Herjolsnes gevangen/ 't welk zoo als Thormoder Torfaeus beweert / op de Oostkust legt/ doch ik kan zulks niet wel geloven/ zynde veel eer myne gedachten/ datze op de westkust/ niet ver van de rivier Baal ontmoet zyn/ alzoo eenige der inwoners/ die noch in leven zyn/ dat geval steeds in versche geheugenis be- Tocht van *David Nelles.*

bewaren/ en my hare namen/ zoo als ze in het bovengemelde Journaal zijn ter neer gestelt/ gesegt hebben.

Van *Otto Axelson.* De laatste commandeur/ die ter ontdekking van Groenland uit gezonden wierd/ is volgens Torfaeus in zijne Historie van Groenland geweest/ kaptein Otto Axelson, in den jare 1670, onder de regering van Christiaan den vyfden, roemruchtigen gedachtenis; doch wat uitslag deselve gehad heeft/ daarvan maakt Torfaeus geen gewag. Men leest nochtans in een ongedrukt Verhaal van Groenland/ opgestelt en geschreven door Arngrim Vidalin, derde Deel eerste Hoofd-stuk/ dat zijn gemelde majesteit verzocht en met grote voorrechten begiftigt hebbe George Tormohlen, commertie-raad te Bergen, om schepen ter gemelde ontdekking in zee te brengen/ waarop de gemelde commertie raad niet alleen een schip tot dien tocht uitruste/ maar ook een meenigte passasiers aan de hand kreeg/ om zich in die gewesten ter neer te gaan zetten/ welke hy van al 't nodige ten dien einde bezorgde/ te weten van mond en krijgsbehoeftens/ en van houte huisen/ gereed om ten eersten in dat land opgerecht te konnen worden/ doch dit groot voornemen mislukte/ werdende het schip door de Franschen genomen en te Duinkerken opgebragt.

De Schryver vertrekt na *Groenland.* Dus liet het zich een geruimen tyd aanzien/ als of men alle gedachten op Groenland t'eenemaal had laten va-

varen / tot dat eindelijk in den jare 1721 na veele wel-meenende nodigingen en ontwerpen / door my overgelevert aan de Groenlandsche maatschappy te Bergen, goedgekeurt en bekrachtigt door wylen zyn majesteit Frederik den vierden, roemruchtiger gedachtenis / die maatschappy besloot / om niet alleen schepen te zenden / maar ook een kolonie in Groenland op de hoogte van 64 graden op te rechten / wanneer ik met myne gansche familie derwaards ging / en vyftien jaren daar bleef. Gedurende myn verblyf aldaar / heb ik getracht te bekomen alle de kennisse / die zoo door de zee als het land van den tegenwoordigen toestand en staat geweest verkregen konden worden / en myn arbeid is in geenen deele vruchteloos geweest; want ik heb op de westkust sommige plaatzen gevonden / die eertyds door de oude Nooren bewoont zyn geweest / doch vermids ik dien tocht laatst in alle deszelfs omstandigheden en gevaren / waar mede dezelve verzelt is geweest / afzonderlyk beschreven en met den druk heb gemeen gemaakt / zoo acht ik nodeloos / daar van wyders gewag te maken.

Edoch vermids myn hoofd oogmerk wel voornaamlyk strekte / om de oost-kust van Groenland t'ontdekken / 't welk altyd voor 't beste van onze aloude kolonien gehouden is / zoo ontfing ik dienvolgens in den jare 1723 een brief van van de bovengemelde Groenlandsche maatschappy te Bergen / meldende dat zyn majesteits welbehagen was / dat de oost-kust insgelyks bezocht en ont-

Doet 1723 een tocht ter ontdekking van de oost-kust.

dekt wierd. En ten einde zulks te beter te weeg gebragt en uitgevoert zou mogen worden / nam ik het besluit / om dien tocht in persoon te doen; ik zeilde zuidwaards / tot aan het staten Voorgebergte / zoekende na de straat van Forbisher, die de korste weg zou zijn geweest / volgens de kaarten / die de gemelde straat ter dier plaatze stellen / maar ik kon diergelijke straat niet vinden. Hoe het zy / vermids het nu te laat in 't jaar voor my wierd / om mynen tocht te verborderen / zijnde de maand van September by na ten einde / wanneer ed winter in die gewesten begint / verzelt van vreeslijke stormwinden / zoo was ik genoodzaakt / terug te keeren.

In den jare 1724 bragten de bewindhebbers van de Groenlansche maatschappy te Bergen volgens zijn majesteits wille en welbehagen een schip in zee / om een landing op den oost-kust te wagen / zoo als men eertyds gedaan had op gemelde kust / die tegen over Ysland legt; maar de verbazende grote meenigte ys / 't welk de kust tot een borweering versterkte / deed die onderneming t'eenemaal mislukken / zoo als het omtrent veele andere mede daan had. Vermids 'er geen kans ter wereld was voor schepen / om die kust te nadezen / zoo besloot dieselve koning in den jare 1728, om buiten en behalven verscheide andere grote kosten / eenige paarden aan die kolonie te zenden / in hope / dat men met dezelve te land na de oost-kust zou konnen ryden / maar niets was zoo

on-

onmogelyk ter oorzake van de onbruikbare steile ruwe bergen, die jaar uit jaar in, met ys en sneeuw bedekt zyn, die noit smelt. Een andere nieuwe expeditie ter zee, wierd dienvolgens in den jare 1729 op bevel van den gemelden koning gedaan door den lieutenant Richard, die met zyn schip dicht by de nieuwe Deensche kolonie in Groenland overwinterde, en in zyne reize terug na Denemarken alle bedenkelyke pogingen aanwende, om aan de bovengemelde kust tegen over Ysland te geraken, maar al zyn arbeid was vergeefs, vindende hy niet minder het ys in zynen weg, als voor desen alle andere gedaan hadden.

Tocht van den Lieutenand *Richard* in 1729.

Deze moeijelykheden en gestadige te leur stellingen hebben by de meesten alle hope doen verdwynen, van ooit in die onderneming te zullen slagen, edoch ik vlei my desniettegenstaande, dat ik gelukkig ontdekt en aan de hand gegeven heb een middel, 't welk my niet zoo ondoenlyks voorkomt, of schoon men tot nochtoe niet de proef daar van genomen heeft, of ten minsten niet, zoo als het behoort, naamlyk om van het Staten Voorgebergte, of zoo als wy het noemen, van Kaap Prins Christiaen af langs het Land, Noordwaards te varen. De onderrechting die ik gehad heb van de Inwoners, die in hunne boten een groot gedeelte van de Oostzyde langs gevaren zyn, bekrachtigen my in myn gevoelen; want alhoewel jaarlyks een onge looflyke meenigte dryf-ys van Spitsbergen of Nieuw-

Nieuw ontwerp, om op den Oost-kust te geraken.

Groen-

Groenland, langs deze kust af komt / en by 't Staten Voorgebergte passeert / 't welk het naderen van schepen belet / zoo ver als het ys strekt / en waarontrent de voornaamste Noorweegsche kolonien geweest zyn / zoo vind men nochtans by 't strand scheuren in 't ys / en een open zee / door de welke boten en kleiner vaartuigen konnen passeren; en volgens het verhaal van de Inwoners en myn eigen ondervinding hindert de sterke stroom / die door de baayen en rivieren veroorzaakt word / en steeds zuidwest langs het strand schiet / het ys / om zich aan het land vast te zetten / en houd het op sekere distantie van het strand af / door welk middel de Inwoners op zekere tyden zonder eenig beletzel een gedeelte aan die kust in hunne groote boten gepasseert hebben / alhoewel zy niet zyn geweest / in plaatse van de oude Noorweegsche kolonien / van dewelke zonder twyfel noch eenige overblyfzels te zien zyn op de Oost-kust. Daarenboven ben ik op een geloofwaardige wyze onderrecht door Hollandsche matrozen / die deze zeën hebben bevaren / dat verscheide van hunne schepen somwylen de Oost-kust van Groenland tot op twee en zestig graden t'eenemaal van 't ys vry gevonden / by die gelegenheid op die kust tusschen de rotzen vertoeft / en een voordeelingen handel met de wilden gedreven hebben; en dat zulks de waarheid zy / zulks heb ik zelf bevonden op myne t'huysreize van daar in den jare 1736, wanneer wy het Staaten Voorgebergte en Kaap Farwell passeerden / dicht ver-

by

by de kust / daardien tyd geen ys was te zien / maar vermids dit zoo zelden gebeurt / zoo is het zeer onzeker en onveilig voor een schip / om zich zoo ver onder de oost-kust te wagen; maar zoo als ik te voren heb aangemerkt / is het veel veiliger en doenlyker / om in kleine vaartuigen van het Voorgebergte die kust langs te varen / voornaamlyk als 'er op de hoogte 60 en 61 graden een logie wierd opgerecht / en middel konde gevonden worden / om aldaar op den Oost-oever mede een logie te maken. Want volgens het verhaal / dat oude Schryvers ons van Groenland hebben nagelaten / beslaat den grond / die onbebouwt legt / tusschen de West en Oost kust / niet meer dan twaalf Noorweegsche myplen waters / of volgens later gissing / is het een tocht van zes dagen met een boot. En vermids de overblyfzels der oude woningen / die ik tusschen de 60 en 61 graden heb ontdekt / zonder twyfel leggen op het zuidelykste gedeelte van de West-kust / zoo volgt daaruit noodzakelyk / dat het land van daar na de zuidelykste gedeeltens van de Oost-kust / niet heel groot zyn kan. Byaldien het nu op zekere tyden doenlyk gevonden wierd / met boten of kleine schepen langs de strand na den Oost-kust tot op de hoogte van 63 of 64 graden te varen / zoo zouden hier en daar kleine Woningen of hutten konnen worden opgerecht / door welk middel men een bestendige gemeenschap zou konnen onderhouden en wederzydsche bystand aan elkander verleenen / of schoon groter schepen de- Men behoorde hier en daar kleine wonin-

gen of hutten op te slaan, om de correspondentie open te houden.

dezelven niet konden aandoen / maar slechts de zuidelykste. Ook hou ik my verzekert / dat de zaak doenlyk is / en byaldien het Godt genadiglyk behaagde / dezelve te bevorderen / zoo zouden hier kolonien konnen worden opgerecht / die men zonder veel moeite jaarlyks van al het nodige zou konnen voorzien.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Natuur der grond, planten en mineralen.

Voortbreng zelfs van het land, eertyds voor 's Konings keuken bewaart.

WAt aanbelangt de natuur van den grond / de aloude Historien vermelden / dat de Groenlandsche kolonien zeer veel vee hebben aangequeekt / die melk / boter en kaas in zoo een overvloed uitleverden / dat een grote meenigte daarvan na Noorwegen vervoert / en wegens de uitstekende aangename smaak en zonderlinge kracht voor 's konings keuken bewaart wierd / en dat men zulks pleeg te doen / tot in de regeering van koningin Margareta. Ook lezen wy in die Historien / dat sommige gedeeltens van het land de heerlykste tarwe hebben voortgebragt / en dat in de dalen of valeyen gevonden wierden eikebomen / waaraan akers groeiden

zoo groot als een appel/ (a) die zeer smakelijk waren. De bosschen krielden van alderhande wild/ rendieren/ hazen/ enz. tot vermaak der liefhebbers van de jagt. De rivieren/ baaijen en zeën leverden uit een bystere grote meenigte van allerhande visch/ zoo als ook robben/ en walvisschen/ waarmede alle de inwoners aanzienlijken handel dreven. En alhoewel het land jegenswoordig geen roem dragen kan op dienzelven overvloed/ om dat het van kolonien/ en vee ontbloot is/ en t'eenemaal onbebouwt en woest legt/ zoo twijfel ik nochtans niet/ of de districten die eertyds door de aloude Nooren aangequeekt en bewoont zijn geweest/ zoude hunne vorige vruchtbaarheid weder bekomen/ byaldien zy andermaal met menschen en vee bevolkt wierden/ te meer om dat in die districten heerlijk gras groeit/ voornaamlijk tusschen de 60 en 65 graden. In de grote Baai/ in de zeekaarten bekent met den naam van Baals-Rivier, en jegenswoordig genoemt de Baai van de Goede Hoop, na de Deensche kolonie/ aan den mond van die Rivier opgerecht/ leggen aan beide zijden van de kolonie veele goede beemden/ tot het grazen en weiden van zeer veel vee/

Heerlyke weilanden op 60 tot 65 graden.

(*a*) Een *Inwoner* uit het zuidelykste gedeelte van het land omtrent het Staten Voorgebergte komende, zei jegens myn zoon, toen hy limoenen zag, dat hy vruchten even als die in zyn land aan bomen had zien groeijen, doch datze viermaal kleinder waren; 't welk ik acht, dat akers of eykels geweest zyn, waarvan ik hier boven heb gewag gemaakt.

vee / zonder te spreken van een groten overvloed van levensmiddelen / die de zee zoo wel als het land uitleveren. Bosschen van hoog stammige bomen ontmoet men heel zelden; in de meeste Baayen heb ik nochtans gevonden struiken en heesters in grote meenigte / en wel voornaamlyk van Berke / Olme en Wilgebomen / die genoegzaam brandhout uitleveren ten dienste der inwoneren. Het grootste bosch / dat ik gezien heb / staat op de hoogte van 60 en 61 graden / daar ik berkebomen zag twee a drie vademen hoog / ruim zoo dik als een mans arm of been. Kleine Genever bomen vallen hier mede in overvloed / beziën van dezelve zoo groot als graauwe erwten. Het kruid / genaamt Quaun, 't welk onze Angelica is / groeit hier overal / zoo wel als de wilde Rosmaryn, die de reuk en smaak heeft van Terpentyn. Hier van word een fyne olie en spiritus gedistileert / die zeer heilzaam en van groot gebruik is in de artzeny. Dat dierbaar kruid / Lepelpladen / het heerlykste geneesmiddel van de scheurbuik / vind men alomme aan de zee-kant / en valt hier zoo scherp en bitter niet als dat van zachter klimaten of luchtstreken. Ik heb wonderbare uitwerkzelen van deszelfs genezinge gezien. Het land brengt insgelyks voort een soort van gras met geele bloemen / waarvan de wortelen in den voortyd een aangenamen liestyken reuk verspreiden / byna als die van rozen. De inwoners gebruiken het tot hunne spyze / en bevinden zich zeer wel daarby. In de Baaijen

Maar geen bomen of boschadien, dan alleenlyk kreupelbosch.

Verscheiderhande kruiden en planten.

Een kruid, waarvan de wortel zoo aangenaam ruikt, als een roos.

jen en Rivieren vind men aan de zyde van het gebergte wilde Thym/ die na zonnen-ondergang zeer aangenaam ruikt. Daarenboven groeit hier een kruid/ genaamt Tormentil, zonder te spreeken van een grote meenigte andere kruiden/ planten en gewassen/ die ik my niet kan te binnen brengen/ en welker namen my inder daad t'eenemaal onbekent zyn. Sommige van deselve staan hier in prent afgebeeld. De gemeenste beziën/ die ze voortbrengen/ worden genaamt Blaauwe-beziën/ Braambeziën/ enz. De Multe-beziën/ die zeer gemeen zyn in Noorwegen, willen hier niet aarden ter oorzake van den zware mist/ die over de eilanden hangt/ als die planten botten of uitlopen. Dit land belooft voor 't overige veel/ en wel voornaamlyk op de hoogte van 60 tot 64 graden/ en schynt tot Koornland zeer bequaam te zyn/ werdende noch heden teekenen van akkers gevonden/ die bequaam zyn/ om te bebouwen. Ik zelf heb eens de proef daarvan genomen/ door gerst te zaayen in het land aan onze nieuwe kolonie/ die zoo weelig opschoot datse in het laatst van Juli in volle airen stont/ maar niet ryp wierd ter oorzake van de vorst by nacht/ die de groei belette. Vermids dit koorn van Bergen in Noorwegen was overgebragt/ zoo had het zonder twyfel een langer zomer en meer hitte van noden/ om tot rypheid te geraken/ maar ik ben van gevoelen/ dat koorn/ 't welk in de noordelykste districten van Noorwegen valt/ beter in Groenland zal slagen/ om dat die luchtstreken

Bequame grond tot het voortbrengen van allerhande koorn.

beter met elkander overeenkomen. Rapen en sluitkool zyn hier zeer goed / en van een zoeten smaak / voornaamlyk de Rapen / die zeer groot vallen. Dient te worden aangemerkt / dat al het geen van de vruchtbaarheid van den grond van Groenland is gesegt / verstaan moet worden van de hoogte van 60 tot 65 graden / en dat die vruchtbaarheid verschilt na der verscheiden graden hoogte; want in het Noordelykste gedeelte vind men noch gras noch loof / zelfs niet zoo veel / dat de inwoners gras genoeg konnen vinden / om in hunne schoenen te doen tot het warm houden van hunne voeten / maar 't selve van de zuidelyke districten moet krygen.

In het Noorder gedeelte groeit gras noch loof.

Mineralen en metalen schaars in dit land.

Van metalen of mineralen in dit land / heb ik weinig of niets te zeggen. Ontrent twee Noorweegsche mylen ten zuiden van de kolonie der Goede Hope, worden op een Voorgebergte hier en daar groene vlakken of plekken gezien / als spaansch-groen / die te kennen geven / dat 'er een koper-myn is; en zeker inwoner heeft my eens gebragt eenige stukken / zeer veel na ruw lood zweemende; daarenboven is hier een soort van kalamynsteen / die de couleur heeft van geel koper. In mynen tocht tot het doen van ontdekkingen / heb ik op een klein eiland / 't welk wy aan deden / gevonden / eenig geel zand / met cinober of vermilioene strepen; Ik zond een party van 't zelve aan de bewindhebbers van de Groenlandsche maatschappy te Bergen, om de proef daar van

te

te doen nemen / en zy schreven my tot antwoord / dat ik trachten zoude / zoo veel my mogelyk was / over te zenden / van dat zelve zand / maar tot hunne te leurstelling zoo wel als tot de myne / ben ik nooit in staat geweest / het gemelde eilandje weerom te vinden / om dat het zeer klein was / en 't niets te beduiden had / leggende onder een grote menigte andere / terwyl het teeken / dat ik zorg had gedragen / daar te laten op rechten / om het daaraan te kennen / door den wind weg geslagen was. Daar word midlerwyl genoeg van dat zand hier en daar in het land gevonden / 't welk gebrand zynde / roodachtig word / zoo als het ook doet / als het eenigen tyd opgesloten is geweest. Of dit nu van 't zelve zand is waar van de ridder Martin Forbisher gezegt word / honderd vaten in Engeland overgebragt te hebben / en 't welk men zeide / dat veel goud in zich bevatte / en wederom / zoo als hier boven is gemeld / waarmede eenige Deensche compagnies schepen bevracht / in den jare 1636 na Coppenhagen gekeert zyn / zulks is een zaak / die ik niet voorneemens ben / te beslissen. Zoo veel ik nochtans kan zeggen / dat ik door de kleine ondervinding / die ik in de stofscheidkunde verkregen heb / de proef daarvan heb genomen / 't zy door extractie of precipitatie / uittrekkinge of nederdryvinge / om te zien / of 'er iets uit te halen was / doch dat al myn arbeid en moeite steeds vergeefs is geweest. Met een woord / ik verklaar / nooit eenig zand gevonden te hebben / waar in Goud

of

Kristal en Robynen in dit Land. of Zilver was / maar wat aanbelangt rots-kristal / zoo rood als wit / men vind het hier; in het rood kristal is eenig goud / 't welk niet anders dan door de chymie / kan worden uitgehaalt. Onbrandbaar vlas / genaamt Asbestus / Asbestinum, Ἄσβεστον / is hier zoo gemeen / dat men heele hopen daar van zien kan; het ziet 'er uit als een gemeene steen / weshalven het dan ook in 't Engelsch steen-vlas genaamt word / maar kan gespleten of gekloost worden / als een stuk hout; het bevat lange vezelen / die gewalkt of geklopt en van het vuil / gezuivert / gesponnen konnen worden; zoo lang als het zyn olyeachtige vochtigheid heeft / brand het wel / maar verteert nooit tot assche. Rontom onze kolonie der Goede Hope, valt een soort van gemeene grosse bastaard marmer van verscheide couleuren / blaauw / groen / rood / en sommig t'eenemaal wit / zoo als ook wit met zwarte blakken / waar van de inboorlingen allerhande vaatwerk en gereedschap maken / als lampen / kookpotten / en zelfs kroezen / om metalen in te smelten / konnende dit marmer de proef tegen het vuur uitstaan (a).

Asbestus.

Marmer, dat het vuur verduren kan.

Van dit marmer is een grote quantiteit na Drontheim in Noorwegen gebragt / waar van men gebruik heeft ge=

(a) De lampen en potten, die de zuidelyke inwoners van dit marmer maken, worden zeer duur verkoft, zoo dat de inboorlingen, van de noordelyke gewesten, daar zoodanig marmer niet word gevonden, acht of tien rendieren huiden geven voor een groten pot, of drie huiden voor een lamp.

gemaakt in het vercieren van de cathedrale kerk van die stad/ zoo als Peter-Claudius Undalin meld (a).

Onder de voortbrengzelen der zee/ vind men buiten en behalven verscheiderhande schulpen/ mosselen/ hier mede koraal-bomen/ waarvan ik 'er ongemeen fraai en groot gezien heb.

(a) Volgens het verhaal der inboorlingen vind men in de zuidelyke gedeeltens een warme bron van een minerale hoedanigheid, die de schurft geneest, byaldien men zich daarin baad. De wilden wasschen hunne huiden daarin, neemt alle vuiligheid weg, en maakt ze t'eenemaal als nieuw.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van het climaat en gematigtheid der lucht.

DE Inboorlingen hebben geen reden/ over regen en stormachtig weêr te klagen/ voornaamlijk niet in de Baai van Disco/ gelegen op de hoogte van 68 graden/ daar men doorgaans gedurende den ganschen zomertyd helder en vast weer heeft; maar aan de andere kant/ als het eens slecht en buÿig weêr word/ In dit geweft is doorgaans vaſt weêr.

raast de wind met ongeloofljjk geweld / voornaamlijk als hy uit den zuiden of zuid-westen hoek waait; waarby men opgemerkt heeft / dat de storm over is / en gevolgt word van goed weêr / zoo dra de wind west of noorden loopt. In den zomertyd zou het land ongemeen vermakelijk en gezond zijn / byaldien men hier zoo een zwaren mist niet had / voornaamlijk aan de zee-kust; want het is hier al zoo warm / als in eenig ander land / als de lucht helder en onbetrokken is / 't welk gebeurt als de wind oost waait; ja somtijds is het zoo heet / dat het zee-water / dat na de ebbe in de holligheden der rotsen blijft / door de hitte van de zon meenigmalen reeds voor het vallen van den avond / in fyn wit zout verandert of gestremt is. Het heugt my / dat wy eens drie maanden na elkander heel goed vast weêr gehad hebben / en zoo een aangenamen zonneschijn / als men zou konnen wenschen / zonder regen. De zomer begint in 't laatst van Mei en duurt tot half September / het gansche overige gedeelte van het jaar is winter / die lydelijk is op de hoogte van 64 graden / maar ten noorden op 68 graden en daarboven / is de koude zoo fel / dat zelfs de sterkste dranken / als by voorbeeld / Fransche brandewijn / enz. voor het vuur bevriezen. Om het einde van augusti is de zee t'eenemaal bedekt met ys / 't welk niet voor april of mei / en somtyds niet voor 't einde van juni wegraakt en smelt. Het is aanmerkelijk / dat op west-kust in verscheide landschappen /

Zout van zee-water door de hitte van de zon.

Zeer felle koude op 68 graden noorder-breedte.

ſchappen / leggende op een en dezelve breedte / als ſommige diſtricten van de Straat-Davis en Noorwegen, het veel kouder maakt / als op de Ooſt-kuſt. En of ſchoon het in de Straat-Davis veel kouder is / als in Noorwegen, de ſneeuw legt daar nooit zoo hoog / voornaamentlyk niet aan de Baayen en Rivieren / daar ze zelden dieper legt dan een halve roede / terwyl nochtans de diſtricten / diep in het gebergte jaar uyt jaar in met ys en ſneeuw bedekt zyn / zonder dat die ooit ſmelten. Niet een plek lands is bloot / dan alleen aan ſtrand en langs de Baayen, daar men des zomers als verrukt word door de hoogſt-aangename groene kruiden / veroorzaakt door de hitte der zonne / die van de eene zyde na de andere weerom gekaatſt word / en in deze lager gedeeltens der Valeien / die aan alle kanten met ſteile rotzen en bergen omzingt zyn / als in een middelpunt / verſcheide uuren na elkander zonder tuſſchenpoſing zamen komt; maar zoo dra de zon onder is / verandert de lucht eensklaps / en de koude ysbergen doen de nabyheid van hunne nabuurſchap gevoelen / en den inwoneren klederen / gevoert met bont / aantrekken. Buiten en behalven het killig ys / dat de geheele oppervlakte van 't land bedekt / is de zee voor 't grootſte gedeelte daarmede als verkropt / zoo verre dat men vlakke en grote ysvelden ziet / of Baai-ys / zoo als men het noemt / en byſtere hoge bergen van een verbazende dikte / leggende al zoo diep onder water / als zy de kruinen boven 't zelve uitſteken. Deze zyn brokken van de

Aan de weſt-kuſt kouder, als op de ooſt-kuſt.

De ſneeuw legt zoo hoog niet in de *Straat-Davis* als in *Noorwegen*.

Ys-bergen in zee.

ysbergen van het land / die dicht aan zee leggen / en berstende of splijtende / in zee tuimelen en weg drijven. Zy vertonen van veêre verscheide koddige vreemde figuren / hebbende sommige de gedaante van kerken / en kastelen met spitzen en torens; andere verbeelden gansch natuurlyk schepen in volle zeilen / waar door vele misleid zijn / die gemelde ysbergen voor wezentlyke schepen aanziende / daar na toe zeilden om ze te preyen. De gestalte en gedaante der ysbergen komen niet alleen gansch verwonderlijk voor / maar hunne verscheidenheid / of liever het verschied der kouleuren streelt het gezicht ook zeer veel; sommige zijn wit en helder als krystal; andere blaauw als een saphyr / en andere wederom groen als een smaragt. Sommige schrijven de oorzaak van deze kouleuren toe aan de metalen of mineralen van de plaatzen / daar het ys geformeerd word; of wel aan de wateren / van dewelke 't zelve zamengestremt is; maar de ondervinding heeft my geleert dat het blaauwe ys de zamenstolling is van versch water / 't welk in den beginne wit is / en op 't laatst hard en blaauw word. De groenachtige kouleur komt van 't zout water. Men heeft opgemerkt dat by aldien men een stuk blaauw ys by het vuur legt / om te smelten / en naderhand in de koude brengt / om weder te bevriezen / 't zelve niet weder zijn vorige blaauwe kouleur krijgt / maar wit word. Hier uyt besluit ik / dat de vlugge zwavelachtigheid / die het ys uit de lucht na zich heeft getrokken / door deszelfs ontbinding in

Van allerhande figuren.

En kouleuren.

Blaauw ys gesmolten en weder bevrozen zynde, word wit.

in water/ uitwaassemt en verbliegt. Alhoewel het zomer saizoen zeer heet is in dit Land/ de hitte veroorzaakt weinig donder of blixem. De rede daar van acht ik te zyn de koele nachten / die de hitten des daags matigen en verzachten/ en de zwavelachtige uitwazemingen met den zwaren mist of dauw weder op den grond neer doen vallen. Wat aanbelangt de gewone verhevelingen/ of hoogvliegende dampen/ die doorgaans in andere landen gezien worden/ dezelve zyn mede alhier zichtbaar/ als by voorbeeld de regenboog/ verschietende sterren/ enz. Edoch 't geen die luchtstreek wel voornamelyk eigen is/ is het Noorder licht of Aurora Borealis, 't welk in de lente tegen den tyd van den nieuwe maan/ over het geheele halfrond al zoo snel als blixem stralen heene schiet/ voornaamlyk by een helderen nacht wanneer het zoodanig schittert/ dat men daar by lezen kan/ zoo goed als op den vollen dag.

Zelden donder en blixem in dit Land.

Snelle en verbazende beweging van het Noorder licht.

Op den langsten dag/ of zonnestand des zomers is 'er geen nacht/ en men heeft het vermaak/ de zon/ vierentwintig uuren lang aan de kim te zien; en in 't hartje van den winter geniet men daarentegen weinig verquikking van dien planeet/ en de nachten zyn naar evenredigheid lang. Het is nochtans nooit soo donker/ of men kan gins en weêrgaan/ selfs als het geen maneschyn of sterrelicht is. De sneeuw en het ys/ waarme-

In het midden van den zomer gaat de zon niet onder.

mede land en zee beide bedekt zijn/ verlichten de lucht/ hoewel andere de rede hiervan met veel grond toeschrijven aan de nabyheid van den horisond of gezichteinder by den aequator/ of nachteeveningslyn.

Gezonde lucht in dit geweest.

De gesteltheid van de lucht is hier niet ongesond; want bypaldien men uitsondert de scheurbuik en borstqualen/ zoo weet men hier weinig van andere ziektens/ die in sommige landen als eigen zijn. Daarenboven zijn deze ongemakken op de borst niet zoo zeer de uitwerkselen van de swaare kouwde/ alswel van het vuile stinkend mistachtig weêr/ waaraan dit Land seeronderhebig is/ en 't welk ik toeschrijf aan de bystere grote menigte ys/ dat het land bedekt/ en in zee drijft. Van den beginne van April/ tot om het einde van Juli maakt het mistachtige weêr/ en van dien tyd af begint de mist dagelijks te verminderen; maar gelijk men in den zomer mist heeft/ zoo is men by wintertijd geplaagt met den damp/ genaamt Vorst-smook/ die by onlijdelyke kouwde als de rook uit een schoorsteen uit zee opstygt/ en zoo dik is/ als de swaarste mist/ voornaamlijk in de Baaijen/ daar eenige opening in het ys is. Het is seer aanmerkelijk/ dat dese vorst/ damp/ rook of smook/ als men daar dichte bykomt/ de huid van aangezicht en handen zeugt/ maar als men 'er in is/ word men zulk een doordringende of verzengende scherpheid niet ontwaar/

De borstqualen hier gemeen.

Ryp, ruige Vorst en dampen in den winter.

zijn-

zynde deselve alsdan warm en sacht/ buiten en behalven/ datse een witte ruige vorst of ryp veroorsaakt in 't hair en op de klederen.

Ik moest niet vergeten/ hier gewag te maken van de hoogstverwonderenswaardige overeenkomste en gemeenschap/ die hier tusschen de fonteinen of bronnen en de grote zee is in acht genomen/ naamlyk dat by springvloed/ te weten/ nieuwe of volle maan/ als de sterkste ebbe in zee is/ de verborge fonteine of bronnen van versch water op strand opwellen/ en zich dikwyls op plaatsen ontdekken/ daar men 'er nooit verwachten of zoeken zoude/ voornaamlyk in den winter/ als de grond met ys en sneeuw bedekt is; nochtans zyn op andere tyden geen bron-wellen daar meer te vinden. De oorzaak van deze wonderbare overeenkomst laat ik over aan het geleert ondersoek der natuurkundigen/ hoe naamlyk bronnen en fonteinen volgen de beweging van de grote zee/ zoo als de zee volgt die van de maan. Ik moet midlerwyl aanmerken/ dat sommige geleerden grotelyks hebben mistgetast/ als zy beweren en vaststellen/ dat men in de Straat-Davis en Noorwegen naauwelyks ebbe en vloed heeft. Zie Wolffs Redelyke Gedachten over de uitwerkzelen der Natuur, bladz. 541. daar nergens groter ty ooit gezien is/ ryzende en vallende de zee by nieuwe en volle maan/ voornaamlyk in de lente en in 't najaar/ omtrent drie vademen.

Zeldzame overeenkomst tusschen de fonteinen en de zee.

In de *Straat-Davis* zware ebbe en vloed.

VYF-

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Land-dieren, Vogels en wyze op welke de *Inwoonners* die vangen, jagen en dooden.

Geen vergiftige of verslindende roofdieren in dit *Land*.

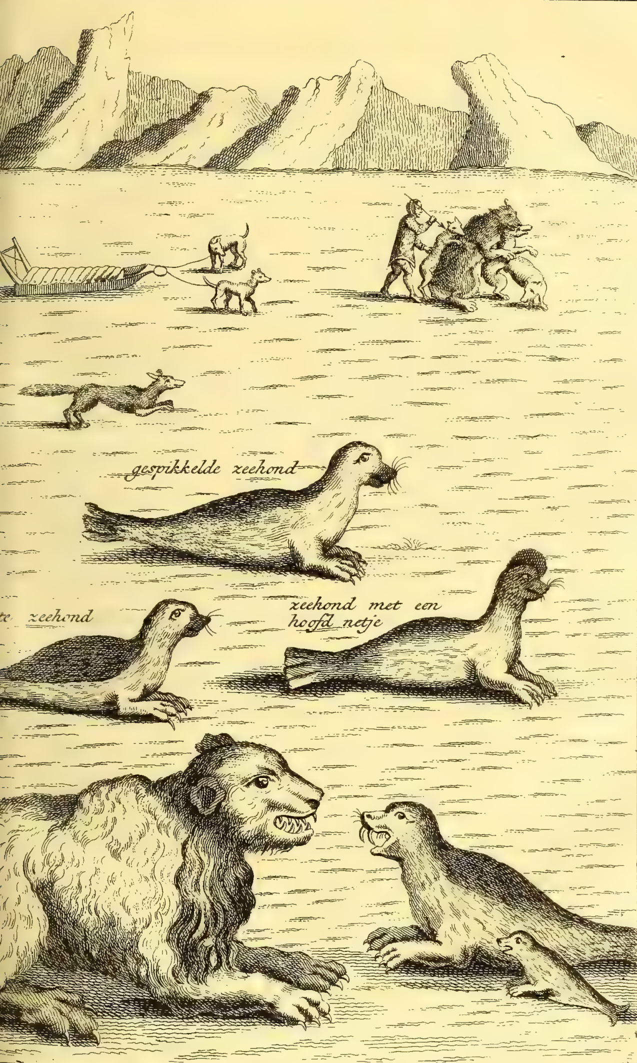

Daar zijn hier geen vergiftige slangen, geen wilde roofachtige beesten, byaldien men den Beer uitsondert, die volgens sommige een halfslachtig dier is, om dat dezelve in de Noordelijkste districten zich voornaamlijk op het ys onthoud, en van robben en visch leeft. Hy liet zich selden dicht by de kolonie zien waarin ik mijn quartier genomen hadde. Hy valt hier ongemeen groot, en ziet 'er yslijk en verschrikkelijk uit, met lang wit hair. Hy is greetig na menschenbloed.

De Beeren, vervolgen hier menschen en beesten.

Op 76. graden Noorderbreedte zijn de Beeren zoo meenigvuldig, dat ze by troppen de woningen der inboorlingen omcingelen, die dan met hunne honden op hen aanvallen en hen met hunne spiesen en lancien ter neervellen. By wintertijd in plaats van holen of kuilen onder de aarde, even als in Noorwegen en andere plaatsen, maken de Beeren hier de hunne onder de

sneeuw,

gespikkelde zeehond
zeehond
zeehond met een
hoofd netje

ſneeuw / die volgens de onderrechting / die de inboorlingen my hebben gegeven / onderſteunt zyn door pilaren / als deftige en prachtige gebouwen.

De inboorlingen verhalen daarenboven van een andere ſoort roofdieren / by hen genaamt Amarok, die volgens hun zeggen / greetig andere beeſten zoo wel als menſchen vervolgen / maar geene van hen heeft oon een Amarok gezien / hebbende zy zulks ſlechts van horen zeggen / en nademaal geene van de onze / die het land op en neêr gereiſt en t'eenemaal doorkruiſt hebben / diergelyk dier hebben ontmoet / zoo acht ik / zulks maar een loutere fabel te zyn. De rendieren zyn op ſommige plaatzen in zoo een groot getal / dat men geheele ſcholen of kudden van deſelve ziet / en als zy in troppen gaan graſen / kan men ze niet zonder gevaar naderen. Hoe noordelyker / hoe minder rendieren / uitgezondert op den derden of vierden graad ten noorden van Diſco / daar ze meenigvuldig zyn / 't zy ter oorſake van de nabyheid van America / 't zy om datſe over 't ys na de eilanden lopen / om voedſel te zoeken / dat zy op 't land / zoo lang het met ys en ſneeuw bedekt is / niet vinden konnen. De inboorlingen in plaats van reden te geven / waarom zoo een byſtere grote meenigte rendieren op het eiland van Diſco gevonden word / doen zy de volgende kinderachtige vertelling; Dat een machtige of zeer

Rendieren in dit land.

Kinderachtige vertelling der *inboorlinge*, dat 't

eiland van *Disco* van 't zuiden na 't noorden met een touw getrokken of gesleept is.

vermogende Inboorling, te weten, zekere Torngarsuck, zoo als zy hem noemen, vader van een ysslyke verschriklyke vrouw, die haar verblyf houd in het laagste gedeelte van de aarde, en het gebied voert over alle de zeedieren, met zynen Kajar dat eiland na de plaats, daar het nu legt, van het zuiden, daar het te voren was, voortgesleept heeft. Vermids nu de gedaante van dat eiland zeer veel na de zuidelyke kusten gelykt, en de wortel Angelica op 't selve valt, die nergens anders in de naburige districten groeit, zoo worden zy daardoor in hunne lichtgelovigheid gesterkt. Daarenboven verseekeren zy, dat op het gemelde eiland noch opheden een hol of gat gevonden word, door 't welk het touw, waarmede het eiland is voortgetrokken, door Torngarsuck vastgemakt is.

De geheele zomer word besteed in 't jagen van rendieren.

De inboorlingen besteden den ganschen zomer in 't jagen van rendieren, in de binnenste districten, nemende door 't grootste gedeelte hunne wyven en kinderen overal met zich, om datse daar blyven, tot dat de herfst-tyd aankomt. Gedurende al dien tyd jagen, vervolgen en verdelgen de inboorlingen die arme dieren met zoodanige drift en verwoedheid, datse naauwelyks eenige schuilplaats vinden konnen, zonder dat die den inboorlingen bekent is. Daar eenige rendieren by elkander zyn, worden ze door alle de wyven en kinderen omcingelt,

gelt/ en met het slaan in de handen/ en schreeuwen in naauwtens gejaagt/ daar de mannen gewapent op deselve loeren/ omze te doden.

Hier vallen insgelyks zeer veel hazen/ die zomer en winter wit/ zeer vet en aangenaam van smaak zyn. De vossen zyn van verscheiderhande kouleuren/ wit/ graauw en blaauwachtig/ maar kleinder/ als die in Deenemarken en Noorwegen, en niet zoo hairig of ruig/ gelykende meer na marters. De inboorlingen vangen ze doorgaans levend in vallen/ gemaakt van steenen/ als hutjes. De overige viervoetige dieren/ die volgens het verhaal der aloude Geschiedschryvers/ in dit land gevonden worden/ zyn zabels/ marters/ wolven/ luchten/ hermelynen en verscheide andere/ doch ik heb geene van deselve op de west-kust ooit gezien. Zie Arngrim Jonas, Historie van Groenland, als mede Ivarus Benis verhaal/ by Undalinus vermeld. Tamme of huisdieren zyn 'er niet/ maar honden in groten getalen/ en ongemeen groot/ met wit/ of grys hair/ en steyle ooren. Zy zyn in hunne soort al zoo vreesachtig en dom/ als hunne meesters/ want zy blaffen of keffen nooit/ maar huilen slechts. In de noordelyke districten gebruikt men deselve in plaats van paarden/ om de sleden voort te trekken/ lopende somtyds vier of zes/ en ook wel acht of tien voor eene slede/ die met vyf of zes van de grootste robben geladen is/ zittende daarenboven de

De hazen die hier vallen, zyn zeer goed.

Zeer veel witte en graauwe vossen.

Geen tamme dieren, dan alleen honden.

Verstrekken voor paarden.

meester voor op de slede / die met de honden byna alzoo ver en vaardig voorspoed / als wy met goede paarden doen konnen / alzoo zy by wintertyd op een dag dikwyls / vyftien Duitsche mylen / zynde dertig uuren / met deselve op het ys afleggen. En alhoewel de arme honden voor hen van zoo groten dienst zyn / zy handelen deselve zeer slecht / want zy moeten zelfs de kost voor zich zoeken / en als de beesten bestaan van mosselen / die door de zee worden opgeworpen / of wel van beziën / by zomertyd / doch als 'er veel robben gevangen worden / krygense het bloed gekookt en 't ingewand.

Grote witte patryzen in overvloed.

Wat aanbelangt land-vogels / daar zyn geene andere dan Ryppers, zynde een soort van grote veldhoenders of patrysen / wit in de winter / en graauw des zomers / en dese hebbenze in groten getale. Ravens schynen hier tamme dieren te zyn / want men zietse gestadig ontrent de hutten / aasende op de geraamtens der zeehonden / die op den grond leggen. Daarenboven

Ook grote Arenden en Valken.

vind men ook hier zeer grote Arenden / welker uitgespreide wieken een vadem wyd zyn / maar dezelve worden zelden in de noordergedeeltens van het land gezien; zoo als ook Valken / graauwe / witachtige en gespikkelde Uylen. Ook zyn hier verscheiderhande soorten van kleine musschen / sneeuw-vogels / ys-vogels en een beestje / als een koddenaar of cysje / 't welk zeer lieflyk zingt.

Zingende vogels.

Onder

Onder de insecten/ of gekurvene diertjes van dit Land / zyn de muggens het allerlastigste / welker angelsteek een geswel en een brandt veroorzaakt; en dit ongemak is men meest onderworpen in het heete jaargety / wanneer naauwelyks schuilplaats is te vinden. De andere insecten / die hier gevonden worden/ bestaan in spinnekoppen / vliegen/ hommels en wespen. Daarentegen weet men hier niets van vergiftige dieren / als serpenten en diergelyke; ook heeft men geen slangen/ padden/ kikvorschen/ torren / mieren / of byën / en men word niet geplaagt van rotten/ muizen / of diergelyk ongedierte. De muggens hier zeer lastig.

ZESDE HOOFDSTUK.

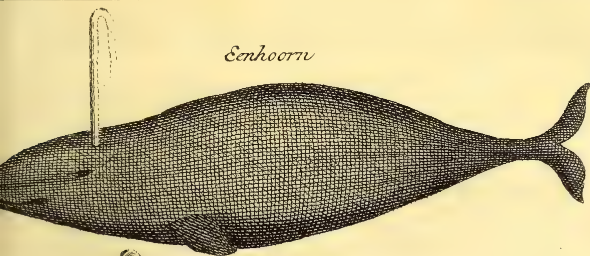
Van de Zee-dieren, Zee-vogels en Visschen.

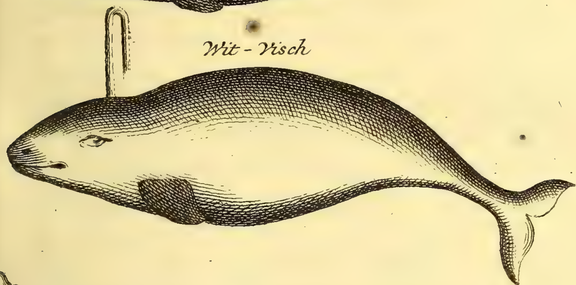
Verscheiderhande walvisschen.

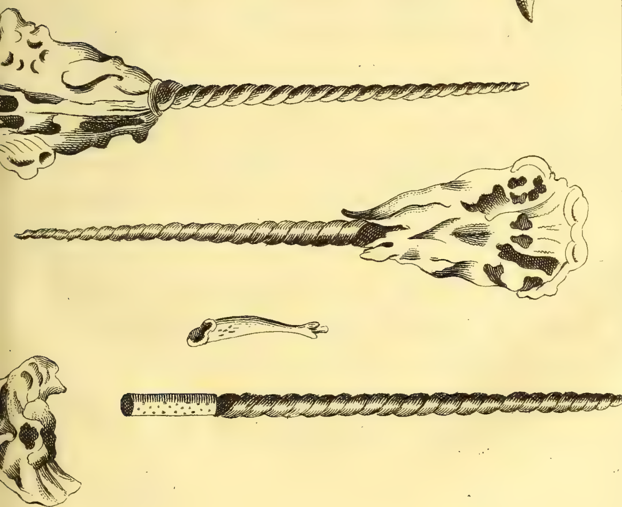
DE Zee is in dit gewest zeer ryk in allerhande dieren, en visschen, van dewelken de Walvisch de kroon boven alle spant. Deselve is van verscheiderhande soort, gedaante en grootte. Sommige worden genaamt Gevinde Walvisschen, na de vinnen, diese by den staart op den rug hebben, maar deze worden niet veel gesocht, om datze weinig spek uitleveren, 't welk noch daarenboven van het slechtste soort is; zy hebben niet anders dan mager vleesch, zenuwen en beenderen, lang, rond, rank, dun en spichtig, en zeer gevaarlyk, slaande verschrikkelyk met den staart, zoo dat niemand lust heeft, hen te naderen, of te vangen. De Inboorlingen maken veel werk van hen, om hun vleesch, 't welk by hen voor een lekkerny gehouden word. De andere Walvisschen worden meest gevangen om hun spek en baarden. Deze verschillen van de eerste soort daarin, dat zy geen vinnen op den rug na den staart toe hebben,

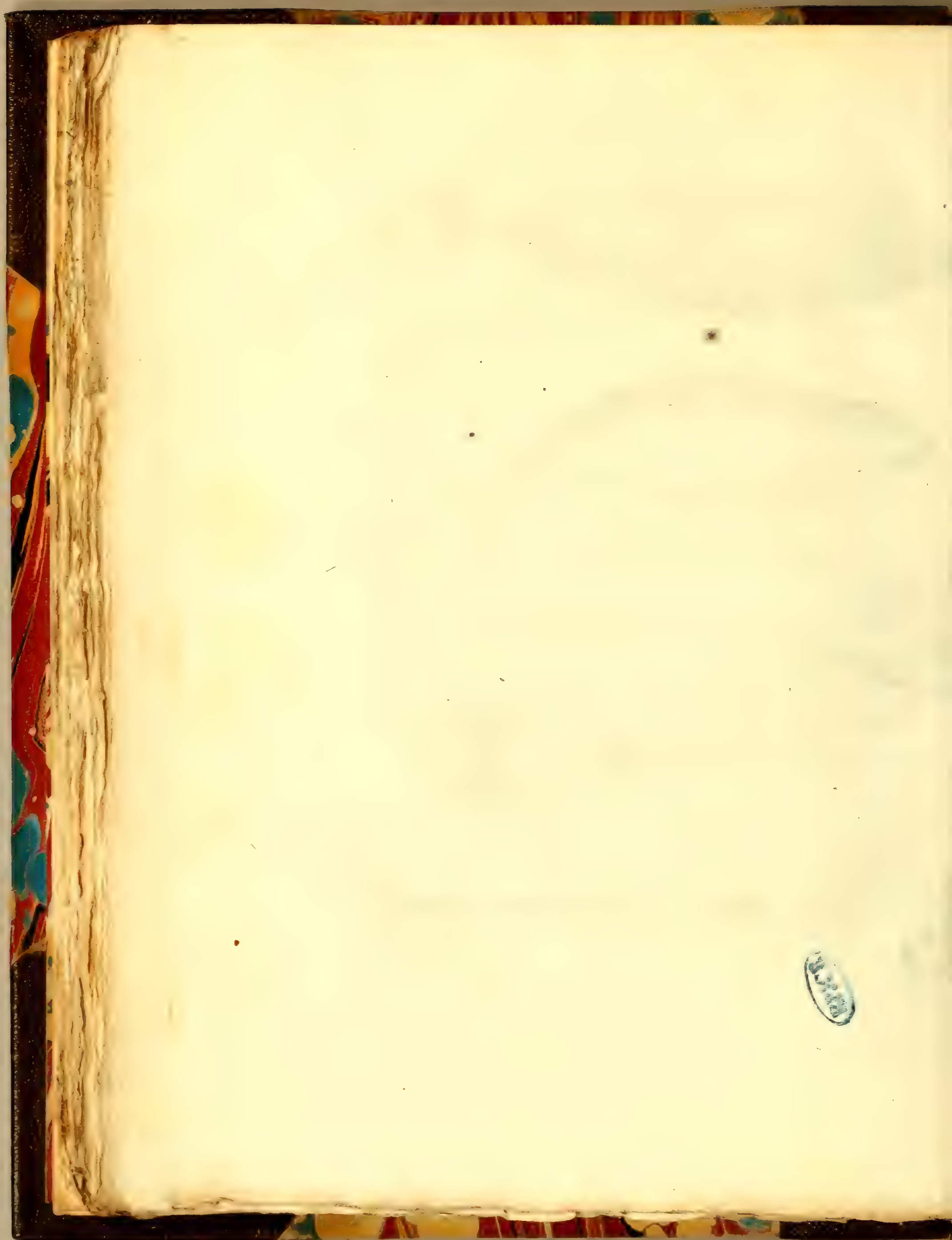
Gevinde Walvisschen

Andere Walvisschen, die de beste baarden uitleveren.

Eenhoorn

Wit-Visch

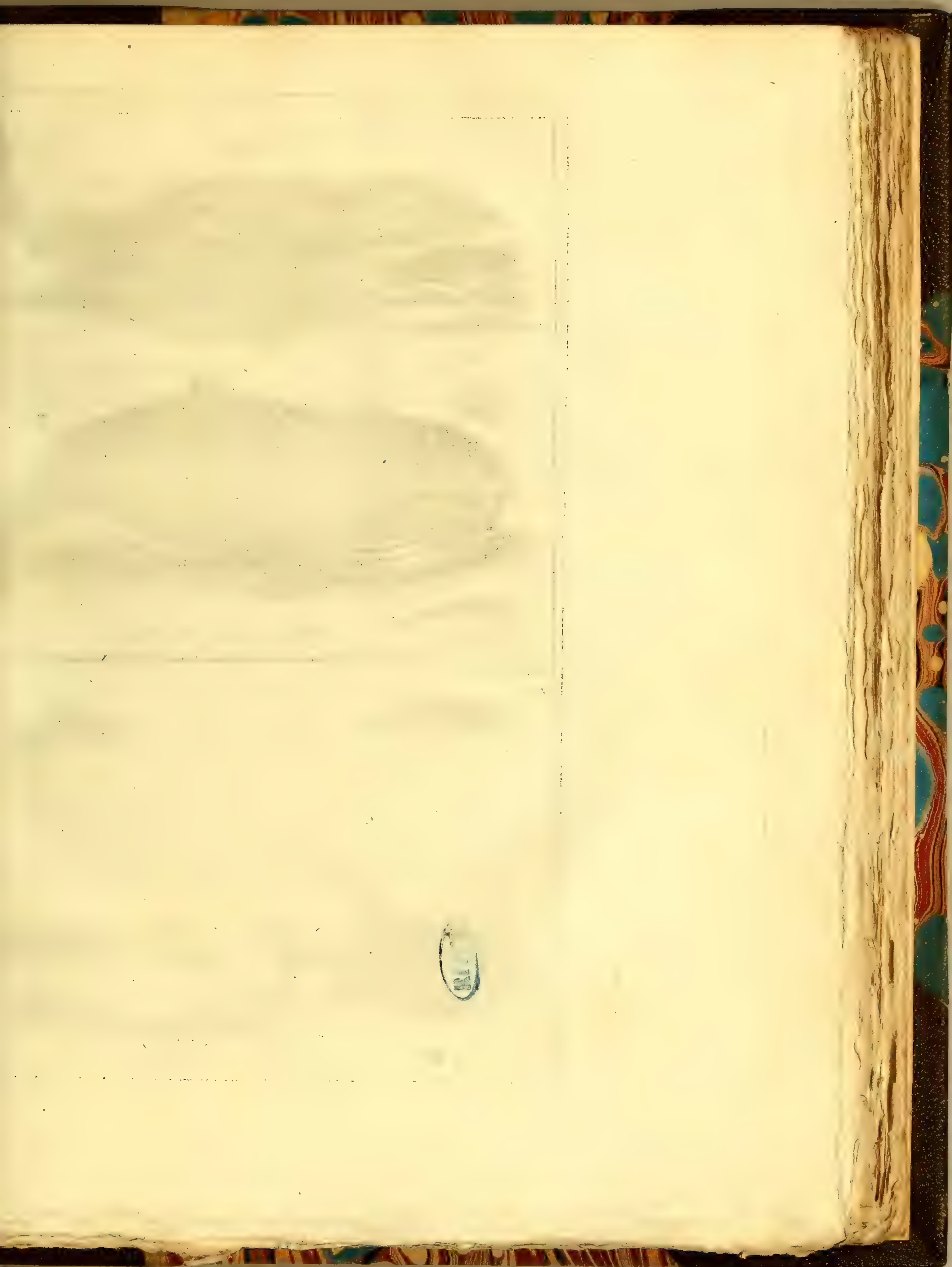
ben/ maar twee kleine by de oogen/ en dat zy bekleed zijn met een dikke zwarte huid/ geschakeert met witte strepen. Met dese zy-vinnen zwemmen zy met ongelooflijke snelheid. De staart is doorgaans drie of vier vademen breed. Het hoofd beslaat een derde van den geheelen visch. De kaken zijn boven en onder met een soort van kort hair bewassen. Aan 't end van de kaken zijn geplaatst de zoogenaamde baarden/ of Walvisch-beenen/ dewelke hen voor tanden verstrekken/ die zy niet hebben. Zy zijn van verscheiderhande couleuren/ sommige bruin/ sommige zwart/ en andere geel met witte strepen. Binnen in de mond zijn de baarden begroeit met hair/ gelijk paarde hair/ voornaamlijk de geene/ die de tong in zich besluiten. Sommige zijn krom gebogen/ als een Turksche zabel of houwer. De kleinste zijn gerangeert voor in den mond/ en de achterste by de keel. De breedste zijn in 't midden geplaatst/ daar onder sommige twee vademen lang/ waardoor wy van de bystere grootheid van dit dier konnen oordeelen. Aan elke zyde telt men 'er doorgaans twee honderd en vyftig/ in 't geheel vyfhonderd stuks. Deselve leggen in een breede ry geschaart/ als in een schoof dicht by den anderen/ en gebogen als een halve maan; 't breedste aan den wortel/ die van een taaje leelijke stoffe is/ witachtig/ en aan het bovenste gedeelte der kaken vast/ by de strot/ lopende smaller na 't end toe/ 't welk spits is. Deselve zijn mede met hair bedekt/

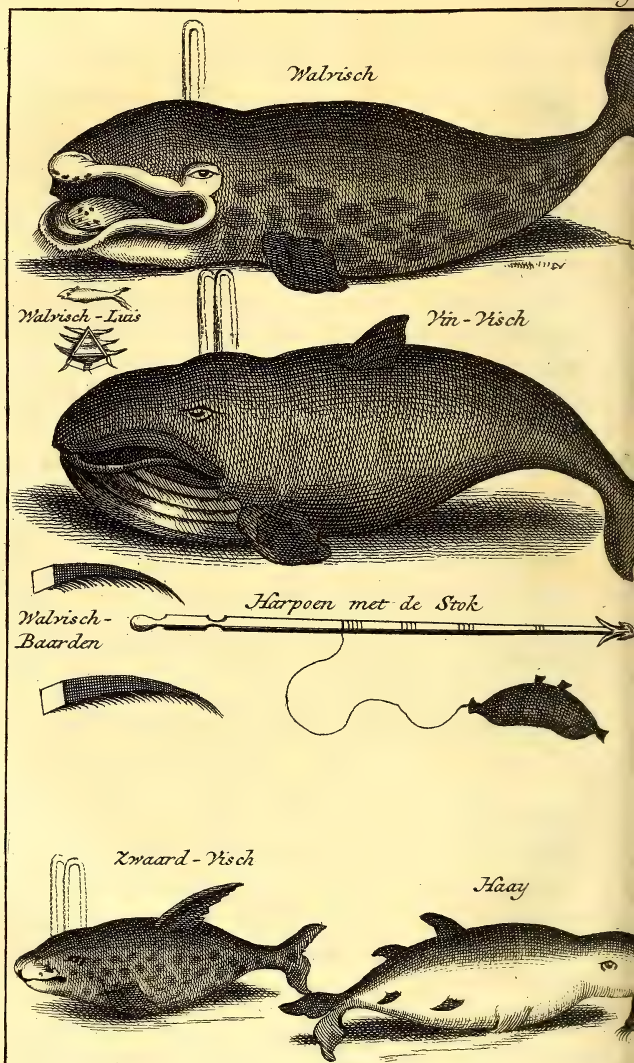
om

om de tong niet te quetzen. De onderſte kaak is doorgaans wit/ aan dewelke de tong vaſt is/ omzingt door de baarden of lange Walviſch-beenen. De ſelve is zeer groot/ ſomtyds ontrent achtien voet/ en ſomtyds meer/ van een witte kleur met zwarte vlakken/ van een zachte/ vette en ſponsachtige vooze ſtoffe. De Walviſch heeft een bult op de kruin van zijn kop/ en daarin twee ſpuiten en pypen/ op een ſelve hoogte tegen elkander overſtaande/ en eenigzins gebogen/ als de ſtem gaten in een Fiool. Door deze krygt hy adem en blaaſt het water uit/ dat hy door den mond inkrygt/ werdende 't ſelve na boven gedreven door deſe pypen/ in zoo een grote meenigte en met zoodanig geweld/ dat het heel verre gehoort word. By dyzig weêr weet men daaraan/ dat hy niet ver af is. Als hy gequetſt is woed hy zeer geweldig/ en dit geraas is dan zoo yslijk/ dat ſommige het vergeleken hebben by het bruiſſchen der zeebaren in een ſtorm/ of by het losbranden van zwaar geſchut. Zijne oogen zijn geplaatſt tuſſchen de bult en zy-vinnen; deſelve zijn niet groter/ dan die van een os/ en bezet met winkbrauwen.

De Penis van een Walviſch is een ſterke zenuw of pees/ zeven of acht/ en ſomtyds 14 voet lang/ naar evenredigheid van zijn grootte. Deſelve is bedekt met een ſcheede/ waarin ze verborgen legt/ zoo dat men weinig daarvan ziet. De natuur van het wyfje is als

die

Walvisch
Walvisch-Luis
Vin-Visch
Harpoen met de Stok
Walvisch-Baarden
Zwaard-Visch
Haay

die van de vierdoetige dieren; zy heeft twee borsten met speenen als een koe/ sommige blank/ andere met wit en blaauwe vlakken. In den paar-tyd zijn de borsten groter dan anders/ en als zy samen paren/ steken zy 't hooft boven water/ om adem te halen/ en zich te verkoelen. Men zegt/ datse nooit meer dan twee jongen ter eener dragt voortbrengen/ die zy zuigen. Het zaad van den Walvisch is versch kleverig en lymachtig/ en zoo taai als was of pik. Het selve heeft geen betrekking tot 't geen wy Sperma Ceti noemen/ want het is ten eersten bedurven/ en kan door geenerhande kunst bewaart worden.

Dese zeedieren/ of liever gedrochten zijn van verschei-derhande slag en grootte. Sommige leveren honderd/ en sommige tweehonderd of meer vaten spek uit. Het spek legt tusschen de huid en het vleesch/ zes of acht duim dik/ voornaamlijk op den rug en aan den buik. De dikste en sterkste zenuwen zijn in den staart/ die hem tot een roer verstrekken/ zoo als de vinnen hem voor roeiriemen dienen/ waarmede hy met een verba-sende vaardigheid zwemt/ naar mate van zijnen groten omtrek/ latende zog achter zich/ als een groot schip/ waardoor hy dikwijls gevolgt word.

Dese zee-gedrochten zijn zoo schuw en vreesachtig/ als zy groot zijn/ want zoo dra zy een boot horen aan

roeijen/ en merken/ dat iemand na hen toekomt/ schieten zy onmiddelijk onder water/ en zwemme na de diepte; maar als zy zich in gevaar bevinden/ toonen zy hunne grote en verbasende kracht/ want dan verbryselen zy alles wat hen voorkomt/ en als zy een boot ontmoeten/ slaanse die geheel en al weg. Volgens het verhaal van de Walvischvangers schiet de Walvisch/ als hy een harpoen in zijn lijf heeft/ schielijker als een schip met volle zylen/ met de lijn weg/ eenige honderd vademen lang. Men denkt mogelijk/ dat zoo een byster groot lichaam een oneindig getal kleiner visschen en zee-dieren tot voedsel van noden heeft/ maar desselfs spijs is in tegendeel niet anders dan een soort van qual/ genaamt Pulmo Marinus, * zee-long/ of Walvisch-spijs/ die van gedaante en grootte is/ zoo als ze in de plaat is afgebeeld. De Pulmo Marinus is donkerbruin van couleur/ met twee randen of oorlappen/ door dewelken het zoo langsaam in 't water beweegt/ dat men het gemakkelijk uit het water halen kan. Het is als gestolt vleesnat/ zacht en glibberig; en als men het tusschen de vingers wrijft/ vet en smeerig als traan-olie. De Groenlandsche zeën zijn daarvan vol/ waardoor de Walvisschen derwaards gelokt worden/ om daarop te aasen; want vermids hun keelgat zeer naauw is/ hebbende maar vier duim in diameter/ en de kleine baarden tot aan de strot raken/ zoo konnen

zy

* By de zeevaarders genaamt vliegen, die op 't water dryven.

zy geen harde of grote stukken van ander voedsel zwelgen/ alzoo zy geen tanden hebben om te kaauwen/ zoo dat dit soort van voedsel hen best dienstig is/ zijnde hunne mond groot en wyd/ om een grote quantiteit teffens t'ontfangen/ door deselven te openen en weder toe te doen/en hebbende de Natuur hen van baarden voorzien/ die/ om dat ze zoo dicht in elkander gevoegt zijn/ enkel en alleen het water doorlaten/ als een zeef/ en het voedsel tegenhouden. Hierin behoren wy de wyze en aanbiddelijke voorzienigheid des Almachtigen Scheppers te prijzen/ die zulke geringe dingen doed strekken tot overvloedig voedsel voor zulke ystere grote gedrochten.

Naast dese is een andere soort van Walvisschen/ genaamt Noord-Kapers, na de plaats van hun verblijf/ dewelke is ontrent de Noord-Kaap van Noorwegen, alhoewel zy ook wel op de kusten van Ysland, Groenland en verscheide andere zeën gezien worden/ om hun aas te zoeken/ bestaande in haringen en andere kleine visschen/ dewelke in onnoemlijke menichte op die kuste zijn. Men heeft bevonden/ dat die Noord-kapers meer dan een ton haringen in hun buik gehad hebben. De Noord-kapers hebben dit gemeen met de gevinde Walvisschen/ dat ze in hunne beweging zeer vaardig en snel zijn/ en zich van strand af in de openbare zee onthouden/ uit vreze van hunne vyanden ten prooi te zullen worden/ byaldien zy dicht aan de wal komen. Hun spek is beter

Walvisch, genaamt Noord-Kaapers,

en harder als dat van de grote Baai-Walvisschen; maar hunne baarden zijn zoo lang en goed niet; waarom men dan ook zoo veel moeite niet doet om die te vangen.

Zwaard-visch.

De vierde soort is de Zwaard-visch/ dus genaamt na een lang en breed been/ 't welk voor uit de snuit steekt en aanbeide zijden tanden heeft / als een saag. Hy heeft twee vinnen op den rug/ en vier beneden aan den buik/ aan elke zijde twee. Die van den rug zijn de grootste. Die van den buik zijn geplaatst onder de eerste van den rug. De staart is van onderen breed en plat en van boven loopt hy spits toe / maar is niet gespleten/ of gekloofd. Van de achterste vin op den rug word hy kleinder. Zijne neusgaten zijn langwerpig; de oogen geplaatst boven in zijn hoofd / net boven den mond. Daar zijn verscheiderhande soorten van Zwaard-visschen/ sommige van twintig voet / sommige langer en sommige korter. Hy is de grotste vyand / dien de rechte Walvisch heeft/ om tegen te vechten; en als hy den Walvisch overwonnen en gedood heeft / soo vergenoegt hy zich/ met slechts desselfs tong te eeten/ latende het overige van den yslijken groten romp ten prooi en roof voor de Zee-vogels.

De grootste vyand van den Walvisch.

Cachelot, Kaselot Kasiliot, of Kasiliot.

De Cachelot, Pot-visch/of Potswal/volgens sommige de Leviathan, is een vyfde soort van Walvisch; desselfs gedaante is eenigzins verschillende van die van andere

re Walvisschen/ en wel voornaamlijk daarin/ dat het opperste gedeelte van desselfs hoofd of bekkeneel veel dikker en sterker is; desselfs spuiten zijn geplaatst in het voorhoofd/ daar de andere Walvisschen die hebben in het achterste gedeelte van 't hoofd. Desselfs onderste kakenbeen is gewapent met een ry korte tanden/ zijn tong is dun en spits/ en van een geelachtige couleur. Hy heeft maar een oog ter zijde 't hoofd/ waardoor de Inboorlingen zonder veel moeite by hem konnen komen/ alsoo zy hem aan zijn blinde zijde overvallen. Van zijne hersenen word het soogenaamde Sperma Ceti geprepareert/ leverende een hoofd 20 of 24 ton daarvan uit. Het overige van 't lichaam en de staart zijn als die van andere Walvisschen. Hy is bruinachtig op den rug en wit aan den buik/ van vyftig tot zeventig voet lang.

Sperma Ceti.

De Wit-visch gelijkt mede niet weinig na de grote Bani-walvisschen/ hebbende geen vinnen op den rug/ maar van onderen twee grote; de staart is als die van een walvisch; de spuiten/ door dewelken hy het water in ademt/ en weder uitwerpt/ zijn mede deselve. Ook heeft hy een verhevendheid op het hoofd. Hy is bleek geel/ doorgaans twaalf of zestien voet lang en uittermaten vet. De traan van zijn spek is als de klaarste of helderste olie. Zijn vleesch soo wel/ als zijn smeer zijn niet onsmakelijk; ja met azijn en zout gebakken en dan in de pekel gelegt/ al soo goed/ als het beste varkens

Wit-visch.

Desselfs vleesch en vet van een goeden smaak.

kens vleesch. Ook verstrekken de vinnen soo wel als de staart ingezouten/ of versch gekookt/ tot zeer smakelijke spyze. Dese visch is soo min schuw/ dat heele scholen in zee ontrent de schepen gezien worden. De Inboorlingen vangen veele van deselve/ waarmede zy goede cier maken.

Bot-hoofden. Daar is noch een andere soort van Walbisschen/ genaamt Bot-hoofden/ of Dom-koppen/ genaamt na de gedaante van desselfs hoofd/ 't welk aan de snuit gansch plat is. De gedaante van den kop word vergeleken by den kolf van een snaphaan/ ofte by 't voorste gedeelte van een schoemakers leest en van een hol-blok. Hy heeft een vin op den rug na de staart toe/ en twee zy-vinnnen. Zijn staart is als die van een walvisch. In het achterhoofd heeft hy een blaas-pyp/ om lucht te scheppen en het water uit te blasen 't welk hy echter met soodanig gebruisch niet doet/ als de Walvisschen. Zwemmen al zoo snel, als een schip met volle zeilen. Hy is van twintig tot veertig voet lang/ en volgt de schepen met volle zeilen en gunstigen wind zoo gemakkelijk/ als of hy een wedloop met deselven hield/ terwijl in tegendeel andere Walvisschen de schepen myden en van deselve af zwemmen. Hun tuimelen en springen in zee/ is soo wel als dat der andere visschen en zee-dieren/ steeds een voorbode van onstuimig stormachtig weêr.

Een-hoorn. Onder de verscheiderhande soorten van Walvisschen re-

rekenen sommige den Eenhoorn / gelijk men hem doorgaans noemt na eenen smallen kleinen hoorn / die uit zijn snuit groeit / maar zijn rechte naam is Nar-walvisch. Het is een tamelijke grote visch / achtien of twintig voet lang / en levert goed spek. Zijne huid is zwart en glad zonder hair. Hy heeft een vin aan elke zijde / daar de buik begint. Zijn hoofd is spits / en uit zijn snuit aan de slinker zijde komt de hoorn voort / die rond en gedraait is / met een spitse punt; de grootste lengte is van veertien of vyftien voet / en dik als een arm. De wortel van den hoorn gaat diep in 't hoofd / om het te sterken / tot het dragen van soo een zware last. De hoorn is van een fyne witte vaste stoffe / en dus zeer zwaar. Het derde gedeelte daarvan / van den wortel afgerekent / is doorgaans hol; sommige zijn zeer vast aan de wortel en worden na boven toe hoe langs hoe holler. Aan de rechter zijde van 't hoofd legt een andere korter hoorn verborgen / die niet uit de huid groeit / en men kan niet begrypen / tot wat einde de Alwijze Schepper zulks soo geschikt heeft / of liever waartoe die kleine hoorn dient. Hy heeft als de andere Walvisschen twee blaas-pijpen of spuiten / die beide in een eindigen / door dewelken hy adem haalt en lucht schept / als hy met het hooft boven komt. Dient te worden aangemerkt / dat als de Walvisch lucht schept / hy door de spuiten geen water uit werpt / soo als de algemeene waan is / maar dat het zijn aassem is / die na wa-

Heeft een kleinen hoorn onder de huid.

water gelykt, dat met kracht met een grote spuit gespoten word. Wat aanbelangt het overige gedeelte van het lichaam van den Eenhoorn, 't selve komt in allen deele overeen met dat der andere Walvisschen.

Misvatting der schryvers, die den hoorn voor een tand nemen.

Wat aanbelangt den hoorn van dit dier, die aanleiding gegeven heeft tot een pennestryd, om te weten, of het eigentlyk een soogenaamde hoorn of een tand is, de leser zal niet qualyk nemen, dat ik een kleine uitweiding doe, om den misslag aan te tonen van zulken, die beweeren, dat het een tand en niet een hoorn zy, om dat deselve geplaatst is op eene zyde van de snuit, en niet op het voorhoofd, daar andere dieren hunne hoornen dragen. Ziet Wormius Museum, L. III. C. 14. Hoe 't zy, het blykt gansch klaar aan alle naauwkeurige beschouwers, dat deselve noch de gedaante heeft van een tand, soo als diergelyke andere zee-dieren hebben, noch dat de wortel daarvan in de kaken vast is, de gewone plaats der tanden, maar dat deselve uit de snuit voortkomt, soo als in de nevensstaande plaat kan gezien worden. Daarenboven is zeer ongerymt te willen staande houden en beweeren, dat dieren op de snuit of 't hoofd tanden dragen, als hoornen. Durft iemand wel ontkennen, dat de blaas-pypen der Walvisschen desselfs neusgaten zyn, door de welken hy de lucht inademt, of schoon die op de kruin van zyn hoofd geplaatst zyn; of wel in twyfel trekken, of de oogen van

De wortel daarvan niet vast in de kaken, maar in de snuit.

de

de soogenaamde Klap-Mussen / zynde een grote soort van zee-robben / wel oogen zyn / om datse in het achterste gedeelte van 't hoofd staan? Behoorden wy niet veel lieber te denken / dat den Alwyze Schepper desen hoorn horizontaal geplaatst heeft / ten einde het dier in zynen loop of 't zwemmen niet te hinderen / zoo als die doen zoude / als deselve boven op de kruin van zyn hoofd stont? Daarenboven dient dese hoorn tot vele andere eindens / als by voorbeeld / om zyne spyse van den bodem van de zee optehalen / die men zegt dat kleine Zee-Weede is; als mede om daar mede gaten in 't ys te boren / ten einde frissche lucht te scheppen. Het gevolg / dat gemelde Schryvers daaruit hebben gelieven te trekken / dat de visschen en zee-dieren in 't algemeen zulke klaauwen niet hebben / als de land-dieren / is lam en van zeer weinig kraht; en het is veel minder ongerymt / te beweeren / dat zee-dieren iets gemeen hebben met de land-dieren / gelyk het een bekende waarheid is / dat veele van deselve in figuur en gedaante met elkander grote overeenkomstigheid hebben / als by voorbeeld zee-kalveren / zee honden en zee-paarden / soo als ook volgens / sommige meermannen en meerminnen. Wien zyn toch de vliegende visschen onbekent / en andere met lange nebben of bekken als vogels; als mede vogels met vier poten / als viervoetige dieren? En waarom souden 'er dan soo wel geen Zee-Eenhoornen konnen zyn / als Land-Eenhoornen / byaldien 'er wezentlyk gevonden

Maakt gaten met den hoorn in 't ys, en houd het open.

Veel Zee-dieren gelyken na land dieren.

worden. Want het is een moeyelyke zaak/ te beslissen/ wat soort van dier de H. Schrift meent/ als deselve spreekt van den Eenhoorn/ gelijk Ps. XXIX. 6. en andere plaatzen; of deselve is/ soo als Plinius en andere hem beschryven/ die hem geven het lichaam van een paard/ het hoofd van een hert/ en eenen hoorn op de snuit/ dan wel of men niet meer rede heeft/ zulks toe te passen op zeker dier in Afrika, genaamt Rhenoceros, wiens neus op die wyze gehoornt is? Ingevalien men geduld genoeg bezat/ om de bystere grote verschillentheid der Schryvers gade te slaan en te overwegen / zou men veellicht ten laatsten moeten besluiten/ dat dit dier nergens anders te vinden zy/ dan in 't gewest/ daar de fabelachtige vogel Phoenix zyn nest maakt/ dat is te zeggen/ in Utopia, of liever nergens; want sommige beschryven dit dier/ als een half slachtige/ dat half in 't water/ en half op 't land zich onthoud. Sommige beelden hem af als een tyger met witte vlakken en paarde voeten. Andere maken een drie jarig paard daarvan/ met een hoofd van een hert en een hoorn in het voorhoofd/ een el lang; en wederom andere verhalen/ dat de Eenhoorn is als een Zee-paard/ met verdeelde of gekloofde voeten/ en een hoorn in 't voorhoofd. Daar zyn Schryvers/ die hem een hoorn geven van tien voet lang/ andere van zes voet/ en wederom andere van maar drie duim. Ziet Plinius, Munsterus, Marc, Paulus, Philostratus, Heliodorus, en verscheide andere/ welker

verhalen van deselve achtbaarheid by my zyn / als dat der Inboorlingen nopende zeker trots / stoutmoedig roofzuchtig wild beest / 't welk zy Amavok noemen / 't geen zy alle beweeren / te kennen / of schoon nooit iemand gevonden word / die 't selve gezien heeft.

Bruinvisschen of Zee-varkens worden ook geplaatst op de bank der Walvisschen / of schoonse een veel kleinder soort zyn / en in alle zeën gevonden worden. De gedaante van desselfs kop word mede vergeleken by 't voorste gedeelte van een schoemakers leest. De mond is gewapent met scherpe tanden. Hy heeft spuiten / of blaas-pypen / als een Walvisch. Midden op den rug heeft hy een vin / die na den staart toe gekromt is / als een halve maan. Onder aan den buik zyn twee zyvinnen / overgroeit met vleesch / en bedekt met een zwarte huid. De staart is breed / als die van een Walvisch. Hy heeft kleine ronde oogen / zyn huid is blinkend zwart / en zyn buik wit. Hy is vyf of ten hoogsten acht voet lang. Zyn spek levert goede traan-olie uit / en 't vleesch word by de Inboorlingen voor grote lekkerny gehouden. Bruin-visschen.

ANDERE ZEE-DIEREN.

Het Zee-paard heeft de gedaante van een rob of Zeehond / doch is veel groter en sterker; heeft vyf klaau- Zee-paarden.

wen aan elken poot / als de zee-hond / maar het hoofd is ronder en groter. Deszelfs huid is een duim dik / omtrent den nek zeer ruig / ruuw en gefronselt / bedekt met kort bruin en somtyds rosachtig / of muisevaal hair. Uit de bovenste kaak groeyen twee groote uitstekende tanden / die nederwaards over de onderste kaak gebogen zyn / een halve roede lang / en somtyds wel een heele roede en langer. Dese slagtanden worden van al zoo veel waarde gehouden / als olyphants tanden; zy zyn vast en vol / uitgezondert aan de wortel / daar ze hol zyn. De mond van 't Zee-paard heeft veel overeenkomst met die van een bul / en is rondom begroeit met varkens-borstels / zoo dik als een strohalm. De neusgaten zyn boven de mond geplaatst / als die van een rob of zee-hond. De oogen zyn vuurig rood / die hy na alle kanten kan draayen / doch zyn hoofd staat styf ter oorzake van de kortheid en dikte van zynen hals of nek. De staart gelykt nadie van een zee-hond / zynde dik en kort. Deszelfs vet is als varkens-spek. Hy legt doorgaans op de ys-velden heel lang / tot dat hy door honger geprangt / weder zeewaards keert levende en op kruiden / en op visschen beide. Hy ronkt of snorkt zeer hard / als hy slaapt; en getergt werdende / loeit hy als een dolle stier. Zy zyn stoutmoedig en trots / want overvallen werdende / springen zy elkander by / tot het leste toe. Het Zee-paard leeft gestadig in oorlog tegen den witten beer / die hy meenigmalen

Heeft twee lange tanden.

Is een half slachtig dier.

Oorloogt gestadig tegen den witten beer.

malen overwint dodende den beer met zijne bystere grote slagtande/ of vechtende soo lang tot dat ze beide dood op het slagveld blyven leggen.

De zee-honden zijn van verscheiderhande slag en groote/ doch komen in hunne gedaante alle met elkander overeen/ uitgezondert de klap-muts/ dus genaamt na een soort van muts/ die hy op zijn kop heeft/ en waarmede hy die bedekt/ als men hem een slag wil toebrengen. De poten van een zee-hond hebben elk vyf klaauwen/ door een dikke huid aan elkander gehecht/ als die van een gans of zwaan. Zijn kop gelykt na die van een hond/ wiens ooren kort afgesneden zijn/ en zulks is dan ook de rede/ dat hy den naam draagt van zee-hond. Zijn snuit heeft een baard of knevels als een kat. Zijn oogen zijn groot en helder/ met hair rontom. Zijn huid is bedekt met kort hair/ van verscheide couleuren en met vlakken; sommige wit en zwart/ andere geelachtig/ andere roodachtig/ en wederom andere muis-vaal. Zyne tanden zijn zeer scherp en spits. Alhoewel hy van achteren lam schynt te zijn/ soo heeft geen moeite ter wereld/ om op de ysbergen te klauteren/ daar hy gaarn is/ om te slapen/ en zich in de zon te bakeren. De grootste zee-honden zijn van vyf tot acht voet lang/ en hun smeer levert betere traan-olie uit/ dan die van eenige andere visch. Hy is de gemeenste soort van alle de zee-dieren in Groen-

Verscheiderhande zee-honden.

Hunne huid van verscheide couleuren.

 land,

land, en brengt meest van alleen toe tot onderhoud en handhaving der inwoners/ die zich met zyn vleesch spyzigen/ en met zyne huid kleden/ die insgelyks dient/ om hunne boten en hutten te overtrekken/ terwyl zy de traan-olie gebruiken/ om in hunne lampen te branden/ en hunne spyze mede te koken.

Ver-scheide zee-mon-sters. Wat aanbelangt andere zee-gedrochten en verwonderenswaardige dieren/ in Tormoders Historie van Groenland, vinden wy gewag gemaakt van driederhande schrik dieren/ beroepende dese zich dien aangaande op een Boek/ genaamt Speculum Regale Iclandicum, of Koninglyke Yslandsche Spiegel, waaruit hy het volgende verhaal ontleent heeft;

Meer-man. „ De bovengemelde Schryver noemt het eerste van „ die gedrochten Havestramb, of Meerman, en beschryft „ het als een dier/ dat de gelykenis heeft na een man/ „ voor soo veel het hoofd/ aangezicht/ neus en mond „ aanbelangt/ behalven dat het hoofd wat langachtig „ en spits is/ als een zuiker-brood. Het heeft brede „ schouders en twee armen zonder handen/ het lyf „ tot aan de middel dun en schraal. Het overige beneden „ den middel in 't water verborgen zynde/ kon niet „ gezien worden. Het tweede zee-gedrocht noemt hy

Meer-min. „ Margya, of Meermin, heeft van de middel na boven toe/ de gedaante en gestalte van een vrouw; is

„ ys-

„ yslijk breed van aangezicht/heeft een spits voorhoofd/
„ gerimpelde koonen of wangen/ een wyde mond/ gro-
„ te oogen/ zwart hair en twee grote borsten/ waar-
„ aan men de sexe kennen kon; twee lange armen met
„ handen en vingers/ met een huid zamengehecht/ als
„ de poot van een gans; onder den middel als een
„ visch/ met staart en vinnen. De visschers zeggen/
„ dat als men die zeegedrochten ziet/ men doorgaans
„ stormachtig weêr te wachten heeft. Het derde mon-
„ ster/ genaamt Hafgufa, is soo yslijk en verschrikke-
„ lijk/ dat de Schryver niet wel een denkbeeld daar-
„ van weet te geven/ en geen wonder/ om dat hy nooit
„ een verhaal daarvan gehad heeft. Desselfs gedaan-
„ te/ lengte en omtrek/ schynt alle maat en grootte te
„ boven te gaan. Die beweeren/ 't selve gezien te heb-
„ ben/ zeggen/ dat het hen meer voorquam als een
„ land/ dan als een zee-dier; en vermids 'er nooit
„ meer dan twee in de openbare zee zijn gezien/ soo
„ besluiten zy daaruit/ dat 'er geen voortteeling van
„ zijn kan; want als zy voortteelden en vermeenigvul-
„ digden/ zouden/ zeggense/ alle de overige visschen
„ ten laatsten vernielt worden/ hebbende hun bysiere
„ groot lichaam soo een meenigte voedsel van noden.
„ Als dit schrikdier honger heeft/ lost het door den
„ mond zekere stoffe van een zoete reuk/ die de geheele
„ zee perfumeert en lieflijk doet ruiken; en door dat
„ middel lokt hy allerhande visschen en dieren/ zelfs

Hafgufa, een fabuleus yslyk zee-monster.

„ wal-

„ walvisschen/ die in heele scholen na hem toe zwem-
„ men/ en in den wyd opgespalkten muil van dat ys-
„ lyk verschrikkelyk gedrocht gedreven worden/ als in
„ een draai-kolk/ of maal-stroom/ tot dat zyn buik
„ bevracht is met alderhande visschen en dieren/ wan-
„ neer hy den muil toedoet / en een rond jaar genoeg
„ heeft/om de vangst te verteeren/en van te leven/alsoo
„ men zegt/ dat hy maar eens 's jaars zyn maag op die
„ wyze vuld ". Of schoon dit een slechte ongerymde vertelling is/ daar is nochtans een weerga van/ niet minder onnosel/ als belachelyk/ van myn eige landgenoten/ of visschers in het noordelykste gedeelte van Noorwegen; zy verhalen; „ Dat een yslyk schrik-
„ dier nu en dan in de openbare zee gezien word/
„ 't welk zy Kracken noemen/ en zonder twyfel 't sel-
„ ve is als de Hafgufa der Yslanders, waarvan wy
„ zoo even gesproken hebben; zy zeggen/ dat desselfs
„ lichaam verscheide mylen in de lengte beslaat/ en dat
„ het meest by stil weêr gezien word; als het uit het
„ water komt/ schynt het de gansche oppervlakte der
„ zee te bedekken. Het heeft verscheide hoofden en een
„ groot getal klaauwen/ waarmede het alles/ wat 'er
„ ontrent komt/ na zich trekt/ als by voorbeeld/ vis-
„ schers boten met menschen en al/ visschen en dieren/
„ zonder iets te laten ontsnappen/ slepende alles na den
„ grond van de zee. Daarenboven vertellen zy/ dat
„ allerhande visschen op 't selve tropswyse vergaderen/
„ als

Vertelling der *Nooren* van een schrikdier, genaamt *Kracken.*

„ als op een Zee-bank / en dat veel visschers daarna toe
„ roeijen / om die te vangen / niet vermoedende / datse
„ op soo een verschrikkelijk monster leggen / 't welk zy
„ ten laatsten ontwaar worden / door de verwerring van
„ hunne haken en hoeken in deszelfs lichaam / terwijl
„ het schrikdier zulks voelende / zachtjes van den grond
„ op komt / en zich van hen alle meester maakt /
„ byaldien zy niet tydig hun gevaar voorkomen /
„ soo als zy gemakkelijk doen konnen / door het
„ slechts by zijnen naam te noemen / wanneer het / zoo
„ dra het dien hoort / weder zoo zachtjes na den grond
„ gaat / als het boven gekomen was. Ook vertellen
„ zy van een ander Zee-monster / 't welk zy Draf noe-
„ men; dit houd geen bestendige gestalte of gedaante /
„ maar laat zich telkens op een andere wyze zien. Men
„ ziet en hoort het kort voor de ongelukken en ram-
„ pen / die op zee gebeuren / als schipbreuk en dierge-
„ lijke / die het met een yslijk naar gehuil voor-
„ spelt / uitende somtyds woorden / als een mensch.
„ Desselfs grootste vermaak schynt te zijn / om alles
„ 't onderste boven te halen / als de visschers 's nachts
„ slapen / waarna hy een vuilen stank nalaat". De
visschers worden boosaardig / als men aan de waar-
heid van die sprookjes twijfelt; ja de bygelovigste gaan
noch een stap verder / en zouden gaarn doen geloven /
dat hen noch een andere soort van Zee-spooksel ver-
schynt / in de gedaante van een gezwachtelt of gebakert

kind/ 't welk zy Marmel noemen; zy voegen daarby/ dat zy het somtyds met hunne hoeken uit zee ophalen/ wanneer het tot hen spreekt/ als een mensch. Zy nemen het met zich na huis/ en 's nachts leggen zy het in een van hunne boten/ om te rusten; en 's morgens/ als zy weder gaan visschen/ nemen zy het met zich in hunne boten/ doch eer en alvorens zy het laten gaan/ vragen zy het alles/ wat zy gaarn weten willen/ waarna zy het in vryheid herstellen.

Hoe 't zy/ niemand van onzen tyd heeft ooit diergelyke gezien/ uitgezondert dat yslyk schrikdier/ dat zich in den jare 1734 by onze nieuwe kolonie op de hoogte van 64 graden op de oppervlakte van 't water vertoont heeft. Dit monster was van zoo een verbaarlyke grootte/ dat komende uit het water/ deszelfs kop tot boven aan de mast van een schip reikte; het lichaam was al zoo groot van beslag/ als het schip/ en drie of viermaal zoo lang. Het had een lange spitse snuit/ en blaasde het water uit/ als een walvisch; grote brede klaauwen/ 't lichaam bedekt met schilpwerk/ de huid zeer ruw en ongelyk/ en het onderste gedeelte van het lichaam als een yslyke grote slang. Wanneer het weder onder water dook/ tuimelde het achter over in zee/ en stak dus de staart om hoog/ die de heele lengte van 't schip besloeg.

AN-

ANDERE VISSCHEN.

Van eigentlijk zoo genaamde visschen heeft de zee in deze geweeste overvloed van allerlei soort. De grootste van dezelven is genaamt Haai; wiens vleesch veel gelijkt na dat van den heil-bot; en op dezelve wyze word klaar gemaakt; werdende gesneden in lange moten; en opgehangen; om in de zon en lucht te drogen; immers in de Noordsche districten van Noorwegen doet men zoo; maar de Inboorlingen nemen hier daar zoo veel moeite niet mede; zijnde deszelfs vleesch veel grover van draad; als dat van de heil-bot. Dese visch heeft twee vinnen op den rug; en zes onder den buik. De twee voorste zijn de langste; en hebben de gedaante van een tong. De twee middelste zyn wat breder als de overige en de twee achterste by den staart; zijn even breed; maar korter als de middelste. De staart gelijkt na die van een zwaard-visch. Hy heeft geen graten; maar slechts kraakbeenen; een lange snuit; waaronder de mond geplaatst is; als die van een zwaard-visch; en drie ryen scherpe spitse tanden. De huid is hard; ruw; stekelig en graauwachtig van couleur. Deszels lengte is van twee of drie vademen. Hy heeft een grote lever; waarvan men traan-olie kookt; de dikste leveren twee of drie last uit. Hy is zeer roofgierig; byt grote stukken uit het lichaam der walvisschen; en is zeer greetig na menschen vleesch. Hy kan niet gevangen worden met

Visch, genaamt Haai.

lynen/ alsoo hy die met zijne scherpe tande aan stukken byt/ maar met yzere ketenen. De groter soort word als de walvisschen/ geharpoeneert.

Andere visschen in deze zeën.

De overige visschen/ die in dese zeën gevonden geworden/ zijn heylbot/ tarbot/ kabeljauw/ kleine zalm of zee-forelle van allerhande slag en grootte/ zeer vet en smakelijk. De gemeene zalm word in de Groenlansche wateren zelden gevangen. De eerstgenoemde visschen worden in de rivieren of derselver beginselen gevonden. Katvisch is de allergemeenste spyze der Inboorlingen, zoo verre dat als zy niets ter wereld anders te eeten hebben/ de katvisch aanhouden moet/ die hier 's winters en zomers in overvloed is. In het voorjaar/ tegen de maand van april vangen zy een soort van visch/ genaamt Rogn-cals, steen-byter/ of klip-visch/ en in mei een andere visch/ genaamt stekelbaars. Dese soorten zijn zeer lekker/ en zwemmen by heele troppen in de baaijen en rivieren. Ook vind men wyting in overvloed/ maar haringen worden hier niet gezien. Daarenboven is hier een soort van visch/ die ik zelf of niemand van mijn gezelschap ooit te voren gezien had; dese visch gelijkt zeer veel na een braassem/ buiten en behalven dat hy stekelachtig is over het gansche lichaam/ en een kleinen staart heeft. Daar zijn 'er van verscheide grootte/ en de Inboorlingen zeggen/ datse lekker van smaak zijn.

On-

Onder de vischen of dieren in Groenland met schelpen, zijnde mosselen de voornaamste, die hier in grote meenigte vallen; zy zijn groot en lekker. In sommige wateren heb ik de grote soort gezien, waarin de Nooren paarlen vinden. Deze hebben mede paarlen, maar slechts zeer kleine, niet groter als de kop van een speld. Ik zal niets zeggen van de andere zee-insecten, als krabbens, garnaat, enz. hoewel ze hier niet raar zijn, doch kreeften, steur-krabben en oesters heb ik hier nooit ontmoet. Volgens het seggen der Inboorlingen, vangen zy op de zuid-kust somtijds schildpadden in hunne netten; want zy vertellen, datse bedekt zijn met een dikke schaal; datse klaauwen en een korten staart hebben, en datse eyeren in haar vinden, als vogel-eyeren. Vis-schen met harde schelpen.

GROENLANDSCHE ZEE-VOGELS.

Onder de Zee-vogels zijn de voornaamste de geene, die zy Duinlopers noemen en end-vogels, die hier in zoo een meenigte zijn, dat als men langs strand zeilt, de geheele zee met deselve als bedekt is. Hoe het sy, als sy vliegen is 'er byna geen end van deselve te zien, voornaamlijk by winter tyd, wanneer ze by grote troppen, ten getale van veel duizend 's morgens en 's avonds ontrent onse kolonie swerven, komende 's avonds in de Baai, en keerende 's morgens na zee. Zy vliegen soo dicht by 't strand, dat men 'er soo veel kan schieten, als men wil. In het voorjaar begeven zy zich dieper zee waards in; Verscheiderhande Zee-vogels.

want op het eiland, gelegen aan de kust, leggenze hunne eyeren, en in Juni en Juli broeden zy hunne jongen uit. In den broeityd zoeken de Inboorlingen daar na de eyeren en jongen en storen de nesten; doch de fyne dons-vederen, die 't beste gedeelte van den vogel uitmaken, en soo veel by anderen gewardeert worden, daarvan maken de Inboorlingen geen werk ter wereld, latende die in de nesten.

Driederhande Endvogels. Daar zijn drie soorten van Endvogels. De eerste soort heeft een breden bek als onze tamme Endvogels en fraaye gespikkelde veêren. Deze maken hunne nesten op de eilanden, als de strandlopers doen. De tweede soort is van een kleiner slag, met lange spitse bekken; deze onthouden zich meest in de baayen en in de versche wateren, daar ze onder 't ried nestelen. De derde soort worden genaamt Hout-eenden; dezelve gelyken zeer veel na de eerste soort, doch vallen wat groter; de borst is zwart, en 't overige van 't lichaam graauw. Deze worden niet op de gewone wyze van voortteeling door paren als andere vogels voortgeplant, maar 't geen hoogst verwonderenswaardig is, uit een slymige stoffe in zee, die aan oude in zee dryvende stukken houts hangt, waaruit eerst een soort van mosselen voortkomt, en uit deze een wurmtje, 't welk met der tyd de gedaante bekomt van een vogel, die uit de mosselschulp komt, zoo als andere vogels kruipen uit den dop.

Hout-eenden.

Het

Het geen zoo veel voorname Schryvers van de houteenden verhaalt en als een onbetwistbare waarheid te boek gestelt hebben / is door verscheide andere voor een oud wyfs praatje uitgekreten / bewerende / dat zulk een Heterogeneale, ongelyke onderaartsche generatie de gewone palen der natuur overtreed. Andere hebben uit aanmerking van zoo veel Schryvers van naam / die beweeren en staande houden / dat zy van die vremde en hoogst verwonderenswaardige herschepping ooggetuigen zyn geweest / grote moeite genomen / om de oirzaken en waarschynlykheid daarvan op een natuurkundige wyze aantetonen en te betogen / daaronder de geleerde heer Kircherus in zyn Boek / genaamt Mundus Subterraneus; deze beweert / dat het zaad van dees buiten gewone generatie niet steekt in de oude brokken houts / die in zee dryven / nochte op een oirspronglyke wyze in de mosselen; want zegt hy / een stuk houts kan geen levend schepsel voortbrengen; zulks gaat de kracht te boven / waarmede Natuur 't zelve begaaft heeft; en noch veel minder de zee - schuim / die 's zomers aan 't verrotte hout blyft hangen / en mogelyk schulpen of mosselen kan voortbrengen; want vraagt hy waarvan daan komt dit zaad / dat zoo een vreemde vrucht / zoo als is een levendige vogel / voortbrengt? Deze zwarigheid poogt hy op de volgende wyze wegte nemen / naamlyk; dat hy in de Journalen / of Reistochten der Hollanders na de Noordsche zeën / gelezen heeft /

Kircherus gevoelen daarvan.

heeft / dat die vogels / die nergens anders / dan hier worden gevonden / op het ys hunne nesten maken / en daarin hunne eijeren leggen ; dat als het ys door de hitte van de zon komt te smelten / een talloze meenigte eijeren aan stukken geraken en dat byaldien dat gedeelte van het ei / 't welk het zaad bevat / eenige stoffe ontmoet / om 't zelve uit te broeden / en daarin loco matricis, ontfangen en door de gesteltheid van de lucht / aarde of geholpen word / 't zelve ter behoorlijken tyd een volkome vogel voortbrengt. Dit is het gevoelen van den vermaarden Kircherus nopende de voortteeling van die vogels. Maar byaldien men desselfs redeneeringe een weinig naspeurt / zoo bemerkt men wel haast dat hy den bal t'eenemaal misslaat ; hoe 't zy / het is nooit bekent / dat zee-vogels hunne eijeren op het blote ys leggen / maar doorgaans op de eilanden en rotzen in de zee / die door ys omcingelt en somtijds daarmede bedekt zijn ; en bygevolg / als het ys breekt / en van de eilanden afdryft / zoo blyven de eijeren steeds in hunne nesten / zonder eenig letzel te krijgen. De Hollanders hebben het zoo bevonden te Nova Zembla, in den jare 1569, maar 't geen ze zagen / was de rechte soort niet van Hout-eenden / maar 't geen men in Noorwegen noemt Grud-eenden / want niemand heeft ooit gezien / dat Hout-eenden paren / of eijeren leggen en uitbroeden. Ten tweden zoo is niet minder ongerymt / te beweeren / dat eijeren / na datze vergruist of gebroken / en door de

zee-

zeebaren heen en weer geſlingert zÿn/ zoo veel kracht behouden/ datze een vogel zouden konnen voortbrengen. Waaruit ik dan beſluit/ dat of de onderrechting/ die Kircherus uit de Hollandſche Reiſtochten gehaalt heeft/ niet goed is/ of wel dat dees gewaande voortteeling de palen der natuur te buiten gaat. Wat aanbelangt het eerſte/ het is niet onmogelÿk/ dat de Schrÿvers/ die deze zaak verhalen/ miſleid hebben konnen zÿn door een algemeen/ hoewel valſch gerucht van ſlechte onkundige menſchen; zoo als een iegelÿk bedrogen word/ die op een bloot horen zeggen alles voor waarheid aanneemt/ zonder het getuigenis te hebben van zulken/ die het gezien hebben. Wat my belangt/ ik twÿfel in geenendeele aan dees hoogſtverwonderenswaardige voortteeling/ want of ſchoon ik die nooit met mÿne eige oogen heb gezien/ ik heb verſcheide oprechte eerlÿke perſoonen in mÿn geboorte land geſprokeu/ die my hebben verzekert/ dat zy ſtukken oud verrot hout in zee hebben opgeviſt/ aan dewelken moſſelen hingen/ in ſommige van dewelke zy jonge vogels zagen/ ſommige half geformeert/ andere in hunne volle gedaante/ waaruit ik beſluit/ dat deze vogels van geen ander zaad voortkomen/ dan van eenige lymachtige ſtoffe/ dryvende in de zee/ en zo als boven gemeld/ aan brokken oud verrot hout vaſtgehecht/ waarvan eerſt geformeert word een moſſel/ en dan een wormtje in de moſſelſchulp/ waaruit op 't laatſt een vogel voortkomt. En alhoewel dit

schynen mag/ de gewone palen te buiten te gaan/ die door de Natuur in de voortbrenging van andere vogels zijn gestelt/ nochtans is aangemerkt en waargenomen/ dat de zee veelerhande vreemde en verbazende dingen uitlevert/ en zelfs levendige dieren/ die men niet beweeren en staande houden kan/ dat 'er van het begin der schepping af geweest zijn; maar dat dezelve door de kracht van den allereersten zegen/ dien God aan de zee gegeven heeft/ om vruchtbaar te zijn/ veele ongemeene en verwonderlijke dingen heeft voortgebragt/ als by voorbeeld veelerhande insecten/ naamlijk krabben en diergelijke. En dus kan de zee of het water met recht in 't algemeen genoemt worden pater & mater rerum, de gemeene vader en moeder der dingen. De natuur schynt somtijds vermaak te scheppen in het formeeren van zaken/ buiten den gewonen weg derzelven. Wy zien dus verscheiderhande gekurvene diertjes uit de mist zelfs der dieren/ voortkomen sommige van welke insecten dikwijls hunne soort en gedaante veranderen/ naamlijk uit een klein wurmtje een vliegend beestje/ als vliegen/ torren/ witjes of schoenlappers/ enz.

Verscheiderhande zee-vogels, genaamt *Alkes.*

Daarenboven is 'er een andere zee-vogel/ door de Nooren genaamt Alkes, die in den winter tyd veel toebrengt tot handhabinge van de Inwoners, somtijds zijn 'er zoo een grote meenigte/ datze dezelve by grote troppen na 't strand dryven/ daar zyze met de handen vangen.

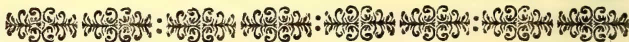
gen. Zy zijn zoo groot niet als een eendvogel/ nochte hun vleesch zoo aangenaam van smaak/ zijnde traanachtiger. De kleinste soort/ die hier in overvloed word gevonden/ is beter om te eeten/ als de grote. Behalven dit byster groot getal zee-vogels/ is 'er noch een kleine soort door de Inboorlingen genaamt Tungoviarſeck, die om hare zeer schone veederen niet behoren vergeten te worden. Deze vogeltjes hebben de grootte en gedaante van een leeuwerk.

Wilde ganzen.

Wilde of graauwe ganzen/ onthouden zich in 't noorden van Groenland; ze zijn van gedaante als andere ganzen/ maar een weinig kleinder/ met grote vederen. Zy komen in 't voorjaar uit andere zuidelijke streken in Groenland over/ om hunne jongen uit te broeden; en als deze vliegen konnen/ neemen zyze met zich en keeren na zuidelijker en gematigder luchtstreken/ daar zy den winter tyd doorbrengen.

Met een woord/ ik zelf heb hier te lande gezien alle de verscheide zee-vogels/ die men in Noorwegen heeft/ by voorbeeld/ allerhande Meeuwen/ grote en kleine/ die hunne nesten maken in de spleeten der steiltste klippen en rotsen/ daar niemand kan bykomen; en sommige op de eilandjes/ als de vogel/ genaamt Terne, en diergelijke/ waarvan men eijeren in grote meenigte vind onder de steenen. De Lundes, of Groenlandsche pa-

papegaaijen/ dus genaamt van wegens hunne fraai-je vederen/ en breden gespikkelden bek. De Lumbs, en zee-emms/ zijnde een groote vogel/ die echter niet vliegen kan/ om dat hy zeer kleine vlerken heeft; buiten en behalven snippen en een groot getal andere/ sommige te gemeen om genoemt/ of beschreven te worden/ en andere/ waarvan ik den naam niet weet/ doch die hier in print zijn afgebeelt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

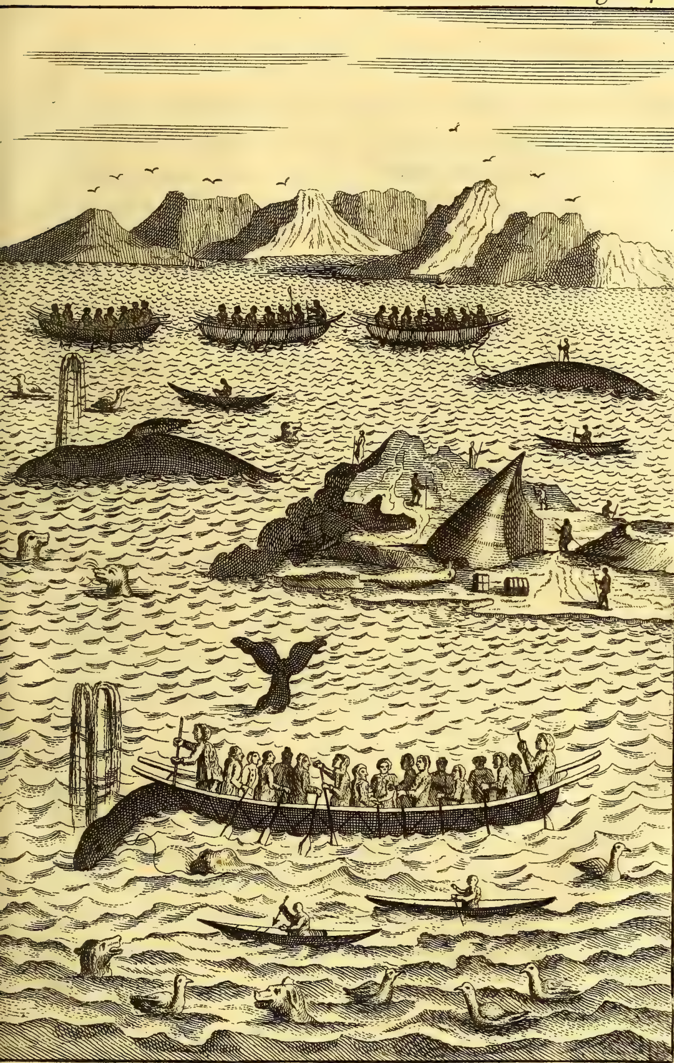
Van de gewone bezigheden, als jagen en visschen, en nodige gereedschappen daartoe; enz.

Dagelyksche kost-winning der *Inboorlingen.*

Elijk elke natie haar byzondere levenswyze en handteering heeft/ om aan de kost te geraken/ volgende hunne inborst en geaardheid/ die schikkende na de natuur en voortbrengzelen van 't land/ dat zy bewonen/ zoo hebben de Inboorlingen in dit gewest mede de hunne/ die henzelven en hun land alleen eigen is. En alhoewel hunne manier en gewoontens by andere heel slecht zouden mogen voorkomen/ dezelve zijn nochtans

zoda-

zodanig/ dat zy hunne rekening zeer wel daar by vinden/ en waarop/ de zaak ter dege ingezien zynde/ niets ter wereld te zeggen valt. Hunne dagelykſche beezigheden zyn viſſchen en jagen; Aan ſtrand jagen zy de ren-dieren/ en op zee vangen zy walviſſchen/ zeepaarden/ zeehonden/ of robben/ en andere zee-dieren/ als mede zee-vogels en viſſchen. De wyze van rendieren te jagen/ daarvan is reets in het vyfde hoofdſtuk geſproken/ maar daar in hebben wy geen gewag gemaakt van hunne bogen en pylen/ die zy gebruiken/ om die dieren te doden. Wat aanbelangt het fatſoen van hunne bogen/ 't zelve is zoo als de gemeene bogen; men maakt ze hier doorgaans van dennebomen/ in Noorwegen genaamt Tenal, op den rug geſtypt of bewoelt met ſnaren/ gemaakt van zenuwen van dieren/ getwernt als garen. De pees van den boog is van een ſterke reep of riem van een robbe huid/ of wel van verſcheide in elkander gevlochte zenuwen. De boog is ruim een vadem lang; het hoofd van de pyl is beſlagen met yzer/ of voorzien van een ſcherp puntig been/ met een of meer weêr haken/ om vaſt te houden/ als ze in 't lichaam van 't dier geſchoten is. De pylen/ waarmede zy vogels ſchieten/ zyn boven aan bezet met een of meer ſtukjes been/ van voren ſtomp/ om den vogel te doden/ zonder het vleechs te quetzen. De zee-vogels worden niet met pylen maar met lenzen gevelt/ van voren beſlagen met yzer/ die zy zeer behendig en met zoo een vaſ-

Hunne bogen en pylen.

te stevige hand/ zeer verre van zich weten te werpen/ en wel zoo/ dat niemand met een snaphaan beter mikken kan. Men vind de Inboorlingen meer bezig op zee/ als aan de wal/ en ik wil wel bekennen/ dat zy daarin meest alle natiën overtreffen en verby streven/ want hunne wyze/ van walvisschen/ zee-honden en andere zeedieren te vangen/ is in allen deele de beste/ gemakkelykste en behendigste.

Hunne opschik, als zy op de walvisch-vangst gaan.

Als zy op den walvisch vangst gaan/ kleden zy zich op hun best/ als of zy op een bruiloft moesten wezen/ verbeeldende zich/ dat als zy geen schone kleederen aanhadden/ de walvisch/ die geen vuile morssige klederen mag lyden/ hen schuwen en van hen afzwemmen zouden. Dit is de wyze van hunnen tocht; Ontrent vyftig personen/ mannen en vrouwen vertrekken zamen in een der grootste boten/ genaamt Kone boot; de vrouwen nemen naaldens en gaarn met zich/ om de kleederen van de mans/ als 'er iets aanscheurt/ te verstellen/ zoo als ook de boot/ als die een ramp krygt; de mans gaan de walvisschen op speuren/ en als zy 'er een gevonden hebben/ harpoeneerenze hem; aan de harpoenen zyn vast/ lynen of riemen/ twee of drie vademen lang/ van robbevel/ gevult met lucht/ als een blaas/ ten einde de walvisch/ als hy gequetst is/ en met de harpoen wegschiet/ te eerder af te matten/ belettende de luchtzak hem/ om het lang onder water te houden. Als hy

hy moe wordt/ en zijne krachten quyt geraakt/ bestormen zy hem andermaal met hunne lenzen/ tot dat hy dood is/ en dan trekken zy hunne wambessen aan/ gemaakt van bereide robbevellen/ alle uit een stuk/ met laarzen/ handschoenen en mutsen/ en de naden belegt en zoo wel bezorgt/ dat 'er geen water kan doordringen. Dus toegerust/ springen zy in de zee en beginnen het spek van den walvisch rondom den buik/ zelfs onder het water aan dunne repen te snyden/ want in deze kleederen konnen zy niet zinken/ om datse altyd vol lucht zijn/ zoo dat zy als de robben/ overend in zee staan konnen; ja zy zijn somtijds zoo stout/ dat zy zich op den rug van den walvisch wagen/ als 'er noch leven in hem is/ om hem voorts capot te maken/ en het spek van hem afte snyden.

In het doden der robben of zee-honden gaanze byna op diezelve wijze te werk/ uitgezondert/ dat de harpoen/ die ze daar toe gebruiken/ kleiner is. Aan de harpoen is vast een lijn van robbevel/ zes of zeven vademen lang/ en aan 't eind van dezelve is een blaas of zak/ gemaakt van een klein robbevel/ gevult met lucht/ om den zee-hond/ als hy gewond is/ het duiken onder water te beletten. Hunne manier van robben te vangen.

In de Noorder-quartieren/ daar de zee 's winters t'eenemaal met ys bedekt is/ gebruiken zy andere midde-

delen/ om zee-honden of robben te vangen. Zy zoeken eerst de gaten/ die de zee-honden zelf met hunne klaauwen maken/ om lucht te scheppen/ en als zy 'er hebben gevonden/ gaan zy dicht by 't zelve zitten op een stoel/ die daar toe is gemaakt/ en zoo dra zy merken/ dat de zee-hond na boven komt en zyn snuit voor het gat steekt om lucht te scheppen/ dooden zy hem onmiddelyk met een dunne harpoen/ die zy gereed in hunne hand hebben. Aan de harpoen is een lyn of riem/ een vadem lang/ die zy met de andere hand houden. Als hy gewond is en niet kan ontsnappen/ maken zy het gat zoo wydt/ dat zy hem daar door trekken konnen/ en als zy zyn hoofd maar even boven het ys hebben/ konnen zy hem met een enkelen vuistslag doden.

Een derde manier om robben te vangen.

Een derde manier, om robben of zee-honden te vangen is deze. Zy maken een groot gat in het ys/ of wel in 't voorjaar zoeken zy na gaten/ gemaakt door zee-honden/ door dewelke zy op het ys komen/ om zich in de zon te gaan bakeren. Dicht by deze gaten plaatzen zy een lage bank/ op dewelke zy op hunnen buik gaan leggen/ hebbende alvorens een klein gat gemaakt by het grote/ door 't welk zy zachtjes steken een stok zestien of twintigh ellen lang/ en van boven met een harpoen/ waaraan een riem is/ die een van hun in zyn hand houd/ terwyl de andere/ want tot deze manier van robben te vangen/ zyn altyd ten minsten

twee

twee perzonen teffens nodig/ die op zijn buik op de bank legt/ na de komst van den zee-hond wacht/ roepende Kae/ zoo dra hy hem ontwaar word/ waarop hy/ die den stok in de hand heeft den zee-hond harpoeneert.

De vierde manier is deze; In het voorjaar/ als de robben by de gaten/ die zy zelf maken/ om op en neer te gaan/ op het ys leggen/ kruipen de Inboorlingen, bekleed met robbevellen/ en met een lange stok in de hand/ gins en weer op het ys/ bewegende het hoofd voorwaards en achterwaards/ en baffende als een zee-hond/ tot dat zy zoo dicht by hem komen/ dat hy ze met den stok bereiken en dood slaan kan. Een vierde manier.

De vyfde manier/ om zee-honden te vangen/ is/ als in het voorjaar de stroom of sterke drift grote gaten in 't ys maken/ zwemmen de robben by scholen daar na toe/ daar de Inboorlingen dan hunne kans waarnemen/ om ze te harpoeneeren/ en vervolgens op 't ys te trekken. Vyfde manier.

Daar is noch een zesde manier/ om zee-honden te vangen/ als het ys niet met sneeuw bedekt maar helder en doorschijnende is. De Inboorlingen leggen alsdan onder hunne voeten vosse of hondestaarten/ of wel een stuk van een beerehuid/ om 'er op te staan/ en op het dier Zesde manier.

te loeren/ en als zy door zijn blazen en snorken zien/ wat coers hy neemt/ volgen zy hem zachtjes en dooden hem.

Hunne hengel snoeren worden gemaakt van zeer fyn gesplete walvis-baarden, aan 't end zamen gewoelt.

In 't visschen gebruiken zy yzere of beene hoeken en haken. Hunne hengelsnoeren zijn gemaakt van walvisch-been/ zeer smal en dun gesneden en aan 't end zamen gewoelt/ en met diergelijke hengelroeden/ zullen zy honderd visschen vangen/ tegen dat de onzen eenen visch met de hunne/ die van hennep zyn gemaakt/ ophalen; maar om heilbot te vangen/ gebruiken zy sterke snoeren/ gemaakt van robbe-vel of dikke hennep-lijnen.

Hoe zy zalm of zee-forellen vangen.

Hunne gewoonte/ om kleine zalm of zee-forellen te vangen is deze. By laag water maken zy kleine steene afschutzels aan de mond van de rivier/ of op eenige andere plaats/ daar de zalm haren loop heeft/ en als het water begint te vloeijen/ keert de zalm na de rivier/ en passeert by hoog water over de afschutzels/ blijvende in de rivier/ tot dat het water weder begint te vallen; de zalm zou dan weder zeewaards willen keeren/ maar de visschers passen by 't afschutzel op/ en stoppen de passasie/ en kort daar na/ als het water t'eenemaal gevallen en lage ebbe is/ blijft de zalm op het droge leggen/ en kan met de hand gevangen worden; doch wanneerze in gaten verwerd zijn/ krijgen ze die met een instrument/ ten dien einde gemaakt/ naamlijk een stok/

aan

van 't end voorzien van twee beenen, met scherpe weerhaken, of met een of twee yzere hoeken.

De Rogh of Kuit-visch, dus genaamt wegens de grote meenigte kuit, die daar in gevonden word, onthoud zich doorgaans in ondieptens en op de zandplaten, en word als de zalm met het bovengemelde instrument gevangen. Daar is zoo een grote overvloed van die visch, dat de Inboorlingen die niet alleen versch eeten, maar op de bergen drogen, om voor winter-provisie te verstrekken. Als de tijd, om Kuit-visch te vangen, verby is, naamlijk in de maand van Mei, begeven de Inboorlingen zich na de Baayen en Kreeken, daar het visschen van Stekelbaars dan begint. Daar zich zulke talloze scholen van dezelve ontrent het strandt, datze in een soort van zeeven, vastgemaakt aan lange stokken, gevangen en op strandt geworpen worden; zy halen 'er het ingewand uit, en drogenze op de bergen, voor winter-provisie. Deze visch is niet aangenaam van smaak, en ook niet heel gezond, versch gegeeten; daarenboven ruikt hy wat benaauwt, maar gedroogt, is hy redelijk goed. De Inboorlingen eeten dien visch met een stuk spek, of gedoopt in traan-olie. En dus doet men ontrent alle andere soorten van visch; want als zy te veel visch hebben, om versch te eeten, zoo drogen zy die op de bergen in de zon, of in de lucht, en leggenze op voor den winter.

De Rogh of Kuit-visch.

Twederhande schuitjens, een voor de mans alleen, en een voor de vrouwen en mannen in 't gemeen.

Wat aanbelangt de schuitjes der Inboorlingen, daar zijn 'er twederhande soorten; de eene/ van dewelken de mannen alleen gebruik maken/ is een klein vaartuigje/ aan beide enden spits uitloopende/ drie vademen lang/ en op zijn meest maar drie vierendeelen van een el breed/ met een rond gat in 't midden/ even ruim genoeg voor een man/ om 'er in te komen en te gaan zitten. De binnenste zijde van dat schuitje is gemaakt van dunne ribbetjes/ zamen gehecht met zenuwen van dieren/ en de buitenste zijde is overtrokken met bereide robbevellen/ zonder hair. Maar een persoon kan in zoo een schuitje zitten/ die zich met zijn middellijf daar zoo vast weet in te sluyten/ dat 'er geen water kan in dringen. Met deze kleine schuitjens gaan zy in zee/ stuurende dezelve met een roei-riem/ ruim een vadem lang/ en breed aan beide enden/ waarmede zy met zoo veel vaardigheid dan aan de eene en dan aan de andere zijde roeijen/ dat men zegt/ datze op eenen dag tien of twaalf Noorweegsche mylen afleggen. Zy bedienen zich voornaamlijk van dezelve/ in 't vangen van Zee-honden en Zee-vogels/ dewelke zy op die wijze onverhoeds en schielijk naderen/ terwijl wy in onze grote boten zelden zoo dicht konnen komen. Zy vrezen niet/ zich in zee te wagen/ zelfs niet in den zwaarsten stormwind/ om dat ze alzoo licht op de zwaarste baren of golven dryven/ als een vogel/ en als de zeebaren met al hun geweld op hen afkomen/ keeren zy slechts de zijde van de boot

na-

nadezelve toe/ om ze te laten passeeren/ zonder het minste gevaar te lopen/ van na den grond te gaan. Als het gebeurt/ dat ze omslaan/ helpen zy zich wel haast weder te recht met hunne roeispaan; maar byaldien zy onvoorziens om gesmete worden/ zoo als dikwyls gebeurt en de boot om den middel niet vast genoeg toe is/ moeten zy onvermydelyk verdrinken.

De andere schuitjes zyn breed en open/ als onze boten/ en sommige van dezelve twintig ellen lang. Deze worden genaamt Kone-boten, dat is Vrouwe-boten/ om dat de vrouwen die gemeenlyk roeyen/ wanende/ dat het een mansperzoon in geenen deelen past/ zulks te doen ten zy alleenlyk in de uiterste noodzaaklykheid. Als zy in zee steken/ of liever op den walvisch vangst gaan/ zitten de mannen in een zeer achteloze gestalte/ met hunne aangezichten na het voorsteven gekeert/ spelende met hunne gewone kleine roei-riem/ maar de vrouwen zitten op de gewone wyze met haar aangezichten na het achter steven/ roeyende met lange riemen. De binnenste zyde van deze schuitjes bestaan uit dunne ribbetjes en de buitenste zyde is bekleed met dikke robbevellen. Met deze boten vervoeren zy hunne bagasie/ als hutten en huisraad/ als zy van woonplaatzen veranderen/ om levensmiddelen te zoeken. Op deze boten hebben zy mede zeilen/ gemaakt van de darmen en 't ingewand van zee-honden. De mast is geplaatst

voor aan op het voorsteven/ en vermids het zeil aan 't bovenste end breed is/ daar het aan de spriet is vastgemaakt en van onderen smal/ zoo hebben zy noch te brassen/ noch touwen van noden/ daar men de raes en zeilen meê aanhaalt/ en met deze zeilen spoeden zy wel genoeg by den wind/ maar anders ook niet. Deze boten/ vermids zy platboomde zyn/ konnen niet lichtelyk omslaan.

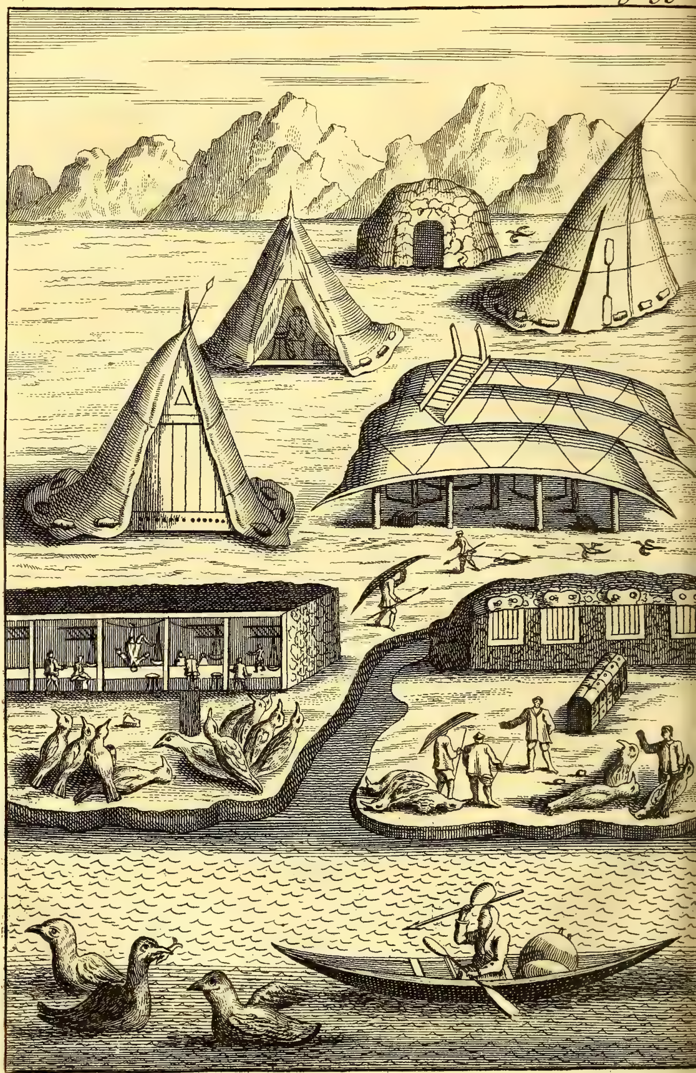
De mannen werken t'huis niet, dan alleenlyk aan hun gereedschap.

De mannen bemoeyen zich t'huis met geen werken/ dan alleenlyk voor zoo veel hun jagt en vischtuig aanbelangt/ naamlyk boten/ bogen/ pylen/ lensen en dierglyke. Alle ander werk/ het bouwen en herstellen van hunne huizen of liever hutten/ zelf niet uitgezondert/ behoort aan de vrouwen. Zoo behendig en schrander als de mannen zyn in hun werk/ zoo vaardig zyn de vrouwen aan de andere kant/ zulks zy na hare wyze van doen/ niet minder lof verdienen.

ACHT-

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de huizen en huisraad der *Inboorlingen.*

Et is een zaak buiten allen verschil/ dat de hedendaagsche Inboorlingen de afstamelingen zijn van de Schrellingers, voornaamlijk de geene / die op de westkust wonen / en mogelijk is 'er een vermenging/ voor zoo veel men weet/ van de aloude Noorweegsche kolonien/ die eertijds in het land opgerecht zijn. Deze zijn door langheid van tijd onder hun geraakt en genaturaliseert/ zoo als men zou konnen aantonen uit verscheide Noorweegsche woorden/ die in hunne taal gevonden worden. Want alhoewel de Noorweegsche kolonien verwoest zijn/ daar zijn zonder twijfel eenige overblijfzels geweest/ die zich by de Inboorlingen gevoegt hebben/ en alle een volk geworden zijn. Met deze inwoners zijn al de zeekusten bevolkt/ sommige meer en sommige minder. De kust is tamelijk volkrijk in de zuidelijke gewesten en in het noorden op 68 en 69 graden/ doch in vergelijking van andere landschappen in 't geheel zeer slecht of weinig bewoont. In

De hedendaagsche *Inboorlingen* van de aloude *Schrellingers* voortgekomen.

de binnenſte diſtricten van 't land woont niemand / dan alleenlÿk op zekere tyden / naamlÿk in den zomer / als de jagt op rendieren begint. De rede daarvan is / zoo als boven is gezegt / om dat al het hoge land jaar uit jaar in / met ys en ſneeuw bedekt is.

Hunne winter-huizen.

Wat aanbelangt hunne huizen en woonplaatze / zy hebben 'er een voor den winter en een voor den zomer. Hunne winter woninge is een lage hut / gebouwt van ſteen en andere ſtoffe twee of drie ellen hoog / met een plat dak. In deze hut zÿn de venſters aan eene zÿde gemaakt van de darmen van zee-honden / bereid en tegen elkander genaait / of magen van heil-botten. Dezelve zÿn wit en doorſchynende. Hunne bedſteden ſtaan aan de andere zÿde / zÿnde ſlaap-banken / opgeſlagen van planken / een half el hoog van den grond / de beddens en bedlakens zÿn gemaakt van robbevellen en rendiere huiden.

Venſters gemaakt van darmen.

Bedden en bedkleden.

Wat hun vuur is waar op zy kooken.

Verſcheide huisgezinnen wonen by elkander in een huis of hut; elk huisgezin heeft een afzonderlÿk vertrek / door een houte paal afgeſcheiden / door dewelke insgelÿks het dak onderſchraagt is. Voor deze poſt of paal ſtaat een grote lamp in de gedaante van een halve maan / op een treeft / en boven deze lamp hangen de ketels / waarin zy hun eeten koken; onder het dak / even boven de lamp / hebben zy een ſoort van rak / om

de

de natte klederen op te hangen/ en te drogen. De voordeur/ of ingang van 't huis is zeer laag/ zoo dat zy 'er op handen en voeten moeten in kruipen; 't welk zy dus goed gebonden hebben/ om de kouwde lucht/ zoo veel mogelyk buiten te houden. De huizen van binnen zyn behangen met oude vellen/ die alvorens gedient hebben/ om hunne boten te bekleden. Sommige van deze huizen zyn zoo groot/ dat zeven of acht familien by elkander wonen.

Op de slaapbanken/ waarin hunne beddens leggen/ is de gewone zitplaats der vrouwen/ die daar haar werk doen/ 't welk bestaat in het maken en verstellen der klederen. De mannen met hunne zoons zitten op het voorste gedeelte der banken/ met den rug na de vrouwen toegekeert. Aan de overzyde onder de vensters/ nemen de mannen/ die tot de familie behoren/ en ook de vreemdelingen hunne zitplaatzen op banken/ die daar staan.

Hunne wyze van vuur te maken.

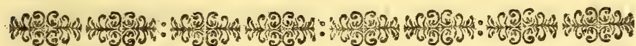
Ik kan niet nalaten/ gewag te maken/ dat of schoon 'er in een huis of hut somtyds tien of twintig traanlampen zyn/ men byna geen damp/ rook of smook in die kleine hutjes ontwaar word/ waarvan ik de rede acht te zyn/ de zorge/ die zy gebruiken/ om die lampen klaar te maken; naamlyk zy nemen droge mos/ heel klein gewreven/ die zy aan eene zyde van de

lamp leggen / dewelke ontstoken zynde / zachtjes brand / en geen damp ter wereld veroorzaakt / als zy ze niet te dik leggen. Dit vuur geeft zoodanige hitte / dat het niet alleen dient / om hun eeten gaar te koken / maar ook hunne vertrekken zoo heet te maken / als een badstove. Maar voor vreemdelingen ruikt het in hunne hutten zeer bang zoo door het groot getal brandende lampen / alle doorweekt met traan-olie / als door de verscheide soorten van rauwe kost / visch en spek / die in hunne woningen opgestapelt leggen; doch wel voornaamlyk ruiken hunne pis-tobbens onverdraaglyk / zoo dat iemand de stank / die zulks niet gewoon is / om het hert slaat.

Deze winter-woningen beginnen zy te betrekken onmiddelyk na St. Michiel, en zy verlaten dezelve weder om het einde van maart / wanneer men het voorjaar begint te ruiken. In den zomertyd onthouden zy zich in tenten / die hunne zomer-woningen zyn. Deze tenten zyn gemaakt van lange stokken / geplaatst in de rondte en van boven gebogen / zulks zy van boven toelopen / als een zuiker brood / en bekleed met een dubbeld dekzel. Het binnenste is van robbevellen / of huiden van rendieren / met de hairige zyde binnenwaards / byaldien zy ryk zyn / en het buitenste insgelyks van diezelve soort van huiden / zonder hair / bereid met vet / op dat de regen niet zou konnen doordringen. In deze ten-

Hunne zomer-woningen.

tenten hebben zy hunne bedsteden en lampen, om hunne spyze klaar te maken, als mede een gordyn van zamen gehechte darmen van zee-honden, om 'er het daglicht in plaats van vensters, door t'ontfangen. Elke vader des huisgezins is zoo een tent rijk, zoo als ook een grote vrouwe-boot, om hunne tenten en andere goederen van de eene plaats na de andere te vervoeren, als ze het nodig achten.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Gestalte, Aard en Inborst.

DE Inboorlingen, zoo mannen als vrouwen, zijn fraai van gestalte, eerder kort dan lang, robust en sterk, doorgaans dik en vet, breed van aangezicht, hebbende dikke lippen, een platte neus, hair en oogen zwart, en zijn donker geel van couleur. Men vind 'er zelden, die ziek of zuchtig zijn, en zeer weinig qualen die andere Landschappen en Natiën eigen zijn, zijn onder hen bekent, dan alleenlijk ongemakken aan de oogen, die veroorzaakt worden door de scherpe en bytende winden in het voorjaar, en door de sneeuw, die zeer quaad is voor de oogen. Gestalte der *Inboorlingen.*

Ik heb 'er ontmoet / die melaats scheenen te zijn / doch het verwonderlijkste voor my was / dat of schoon deze met andere verkeerden / en met dezelve in een bed lagen / die ziekte niet over sloeg. Die in de noordelijkste gewesten wonen / zijn dikwyls elendig geplaagt met de rode loop / borstqualen / puisten / vallende ziekte / enz. Algemeene qualen / zeker volk of land eigen / of aansteekende besmettelijke ziektens waren onder hen niet bekent / als by voorbeeld / pest / kinderpokjes en diergelijke / tot in den jare 1734 / wanneer verscheide Inboorlingen na Denemarken gingen / en alle te Coppenhagen de kinderpokjes kregen. Deze van die ziekte zuiver en wel genezen in hun vaderland thuis gekomen zijnde / ontdekte zich dezelve / daar men noit te voren van geweeten hadden / onder de Inboorlingen zodanig / dat in dat zelve jaar in en ontrent onze kolonie by de twee duizend personen daar aan stierven; want vermids de Inboorlingen zoo wel als de dieren onder deze luchtstreek heet van natuur zijn / konnen zy de uitwendige hitte niet verdragen / veel minder de inwendige / veroorzaakt door die brandige ziekte / die het bloed zodanig ontsteekt / dat het op geenerhande wyze weder te recht gebragt kan worden. Zy zijn zeer bloedrijk / zoo als blykt uit hun dikwijls bloeden uit de neus.

Hebben geen middelen voor inwendige qualen.

Weinig van hen bereiken een hoger ouderdom / dan die van vyftig of zestig jaren; veele sterven in den bloei

hun-

hunner jaren en de meeste in hunne eerste jeugd / 't welk gansch niet is te verwonderen / om dat zy van alle soorten van medicynen en geneesmiddelen t'eenemaal zyn ontbloot / en geen kennis ter wereld hebben van al 't geen zieke lichamen versterken en verquikken kan. Om dit gebrek te vergoeden / weten zy geen beter middel / dan om hunne Waarzeggers te laten halen / by hen genaamt Angekots / die zekere beswceringen doen / en eenige woorden prevelen / door dewelke zy hopen / weder gezond te zullen worden.

Uitwendige qualen / als quetzuren met een mes of diergelyke / naayen ze toe. Als iemand blind werd / zoo als dikwyls by hen gebeurt / en een wit vlies op 't oog is / maken zy een haakje van een naalde / waarmede zy 't vliesje rondom los maken / lichtende het vervolgens met een mes af. Als kinderen met wurmen geplaagt zyn / steekt de moeder haar tong in hun achterste / om de wurmen te doden. Gebrande mos gemengt met traan-olie / dient tot pleisters voor versche wonden; ook leggen zy een stukje van de bast van een boom met de binnenste zyde op de wonde / en latenze van zelfs genezen. Zeldzame manier, om blindheid te genezen.

De Inboorlingen zyn doorgaans sluymachtig van aard / 't welk oorzaak is van een koude Natuur en gevoeleloosheid; zy worden zelden oploopent; ook kan Zyn onverschillig en achteloos.

men niet bemerken, datze over iets wat het ook zy, zeer aangedaan zyn; edoch ik geloof, dat 't geen die gevoeleloos en domheid wel voornaamlyk veroorzaakt, is het gebrek aan opvoeding, en gevoeglyke middelen, om hunne zinnen werk te verschaffen; in welk gevoelen ik versterkt ben door de onderbinding, alzoo de Inboorlingen die eenigen tyd met ons verkeeren, voornaamlyk de jonge lieden, met weinig moeite leeren, alles wat zy by ons zien of horen, 't zy goed of quaad. Ik heb 'er zelfs heel schrandere gevonden, die veel bequaamheid hadden.

TIEN-

TIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne gewoontens, deugden, ondeugden, levenswyze.

Alhoewel de Inboorlingen als noch aan geenerhande regeering onderworpen zijn/ noch van overheden of wetten weten/ zoo spatten zy echter tot geen ongebonden dartelheit uit. Hunne geaardheid en goede inborst maakt/ dat zy onder elkander een geregelt leven leyden/ en wel zoo/ dat men niet genoeg pryzen kan hunne onderlinge vreedzaamheid. Haat en nyd zijn by hen niet bekent; men hoort hen nooit kyven of razen. Als zy onze dronke matrozen met elkander zien vechten/ zeggenze/ datze onmenschelijk zijn/ en datze als zinnelozen te werk gaan om datze niet zien/ datze van een en dezelve soort zijn. Als een officier een van zijn volk slaat/ zeggen ze/ dat hy zijne mede schepzels als honden handelt. En of schoon het wel kan gebeuren/ dat de een tegen den ander een heimelijken wrok heeft/ het komt echter nooit tot schelden of vechten; zelfs weten zy zoodanige hertstochten niet uit te drukken/ hebbende geen

De Inboorlingen leven zonder overheden of wetten zeer eerlyk. Hebben grote achting voor elkander.

geen aanstotelijke eer rovenende of bitze scheldwoorden. Eens of tweemalen is het gebeurt / dat iemand uit een heimelijken wrok eenen anderen vermoordde; doch als zulks gebeurt / bemoeijen de buuren zich daar mede niet / maar de naaste bloedverwanten van den vermoorden / by aldien zy sterk genoeg zijn / wreken deszelfs dood op den moordenaar. Een andere soort van straffen is by hen niet bekent. Maar met de oude kollen of zoogenaamde Toverhexen / of zodanige / die door hare bezweeringen zoeken te doden of te beschadigen / gaan zy zeer streng te werk / makende geen zwarigheid ter wereld / dezelve te doden / en zonder barmhertigheid van kant te maken; ja zy wanen / een goed werk te doen / zeggende / dat menschen niet waardig zijn datze leven / die door heimelijke kunsten andere benadeelen / of doden konnen.

Moordenaars, op wat wyze gestraft.

Toverhexen.

Zy hebben zoo een groten afschrik van stelen / als eenige natie onder de zonne / weshalven zy niets verbergen of wegsluiten / maar alles voor de hand laten leggen / dat elk daar by komen kan / zonder datze vrezen / dat hen iets ontnomen of van hun gestolen zal worden.

Diefstal onder hen niet bekent.

Deze misdaat word zodanig by hen verfoeit / dat by aldien een vrijster iets steelt / of iemand iets ontneemt / en zulks bekent word / zy nooit aan den man komt.

Maar

Maar als zy hunne handen slaan konnen aan dingen/ die aan ons vreemdelingen behoren/ zoo maken zy geen zwarigheid daarvan; alhoewel ik ook zeggen moet/ dat vermids wy zoo een geruimen tijd in het land hebben gewoont/ zy in het begin van onze aankomst aldaar/ ons wel het een en ander ontvreemde/ maar in 't vervolg door ons verblijf by hun/ als Inboorlingen geacht worden/ zoo vielen zy ons op die wijze weinig of niets meer lastig.

Wat aanbelangt de overtredingen van het zevende gebod/ men vind hen nooit schuldig in dat stuk/ 't zy in woorden of in daden/ uitgezondert 't geen onder getrouwden in hunne openbare gezelschappen voorvalt/ zoo als wy in 't vervolg zullen toonen. Leven zeer matig en in grote ingetogenheid.

Wat aangaat het geen wy beleeftheid en plichtsplegingen noemen/ zy breken het hoofd daar weinig mede. Zy gaan en komen/ en ontmoeten elkander/ zonder spreken of groeten. Ondertusschen zijn zy gansch niet onmanierlijk of onbeleeft in hunne ommegang; want zy maken een onderscheid van personen/ en bewijzen meer aan den eenen/ als aan den anderen na derzelver verdienste en bequaamheden. Zy gaan nooit in een huis/ daar vreemdelingen zijn/ ten ware zy genodigt worden/ en als zy binnen komen/ wyst de man van 't huis/ dien zy bezoeken/ de plaats aan/ om te zitten. Bewyzen achting aan elkander.

Zoo dra een vriend in een huis komt/ word hy verzocht/ om zich naakt uit te kleden/ en in dat postuur plaats te nemen; want een der grootste beleefdheden/ die zy iemand konnen bewyzen/ is datze deszelfs kléderen drogen. Als 'er spyze word voorgedient draagt hy zorge/ niet onmiddelyk aan 't eeten te vallen/ uit vreze/ dat hy voor een vraat zal worden aangezien/ of als iemand/ die byna van honger sterft. Hy moet wachten/ tot dat de gansche familie te bed is/ eer hy kan gaan leggen; want by hen is het een onbetamelyke zaak/ dat de gasten voor den meester van den huise zich ter rust begeven. Als een vreemdeling in een huis komt/ vraagt hy nooit om te eeten/ al rammelden zyne darmen van den honger; ook behoeft hy zulks niet te doen/ want zy zyn gastvry en gulhertig/ onthalende elkander zeer minnelyk op alles wat zy hebben/ en 't geen ten hoogste te verwonderen en pryswaardig is/ zy hebben alle goederen gemeen. Als 'er iemand onder hen is/ zoo als het wel kan gebeuren/ die niet werken/ of aan de kost geraken kan/ zoo laten zy hem niet van honger sterven/ maar geven hem hunne tafel/ waarin zy ons Christenen beschaamt maken/ die zoo veel arme bedroefde zielen laten vergaan/ doorgebrek aan levensmiddelen.

Zyn zeer gastvry.

Voor 't overige zeer flordig, vuil en morsfig.

Voor 't overige zyn de Inboorlingen, voor zoo veel hunne gewone levenswyze betreft/ zeer slordig/ wanhavent/

habent/ vuil en morssig. Zy wasschen zich zelden/ en als dit al eens gebeurt/ likken zy slechts hunne vingers af als de katten doen de poten/ en wrijven hunne oogen/ om het zout daaruit te krijgen/ dat de zee in hunne tronie werpt. De vrouwen wasschen zich met haar eigen water/ om haar hair te doen groeijen/ en na hare verbeelding/ aangenaam te ruiken. Als een vrijster zich dus gewasschen heeft/ plegen zy doorgaans te zeggen/ Niviarsiarsuanerks, dat is zy ruikt als een maagd. Zich dus gewasschen hebbende/ gaan zy in de koude lucht/ en laten het hair bevriezen/ 't welk aantoont de sterkte van hunne hoofden/ en het bekomt den vreemdelingen ook wel/ als zy zulks doen. Ook maken de Inboorlingen geen zwarigheid/ uit schotels of potten te eeten/ daar hunne honden uitgeslobbert hebben; doch het geen 't walgelijkste is/ om te zien/ zy eeten de luizen/ die zy zich zelven of anderen afvangen/ en bewaarheden dus het oude spreekwoord/ 't welk zegt/ dat 't geen uit de neus druipt, in de mond valt, ook schrappen zy het zweet met een mes van hun aangezicht/ en likken het af. Zy toonen geen schaamte ter wereld/ om in de tegenwoordigheid van anderen hun gevoeg te doen. Jeder huisgezin heeft een tobbe aan den ingang van de hut/ waarin zy hun water maken/ 't welk een onverdraaglyke stank veroorzaakt/ om dat de tobbe zelden of nooit uitgegoten of omgespoelt word en zy daarenboven de huiden die ze bereiden willen/

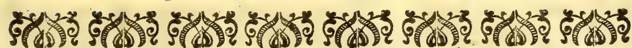
daarin weken; of dit niet genoeg was / de verrotte stukken vleesch en spek / die onder hunne banken gestapelt leggen / ruiken niet minder vuns / hoewel men ook zeggen moet / dat door lange gewoonte de walgelijkste dingen verdragelijker worden.

Zyn goedaardig en vriendelyk.

Niettegenstaande hunne vuile beestachtige levenswyze / zijn zy zeer goedaardig en vriendelijk in ommegang / en vrolijk / en konnen korstwijl verdragen / als het niet te grof gaat. Nooit hebbenze iemand van ons volk gedreigt / of getracht / quaad te doen / ten zy men hen quam te tergen / want zy vrezen en achten ons als een natie / die hen in dapperheid / en sterkte zeer verre overtreft.

ELF-

ELFDE HOOFDSTUK.

Van hunne kledy en opſchik.

Unne klederen zijn voor 't grootſte gedeelte van robbe-vellen, van huiden van rendieren of van vogels, zeer fraai bereid. De klederen der mansperſoonen beſtaan in een rok of wanbes, met een muts daaraan vaſt, op de wyze van een monniks-kap, om hoofd en ſchouwers te bedekken. Deze rok hangt tot over de knien. Hunne broeken zijn zeer klein, komende niet over de lendenen, ten einde hen niet te beletten, om in hunne kleine boten te komen. En vermids zy geen linnen op hun bloote lyf dragen, zoo is het hair van de vellen of huiden, van dewelken de rok is gemaakt, binnenwaards gekeert, om hen warm te houden. Over dezen rok dragen zy een wyd overtrekzel van robbe-vel, zonder hair bereid, om geen water te vatten, en hierin beſtaat hunne kledy, als zy ter zee gaan. Kledy der mansperzonen.

Tuſſchen het leêre overtrekzel en den onderrok dragen zy een linne hembd, of uit gebrek van linnen, een van robbe-darmen, 't welk mede helpt, dat de onderrok zoo

licht niet nat word. Doch zedert eenige tijd gaan ze veel prachtiger, weydscher en zwieriger, dragende hembden van gestreept linnen, en rokken en broeken van rood of blaauwe stoffe of laken, datze van ons of van de Hollanders kopen. Dus uitgedost maken zy parade, als zy hunne heilige dagen vieren op de strand. De koussen, die zy eertijds droegen, waren van rendieren huiden of robbe-vellen, maar nu hebbenze meer zin in onze grove koussen van verscheiderhande couleuren, witte, blaauwe en rode, die zy van ons kopen. Hunne schoenen en laerzen zijn van robbe-vellen, rood of geel, wel bereid en gelooid. Zy zijn netjes gemaakt met vouwen of plooijen achter en voor, zonder hielen en staan heel wel.

In den zomer dragen zy korte overtrekzels, en ook in den winter, als ze in de Baaijen op het ys werken, maar dan trekken zy een wit kleed daarover heen, om de zee-honden niet verbaast te maken.

Der vrouws persofonen.

Het eenige onderscheid tusschen de opschik der mans en vrouwspersonen is, dat de vrouwe rokken hoger op de schouwders zijn en wyder, als die der mannen, met hoger en wyder kappen of mutzen. De getrouwde vrouwen, die kinderen hebben, dragen veel wyder rokken, als de overige, bypna als nachtrokken, om dat zy de kinderen daarin op den rug dragen moeten, hebbende

hende geen andere luijeren of zwachtels voor dezelve. Zy dragen onderbroeken, die tot de middel van de dye komen, en een broek daar over heen. Zy houden de onderbroeken altyd aan, en slaapen daarin. Die broeken komen tot aan de knien. Deze dragen zy niet in den zomer, en ook niet des winters, dan alleen als zy uitgaan, en zoo dra als zy t'huis komen, trekken zy ze uit. Op haar blote lyf dragen zy een hembdrok of borstrok van jonge harte vellen, met de hairige zyde na binnen toegekeert. De rok of het bovenste gewaad is insgelyks van fyn gekoulenrde zwane-vellen, of door gebrek van dien van robbe-vellen, uitgemonstert en bezoomt met wit, en fraai belegt op de naden en zomen, 't welk zeer wel staat. De schoenen en laarzen der vrouwen zyn weinig onderscheiden van die der mansparsonen. Haar hair, 't welk zeer lang is en dik, is gevlochten, en in een knoop opgebonden, 't welk haar cieraat by zet. Zy gaan doorgaans bloots hoofds, zoo wel buiten als binnens huis, en zy hebben zelden kappen of mutzen op, dan wanneer het regent of sneeuwt. Hunne hoofdcieraasjen en verderen opschik, bestaan in het dragen van glaze koralen van verschiede couleuren, of koralen, om hals en armen, en glaze bellen in de ooren. Ook dragen zy braceletten, van zwart robbe-vel, bezet met paarlen, waarmede zy de rokken en schoenen insgelyks opschikken en vercieren.

De-

Deze sexe heeft daarenboven noch een andere soort van opschik / naamlijk zy maken twee zwarte strepen tusschen de oogen op het voorhoofd / de kin / armen en handen / en zelfs op de dyen en beenen met een naalde en draad / zwart gemaakt. En alhoewel dit een verkeerde wyze / om zich op te schikken / schynt te zijn / zy wanen dat het heel mooi en aardig is / en dat het ongemeen veel bevalligheid byzet; en zy zeggen / dat van zulken die hunne tronien dus niet mismaakt maken / hunne hoofden in traan-tobbens zullen verandert worden / die geplaatst zijn onder de lampen in den Hemel / of het land der zielen.

Zyn redelyk net op hun lyf. Zy houden hunne klederen zeer schoon / niettegenstaande zy in andere dingen / voornaamlijk in hun eeten gansch de zinnelijkste niet zijn. De vrouwen / die kinderen hebben / zijn zeer vuil en morssig / maar die de welke onvruchtbaar / of wier kinderen gesturven / en het oogenblik niet weten / wanneer zy konnen worden weggezonden / zijn genoodzaakt / zinnelijker op haar lyf te zijn / om hunne mannen te behagen.

TWAALF-

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van hunne gewone ſpys, drank en hoe zy die gereet maken.

DE ſpyſe en Levensmiddelen der Inboorlingen beſtaan enkel en alleen in vleeſch en viſch/ brengende het land en de zee niets anders voort/ als ren-dieren/ walviſſchen/ zee-honden of robben/ witte patryzen of veldhoenders/ en allerhande zee-vogels. De Inboorlingen eeten het vleeſch somtyds raauw/ somtyds gekookt/ en ook wel gedroogt in de zon of in de lucht/ en dus doen zy ook ontrent hunne viſch. Voornaamlyk drogen zy zalm/ kuit-viſch/ heil-bot/ en de kleine ſtekel-viſch/ die zy in de maanden van Mei en Juni in grote meenigte vangen/ en tot voorraad voor den winter drogen; en nademaal men des winters zeer zelden zee-honden krygen kan/ uitgezondert in de noorderlykſte diſtricten/ daarze op het ys gevangen worden/ zoo bewaren de Inboorlingen meeſt alle de robben/ die zomers in hunne handen vallen/ onder de ſneeuw/ tot dat de winter aankomt/ wanneer zy ze opdelven/ en raauw

Hunne Levens-middelen beſtaan in vleeſch, en viſch.

en bedrozen/ zoo als ze dan zyn/ eeten. Haar gewone drank bestaat enkel en alleen uit water/ en niet zoo als sommige Schryvers gemeld hebben/ uit traanolie/ want zelfs eeten ze geen vet/ buiten en behalven dat zy hun gedroogden visch daarin dopen. Daarenboven doen zy grote brokken ys en sneeuw in het water/ dat zy drinken/ om het noch kouwder te maken/ tot het lesschen van hunnen dorst. De Inboorlingen zyn door de bank zo vuil en morssig als zwynen in hun eeten/ en in het toebereiden van hunne spyze. Zy weten van geen ketels/ potten/ of bakken/ te wasschen of schoon te maken waarin zy ze aanrechten/ en waaruit zy hunne spyze eeten/ en veel minder van schuuren. Als zy zullen gaan eeten/ leggen zy dikwyls op de vuile grond neder/ daar ze over gaan/ zonder tafel te gebruiken. Zy eeten met zoo veel smaak en graagte van het verrot stinkend robbe-vleesch/ dat men byna het hart uit het lyf spuuwt/ als men het ziet. Zy hebben geen vasten tyd om te eeten/ maar elk eet/ als hy honger heeft/ uitgezondert als zy na zee gaan/ en dan doen zy 's avonds/ na dat zy weder t'huis gekomen zyn hun beste maal. Hy/ wiens avondmaal allereerst gereed is/ roept zyne buuren/ om mede te eeten/ en zoo gaat het rond van huis tot huis/ vergastende elkander by beurte.

Drinken water gekoelt met ys.

De vrouwen eeten afzonderlyk.

De vrouwen eeten niet in gezelschap van de mannen/

nen/ maar afzonderlijk op haar zelve. In de afwezentheid der mannen/ als deze op den vischvangst zijn/ en zy het huis bewaren/ nodigen zy elkander en maken goede tier. En gelijk zy hastig eeten/ als zy het krygen konnen/ zoo konnen zy ook wel honger lyden/ als 'er schaarsheid aan levensmiddelen is. Men heeft opgemerkt/ dat zy in een groten hongersnood geen ander voedsel gebruikt hebben/ dan repen van oude huiden en vellen/ en allerhande onkruid/ datze hier en daar vonden/ en nochtans frisch en gezond bleven. De rede/ waarom zy beter daar tegen konnen/ als wy vreemdelingen/ acht ik te zijn/ dat vermids hunne lichamen dik in malkander gedrongen zijn / hun vet hen voor een wijl stoffe van voedsel verstrekt/ tot dat het verteert is.

Buiten en behalven de bovengemelde mondkost / eeten de Inboorlingen, mede een soort van roodachtige Zee-Weed / en een zekere wortel/ by hen genaamt Tugloronet, beide toegerecht met vet of traan-olie; zoo als ook de mist van de gedode ren-dieren / die uit de darmen komt/ als zy ze schoonmaken; de darmen der patrysen of veldhoenders/ en diergelijken lekkernyen. Ook bakken ze pannekoeken van 't schrapsel der robbevellen/ als zy ze bereiden. In den zomer stoken zy hout onder hun pot/ dat zy in 't land hier en daar gaan opzoeken/ en des winters hangen zy hunne kleine keteltjes over hunne lampen. Zy maken de ketels zelf van me-

Nagerechten der *Inboorlingen.*

metaal/ koper of marmer/ en dezelve zijn doorgaans ey rond.

Hunne manier van vuur te maken.

Om vuur te maken/ als het uitgegaan is/ daartoe bedienen zy zich van het volgende middel/ 't welk noch eenigzins hunne schranderheid te kennen geeft/ naamentlijk zy nemen een stuk droog denne hout/ waarop zy een ander stuk hart hout wrijven/ tot dat het door de sterke wrijving vuur vat. Toen wy allereerst by hen quamen/ wilden zy van onze spijze niet proeven/ maar nu zijn ze blijde/ als ze 'er iets bekomen konnen/ voornaamlijk brood en boter/ daar ze ongemeen veel werk van maken/ doch ze zijn geen zonderlinge liefhebbers van onze sterke dranken.

Maken geen werk van onze sterken dranken.

Sommige van hen/ die lang by ons hebben verkeert/ hebben nochtans wijn en brandewijn leren drinken/ slaande zulks nooit af/ als het hen aangeboden word; maar wat aanbelangt tabak/ zy hebben geen smaak ter wereld daarin/ of liever zy konnen de reuk daarvan niet verdragen.

DER-

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne huwelyken en opvoedinge der kinderen.

TOt de verfoeijelijke zonde van veel wijvery/ zoo zeer in zwang gaande by de Heidenen, zijn de Inboorlingen niet heel zeer overgegeven/ alzoo zy zich doorgaans met maar eene vrouw te vrede houden en vergenoegen. Daar zijn 'er sommige/ doch zeer weinige/ die twee/ drie of vier wijven hebben/ maar deze gaan voor helden door/ of voor meer dan gemeene mannen/ en wel voornaamlijk/ om dat zy door hunne naarstigheid zoo veel vrouwen en kinderen konnen onderhouden. Aanmerkelijk is/ dat voor onze komste in dit werelddeel/ onder die wijven nooit van jaloezie/ of min-yver gehoort wierd/ maar zeer wel met elkander overweg quamen/ of schoon de eerste vrouw voor de meesteresse gehouden wierd. Zedert onze aankomst/ en onze onderrechtinge/ dat naamlijk in den beginne de Alwijze Schepper maar eenen man en eene vrouw geschapen heeft/ om in huwelijk als echte lieden zamen te leven/ bespeurt men eenig

Veel wyvery niet by hen bekent.

Jaloezy der wyven zedert onze aankomst.

eenig misnoegen in de wyven, als hare mans voornemens zyn, meer dan eene vrouw te nemen; ja zy hebben zich meer dan eens aan my vervoegt, en verzocht, om zodanige handelwyze te beletten. Daarbenevens hebben zy my als ik haar den catechismus hadde geleert, altyd te binnen gebragt, niet te vergeten, om hare mans voor al in de plichten van het zevende gebod te onderwyzen.

Dartele spellen. Een geruimen tyd verliep, eer en alvorens wy verstonden, hoe de mannen zich gedroegen ontrent de wyven van andere mans, of de wyven over en weer, tot dat wy eindelyk ontwaar wierden, datze in dat stuk gansch niet naauwgezet waren, waarvan wy te meer overtuigt wierden, toen wy hoorden van een zeker ontwettig spel, 't welk op de volgende wyze toegaat. Verscheide getrouwde mannen en vrouwen komen by malkander. Deze vermaken zich door allerley grimassen en beginnen op hunne wyze te zingen en te danssen, en onder dat danssen sluipt de een na den anderen met eens anders wyf achter een gordyn, of liever behangzel van huiden, aan 't end van 't huis, daar hunne bedsteden staan, en nemen daar hun vermaak. Zulke mannen worden voor de beste en edelmoedigste gehouden, die zonder eenige de minste tegenspraak haar wyven aan hunne vrienden leenen.

Edoch

Edoch zoo als ik boven heb aangemerkt, geene andere dan gehuwden, wonen diergelyke spullen by, waarin zy geen onbetaamlykheid ter wereld vinden. Voornaamlyk achten de wyven zich ten hoogsten gelukkig, als een Angekkok, of Prophect, haar met zyne liefkozingen vereert; ja daar zyn mannen, edelmoedig genoeg, dat zy den Angekkok daarvoor betalen, voornaamlyk als zy zelf geen kinderen konnen winnen; want zy wanen, dat een kind van een Angekkok voorspoediger en beter, bequaam zal zyn, om allerlei zaken te doen, als andere.

Getrouwde wyven achte zich zeer geëert als ze met een *Angekkok* mogen te doen hebben.

De vrysters daarentegen en ongetrouwde dochters onderhouden veel beter de regels van zedigheid en schaamte. Ik heb nooit gezien, dat een dochter of vryster onder hen eenige losse ongebonde verkeering met jongen maats gehad of de minste neiging daartoe getoont heeft, 't zy in woorden of daden. Geduurende de vyftien jaren, dat ik in dit Land heb gewoont, heb ik maar van twee of drie jonge vrouwlieden gehoort, die zich hadden laten bezwangeren, om dat zulks voor de grootste schande gehouden word. Het is aanmerkelyk, dat natuurlyke betaamlykheid by hen word in acht genomen, want zy onthouden zich, van hunne nabestaanden te trouwen, zelfs in den derden graad, achtende diergelyke huwelyken onbetamelyk en t'eenemaal onwettig. Daarenboven is het een berispelyke aan-

De vrysters zeer zedig en beschaamt.

Nabestaanden trouwen niet met elkander.

aanstotelyke zaak, byaldien een jongman en een bryster, die in een huis gedient hebben, en opgevoed zyn, zamen trouwen, zeggende, dat dezelve als broeder en zuster moeten aangemerkt en gehouden worden.

Huwelyks-plechtigheden.

De plechtigheden, dieze in hunne huwelyken en bruiloften in acht nemen, zyn als volgt. Als een jongman zin heeft in een bryster, maakt hy zulks aan de wederzydsche ouders en nabestaande bekent; en als hy hunne toestemming bekomen heeft, neemt hy twee of meer oude wyven, om de bruid te halen, en als hy een stout kaarl is, haalt hy ze zelf. Zy gaan na de plaats, daar de jongman is, en brengen haar met geweld weg; want al was het huwelyk noch zoo na haar zin, en al was zy noch zoo gaarn aan den man, zy moet zedigheidshalven zich houden, als of het tegen haar zin was, en of haar groot leed geschiede, zoo zy anders niet een quade naam hebben wil, en voor een minzieke dertele meid wil aangezien wezen. Na datze ten huize van den bruidegom gebragt is, houd zy zich eenigen tyd van hem af, en zit afgezondert in een hoek op een bank, met hangenden haire, bedekkende haar aangezicht door beschaamtheid. De bruidegom gebruikt midlerwyl alle de welsprekentheid die hy bezit, en spaart geen liefkozingen, om haar over te halen tot het involgen van zyne vurige wenschingen; en het meisje eindelyk bepraat hebbende, bewilligt zy vriendelyk in zyn ver-

verzoek; en dan gaan zy te bed/ en daarmede is het huwelyk voltrokken en de bruiloft uit. Maar somtyds kiezen zy noch een korter weg/ om aan 't wyf te geraken/namentlyk door vleeschelyke conversatie met elkander te hebben/ zonder toestemming der ouders. Als een welgegoede Inboorling zyn zoons bruid laat halen/ geeft hy een groot festein/ en deelt verscheide presenten uit/ bestaande in lange dikke stokken/ planken/ messen en diergelyk tuig/ doch zulks geschied niet anders/ dan daags na dat de nieuw getrouwden het byleger gehouden hebben. Byaldien zy voor het jaar kinderen hebben/ of sterk voortteelen/ worden zy veracht en by de honden vergeleken. Een eerst getrouwde vrouw is beschaamt/ datze haar maagdom voor den huwelykenstaat verruilt heeft. Hunne huwelyken zyn echter van geen onlosmakelyke onverbreekbare natuur/ want de mannen verstoten dikwyls hunne wyven en zendenze heene/ alsze niet met haar overweg konnen/ of alsze onvruchtbaar zyn en geen kinderen ter wereld brengen/ 't welk zy voor grote schande houden; maar als zy kinderen by haar hebben/ verdragen zy veel van haar/ en houden haar/ zoo lang als zy leven. Het is hier een gemeene en byna dagelyksche bezigheid/ dat een man zyne vrouw slaat/ en haar een paar blaauwe oogen geeft/ om haar halsterrigheid/ doch zy zyn ras weder verzoent en goede vrienden/ zonder ooit haat te dragen/ of een wrok op

elkander te hebben; want by hen is het niets met al / dat een man zijne vrouw slaat.

Als een van beiden sterft / de overgeblevene / 't zy man of vrouw / heeft volkome vryheid / om weder te trouwen.

Kloek-moedig-heid der vrou-wen.

De vrouwen zijn van een zeer kloekmoedige / onvertzaagde / sterke en stouten aart / 't welk zy voornaamlijk tonen in haar kinderbaren; want zoo dra als ze moeder geworden zijn / gaan zy werken / en nemen haar huis weder waar / gansch stil weg / maar somtijds betalen zy die dapperheid zeer duur / kostende die haar het leven. Daags na hare verlossing gaan ze uit werken / met een riem om den middel / twee of drie duim breed / heel stijf gegord / dien zy voor hare verlossing ook dragen. Zoo dra het kind geboren is / doopt de moeder haar vinger in 't water / en wrijft de lippen van 't kind daarmede / of zy steekt het een brokje sneeuw in den mond / zeggende Imekautit, 't welk beteekent / gy hebt een grote teug gedronken; en als zy eet / neemt zy een beetje visch / houd het aan den mond van 't kind / en geeft het de hand / zeggende / Aiparpotit, dat is / gy hebt gegeten, en hebt my gezelschap gehouden. Zy snyden de navelstreng niet af met een mes / maar met een mosselschelp / of zy byten ze ook wel af met hare tanden / en als de streng droog is / han-

hangen zyze als een geneesmiddel tegen vergif aan den hals.

Zy houden een nachtſpiegel boven 't hooft van een vrouw die in arbeid is / wanende / dat zulks niet weinig helpt tot haar ſpoedige verloſſing. Het kind een jaar oud zynde / zoo bequylt / beſlabbert en likt de moeder het van 't hoofd tot de voeten / ten einde het friſch en ſterk zou mogen worden. Zy komen zelden van tweelingen in de kraam / maar wanſchepzels worden dikwyls voortgebragt. In den jare 1737 verloſte een vrouw in de Baai van Diſco van een yslyk monſter. De oogen ſtonden aan de zyde van de neus / met een lange ſnuit en geen ooren. In plaats van handen en voeten had het geklaauwde poten / en zeer dikke dyen. Het voorhoofd was begroeit met hair / als dat van een rendier / en de zyden van 't hoofd waren bedekt met een ſoort van witte huid van een viſch. In diezelve plaats quam in den jare 1739 een ander wanſchepzel ter wereld / zonder hoofd / met vier voeten / met lange nagels / als klaauwen / den mond op de borſt en klaauwen op den rug.

Zeldzame wanſchepzels hier te Lande voortgebragt.

Zy hebben de kinderen zeer teder lief / en de moeder draagt haar zuigeling / waarze gaat of wat zy doet / altyd op den rug / gebakert of liever gefrommelt in haar rok / want zy hebben geen andere wiegen voor dezelve.

De moeders dragen de kinderen op den rug.

zelve. Zy zuigenze, tot datze drie of vier jaren oud zyn, en zelfs langer, om datze in hunne tedere kindsheid de zware kost niet verteeren konnen, dieze gewoon zyn, te eeten.

Laten de kinderen in 't wild opgroeyen.

De opvoeding hunner kinderen is iets, waarmede zy zich weinig schynen te bemoeyen; want zy bestraffen of slaan hunne kinderen nooit alsze quaad doen, maar latenze in alles begaan. Des niettegenstaande, zoo schynenze nooit genegen te zyn tot ondeugd of fieltery, 't welk ten hoogsten is te verwonderen. Het is waar, zy bewyzen uiterlyk juist geen zonderlinge achting voor hunne ouders, maar zy zyn echter altyd zeer gewillig, om te doen, 't geen hen bevolen word, of schoon zy somtyds ook wel tegens hunne ouders zeggen, datze het zelfs doen konnen. Zy staan onder het opzicht der ouders, jongens zoo wel als meisjes, tot datze trouwen, wanneer zy voor zich zelven zorge dragen moeten, doch zoo dat zy in het zelve huis, of onder het zelve dak by hunne vaders gezamentlyk met de overige maagschap en nabestaanden blyven wonen, en in 't gemeen hebben, 't geen zy winnen, of machtig worden.

De kinderen blyven by hunne ouders, tot dat ze trouwen.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Hoe de *Inboorlingen* hunne overleden vrienden beweenen en begraven.

ALs iemand ſterft / nemen zy alles wat van hem is / als huisraad / gereedſchap en kleederen / en gooijen het op het veld / om door het aanraken van 't zelve niet onrein te worden / of ten einde hen deswegen niet het een of ander ongeluk zou mogen overkomen. Daarenboven zijn alle de geene / die in het ſterfhuis wonen / gehouden / om daaruit te dragen alle nieuwe goederen / die noch niet gebruikt zijn geweeſt / welke zy echter tegen den abond weerom halen / want zy zeggen / dat de lucht van het lijk als dan t'eenemaal verwaait is. Zy beginnen alsdan hunnen overleden vriend met een yslijk misbaar te behuilen en te beweenen; Dit duurt ontrent een uur lang / en dan nemen de naaſte bloedverwanten het lijk op en dragen het na het graf / opgemaakt van ſteenen / geſtapelt op een hoop / waaronder zy het lijk begraven / gedoſt in zijne beſte kleederen / en gerolt in huiden van ren-dieren of robbe-vellen / en

De *Inboorlingen* gooyen alles wat den overledenen toebehoort, ten huize uit.

Leggen het dicht by zyn graf.

de beenen gebogen onder zyn lyf. Dicht by de begraafplaats leggen zy zyn gereedschap/ namentlyk zyn boot/ bogen/pylen/lensen en diergelyke/en als het een vrouwspersoon is/ hare naaldens/ vingerhoed/ en andere diergelyke snuisterpen/ niet dat zy geloven/ dat zy die dingen in het land der zielen/of in een andere wereld nodig hebben/ maar wegens den afkeer/ dien zy van die dingen hebben/ en om door de verversching der geheugenis van den overledenen hunne smert en droefheid wegens zyn verlies niet te vernieuwen; want byaldien zy hem te veel beklagen en beweenen/ wanen zy dat hy te meer daarom uitstaat/ daar hy zich bevind.

Zy achten zich zelven onrein/ byaldien zy iets aanraken/ dat den overleden toebehoort. Ook word hy/ die hem ten grave gedragen en onder gedompelt heeft/ eenigen tyd voor onrein gehouden/ en durft zekere dingen niet doen. Ja niet alleen de bloedverwanten en nabestaanden van den overledenen/ maar ook alle de geenen/ die in het sterfhuis hebben gewoont/ zyn genoodzaakt/ om zich van zekere spyze t'onthouden/ en voor een wyl achtervolgens de bestiering der Angekkots of Godgeleerden/ te werk te gaan.

De vrouwen wasschen haarzelven nooit/zoo lang als de rouw duurt. Ook komen zy niet opgeschikt voor den dag/ met gevlochten of opgebonden hair/ maar ongehabent

gehavent en ongebreit/ hangende het hair over haar aangezicht. Daarenboven moeten zy haar muts of kap opzetten/ zoo dikwyls als zy buiten de deur gaan/ 't welk zy op andere tyden niet doen/ want zy geloven/ dat zy niet lang zouden leven/ als zy het niet deden.

Zy beweenen hunne doden lang genoeg/ want zoo dikwyls als vrienden en kennissen van andere plaatzen komen/ om hen te bezoeken/ is het eerste datze doen/ in grote droefheid te gaan zittten/ en het verlies van hunnen overleden vriend te betreuren/ waarna zy goede cier maken/ om zich te vertroosten. Maar byaldien de overledene/ vriend noch maagd heeft/ legt hy lang genoeg/ daar hy gesturven is/ 't zy t'huis of buiten/ eer iemand komt/ en hem begraaft. Sterft iemand binnens huis/ het lyk word niet door den gewoonen ingang uitgedragen/ maar door het venster; en word zyn levensdraad in een tent afgeknipt/ hy word achter uitgedragen. Op de begravenis steekt een vrouw een stok in het vuur/ en verbrand dezelve/ zeggende Piklerrukpok/ dat is/ hier is niet meer te halen/ of te doen.

Als kleine kinderen sterven en begraven worden/ zetten zy het hoofd van een hond dicht by het graf/ wanende/ dat vermids kinderen geen verstand hebben/ zy zelf den weg niet konnen vinden/ maar dat de hond dezelven na het land der zielen moeten geleiden.

VYF-

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne kortswylen, vermakelykheden en dichtkunde.

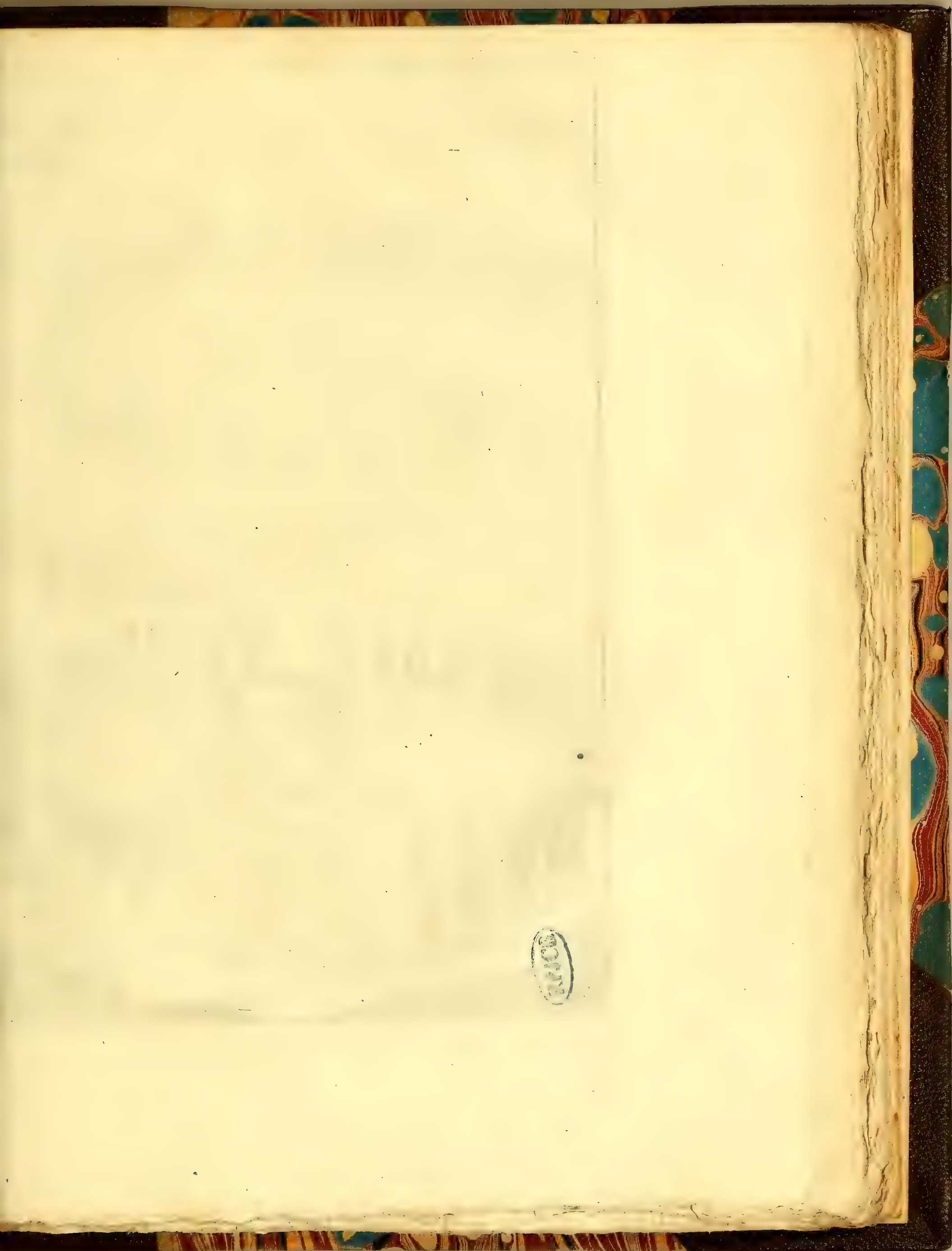
Hunne korstwyle en vermakelykheden.

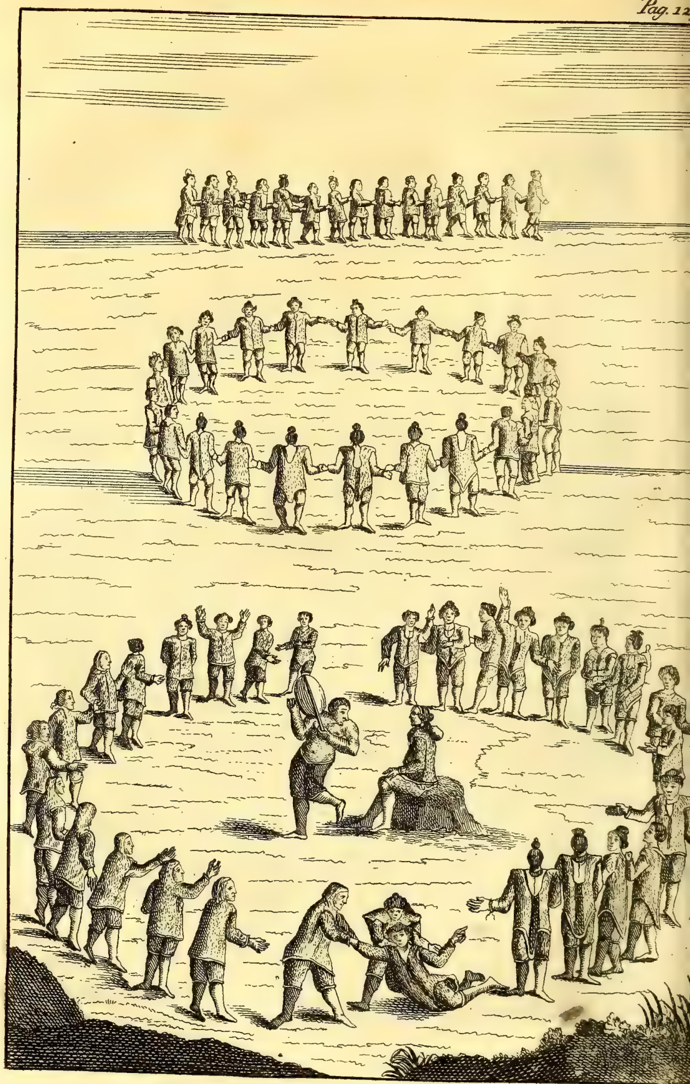
DE Inboorlingen hebben verscheiderhande spellen en vermakelykheden, om den tyd aangenaam door te brengen, als zy niets anders te doen hebben, of als zy elkander bezoeken, van dewelke deze de aanmerkelykste zyn. Als zy by elkander komen, om wat uitspanning te hebben, vallen zy allereerst aan 't smullen, en vullen hunne darmen met alle de lekkerste beetjes en het beste en keurlykste, dat het land voortbrengt, als vleesch van ren-dieren en robben, gedroogt en gezoden, en voornaamlyk met een walvisch-staart, die zy onder de grootste lekkernyen rekenen. Van deze dingen eeten zy zeer gulzig, en hem, die zyne gasten onthaalt, geschied grote eere, als zy t'huis komende, klagen zoo veel gegeten te hebben, datze meenen te bersten.

Slaan op een trommel.

Wakker gesmult hebbende, ryzen zy op, om zich wat beweging te geven, 't welk op de volgende wyze geschied. Een van 't gezelschap neemt een trommel, die ge-

ge-

gemaakt is van een brede houte hoepel / of van een rib van een walvisch / overtrokken met een dunne huid / en een handvatzel daaraan vast. Hy slaat met een stok op de trommel / en zingt liedjes / behelzende algemeene zaken / of zyn eige afzonderlyke / en op het einde van elk vers / antwoord het gansche gezelschap van mannen en vrouwen.

Hy die de koddigste en belachelykste figuren kan maken en best voor zot speelt / 't zy door zyn tronie op allerhande wyze te verdraaijen / zyn hoofd / lichaam en beenen in duizenderhande bochten te wringen / word voor een snaak / of liever verstandig man gehouden / om dat hy door zyne snaaksche en kluchtige / boertige gebaarden / andere kan doen lachen.

Zy tonen hun verstand voornamentlyk in 't maken van schimpdichten / en hy die zyn party overwint / word door de overige van de vergadering zeer geprezen en toegejuigt. By aldien iemand jalouzie opvat / of wel een wrok heeft op een ander / ontbied hy hem / of daagt hem uit tot een tweegevecht / in zoo of zoo een byeenkomst / om daar met hem te vechten / of liever het verschil te vereffenen / in 't over en weer zingen van schampere deuntjes ; de gedaagde wapent zich zoo goed hy kan / om zyne eer te verdedigen en draagt zorge / dat hy ter bestemder uur en plaats verschynt / byaldien de moed hem niet

Zyn grote Liefhebbers van Schimpdichten.

begeeft. De vrienden vergadert en de kampvechters gekomen zynde / houd elk zich dood stil / luisterende / en nieuwsgierig zynde / wat eind het gevecht nemen zal. De uitdager treed eerst ten stryd perk / en begint te zingen onder het slaan op de trommel. De uitgedaagde luistert met aandacht / tot dat zyne tegenparty gedaan heeft met zingen. Alsdan verschynt hy met diezelve wapenen / zyne party te keer gaande / zoo goed hy kan. En dus zingen zy beurtswyze / zoo zoo lang als hun voorraad van schimpdichtjes duurt. Hy die 't eerste zwygt / word geacht / overwonnen te zyn. In diergelyk schimpdeuntjes verwyten ze elkanders gebreken / en dit is hunne gewone wyze / van wraak te neemen.

Koddige soort van twee gevecht.

In hunne punt en Hekeldichten moet men geen grote scherpzinnigheid of verstand verwachten / noch ook niet zekere buiging / val en maat in hunne verzen / of zelfs niet iets / dat na rym gelykt; doch om beter daar van te oordeelen / heb ik tot een staaltje hier by gevoegt een gezang van een der Inboorlingen / die eertyds in onze kolonie gewaant heeft / onder den naam van Frederik-Christiaan / gemaakt op den geboortedag van zyne toen Koninglyke Hoogheid / Christiaan / op den 30 November 1729. Dit gezang luid als volgt;

Am-

Amna aja aja, aja aja, enz. *Inleiding.*

Wanneer ik eens s' morgens uitging, zag ik, Lied van een *Inboorling.*
Annigamma irsigeik, Amna aja, aja, enz.
Dat vlaggens en wimpels waayden,
Arvallirsullitlarmeta: Amna aja, enz.
En dat zy zich gereed maakten,
Opellungarsullarmeta, Amna, aja, enz.
Om het kanon los te branden;
Erkaiseigamig og, Amna aja aja, enz.
Zo vraagde ik,
Tava orkarbigeik, Amna aja, aja, enz.
Waarom zult gy schieten?
Saag erkaisovise? Amna aja, enz.
En zy antwoorden my, om dat des Konings zoons
Tava Akkyanga, assuog Nellarmago,
Geboortendag zou gevierd worden,
Okuine annivine nellermago, Amna aja, enz.
Die Koning zal zyn na zyn Vader,
Angune tokkopet kongingoromagame, Amna aja, enz.
En opvolgen in het Koningryk.
Kingoreis semmane; Amna aja, enz.
Daarop zeide ik tot myn vriend,
Tava ikkinguntiga, Amna aja aja, enz.
Laat ons een lied maken
Pitsimik sennegiluk; Amna aja, enz.
Voor 's Koning zoon;
Kongib imna niarnganut, Amna aja, enz.

Want hy zal tot Koning verkoren worden.
Kongingoromamet: Amna aja, aja, enz.
Dit myn kleine lied zal hem pryzen:
Pisingvoara una: Amna aja, aja, enz.
Men zegt/ dat hy een dapper Prins is/
Ostantigirfaraet sillakartok unnertlugo, Amna aja, enz.
Laat ons derhalven vrolyk wezen;
Tipeitsutigeik: Amna aja aja, aja aja.
Want hy zal onze Koning zyn/
Kongingoromamet: Amna aja aja, aja enz.
Na zyn vaders dood.
Angune-oy tokkoppet: Amna aja aja, enz.
Ook verblyden wy ons/ om dat
Tipeitsokigogut: Amna aja aja, aja, enz.
Hy ons bemint/ gelyk zyn vader doet;
Attatatut asseigalloâpatit: Amna aja, enz.
Die predikers tot ons overgezonden heeft/
Pellesille tamaunga innekaukit: Amna aja, enz.
Om ons te leeren het Woord van Godt;
Gudimik ajokarsokullugit: Amna aja, enz.
Op dat we niet na den duivel zoude gaan.
Tongarsungmut makko inneille pekonnagit: Amna aja, enz.
Weest gelyk hy is/ dan zullen wy u beminnen/
Iblile tameitit neglitsomapaukit: Amna aja, enz.
En liefhebben/
Asseigomarpaukit: Amna aja aja, enz.
En uwe knechten zyn.
Kivgakomarpautigut: Amna aja, aja, enz.

Onze

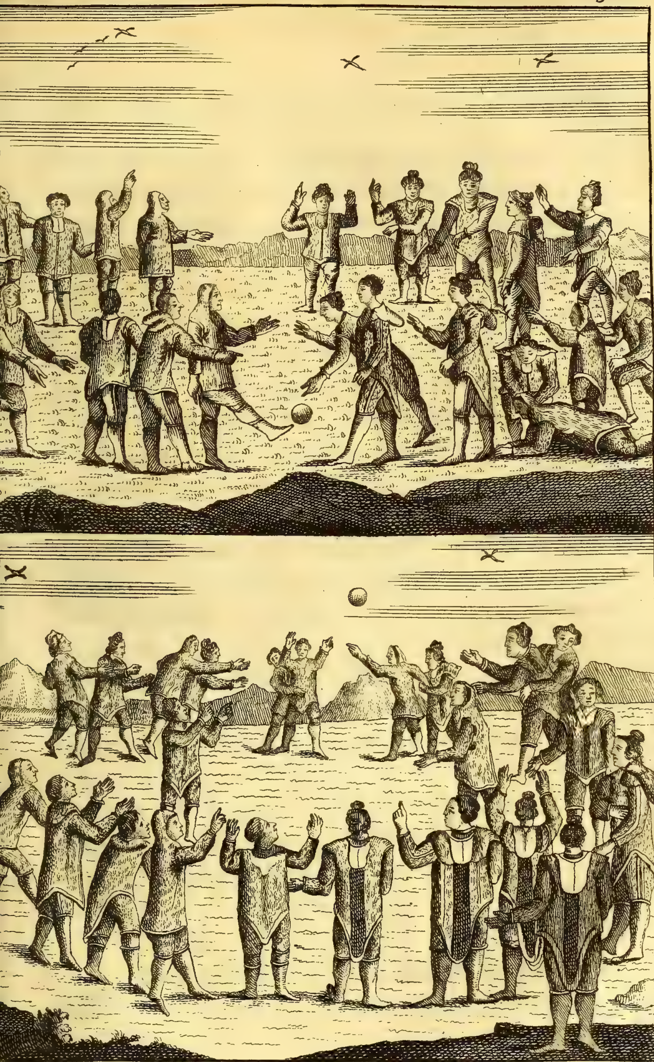
Onze voorouders zijn ook uwe knechten geweest/
Siurlit karalit kivgarimiaukit, Amna aja, aja, enz.
Gelijk als wy.
Juko: Amna aja aja, aja aja, enz.
Dat gy om ons hebt gedacht/
Isumatigautigut: Amna aja aja, enz.
Zulks bemerken wy zeer wel/ o genadige zoon des Konings.
Nellungikalloarpagut, Kongib Niarnga ajungitsotit,
Wy hopen/ dat gy wilt voortgaan met zoo te doen/
Teimatoy isumarioitit: Amna aja aja, enz.
De Koning uw Vader heeft ons te vozen bezeten/
Kongib Angutit pekaramisigut,
Wanneer gy zult Koning zijn/ en u goedgunstig genoeg betoont:
Iblile Kongingoruit namaksimotit, Amna aja, enz.
Alles wat we bezitten/
Tomasa pirsaugut: Amna aja aja, enz.
Zal het uwe zijn.
Piarmapotit makko: Amna aja, enz.
Wanneer Groenland zal onderwijzing gekregen hebben/
Karalit illerpeta, Amna aja, enz.
Dan zullen zy Godt beminnen en den Koning eeren.
Gud negligomaparput, Kongible nalleklugo: Amna aja aja, enz.
Laat ons vrolyk wezen/
Tecpeitsukigisa: Amna aja aja, aja, enz.

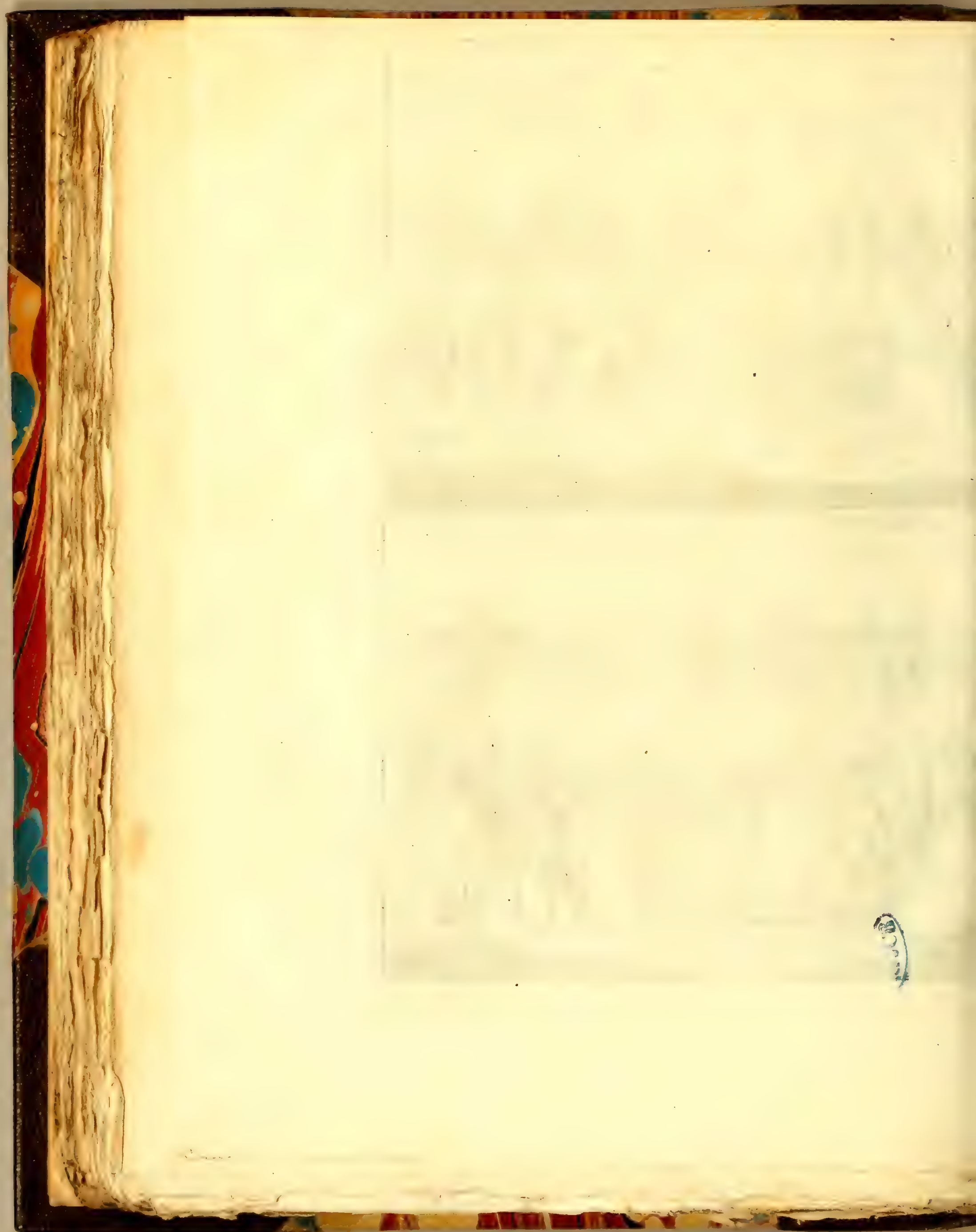
En van 's Konings zoon/
Kongiblo Niarnga, Amna aja aja, enz.
De gezondheid drinken.
Skaalia immerlugo: Amna aja, aja, enz.
Laat ons zeggen/ leeft lang Christianus!
Tave okarpogut, Christian innuvit: Amna aja, enz.
En uw Geslacht.
Nulliello: Amna aja aja, aja aja, enz.
Dat uwe jaren vele zyn!
Okiutit armarlesorsuangorlutik: Amna aja, enz.
(Dit wensch ik) Frederick Christiaan, en mijn vriend
Friderik Christian ikingutigalo: Amna aja, enz.
Peter, die de eerste in Groenland gedoopt zijn.
Peder/ Karalinit kockkartoguk, Amna aja, enz.
Ach! dat alle onze landslieden zoo voor God mogen wezen.
Kannoktok! Ekkarlivut tamakilit makko: Amna aja, enz.

Amna, aja aja, aja aja aja aja, hei! *Besluit.*

Ruilebuiten, kopen en verkopen.

Daarenboven hebben zy een andere soort van vermaak/ onder het zingen van allerley deuntjes/ 't welk bestaat in ruilebuiten/ kopen en verkopen. Hy die de post bekleed van trommelslager en zanger/ veylt iets te koop/ stellende het op zodanige prijs/ als hy denkt/ dat het waardig is. Als iemand van 't gezelschap zin daarin heeft/ geeft hij zulks den verkoper te kennen met een klap op zijn broek/ de koop is gedaan en kan niet verbroken worden/ of hy goed of quaad zy. De jongens en meis-

meysjes hebben insgelyks hunne byzondere tydkortingen en spullen/ alsze 's avonds by elkander komen. Zy nemen een stukje hout/ met een gat daarin en van boven uitgeholt. In het gat steken ze een dun spits stokje/ aan het end van dat stokje/ is een snoertje of snaartje vast gemaakt/ en aan het snaartje en aan het hout bolletje; zy houden het stoekje in de hand/ en werpen het bolletje/ dat aan 't snoertje los neerhangt/ op in de lucht / en zoeken het in de holligheid van het stokje te vangen. Hy die zulks twintig malen achter malkanderen doet/ heeft de weddingschap/ of liever het spul gewonnen/ maar die het niet doet / krygt een zwarte streep op zyn voorhoofd / zoo dikwyls als hy misseht. Ook hebben de jongens een ander spel/ dat van het geluk af hangt/ als dat der kaarten of dobbelsteenen. Zy hebben een stuk hout / spits aan een end / met een pen in 't midden/ waarop het draait. De jongens gaan rondom zitten/ en elk zet by/ daar hy om spelen wil/ en dan slaat een van hen tegen de punt van 't hout met zynen vinger/ dat het omloopt als een compas/ winnenden hy alles wat uitgezet is/ voor wien de punt van het hout blyft stil staan. Het spelen met den bal is een zeer gemeene tydkorting by hen/ en zulks geschied op twederhande wyze. Zy verdeelen zich in twee partyen; de eerste party gooit elkander den bal toe/ terwyl die van de andere party trachten/ om dien van hen te krygen / en zulks geschied beurtswyze. De

De jongens hebben hier 't zelfde spel, 't welk de *Franschen* noemen *Bilboquet* en de *Engelschen* *Vangt my als je kunt.*

Een ander spul, even als by ons de draaiborden.

Twederhande spellen met den bal.

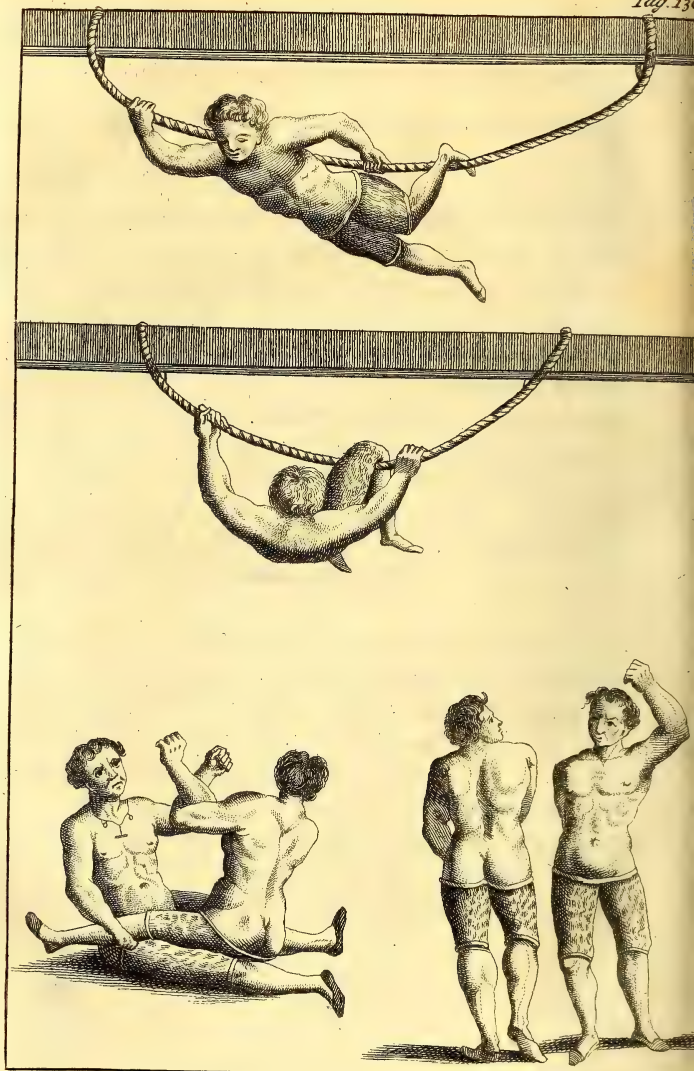
twede

twede manier is als in Engeland het zoogenaamde voet-bal-spel. Zy teekenen twee plaatzen af, drie of vier-honderd schreden van elkander, en dan als voren in twee partyen verdeelt zynde, ontmoetenze elkander aan 't begin van de ren-baai, 't welk ter halver wege is tusschen de twee afgeteekende plaatzen, en de bal op de grond gegooit zynde, zien zy, wie hem allereerst krygen zal, en schoppen hem met de voet, elke party na zyne afgeteekende plaats. Hy die de gaauwste is op zyne voten, en de behendigste, schoppende steeds den bal voor hem heene, en allereerst de afgeteekende plaats bereikt, wint het spul. Zy zeggen, dat de overledenen dus in den hemel schopballetje spelen, als het weerlicht of als het noorder-licht zich vertoont, 't welk zy wanen, de zielen der overledenen te zyn.

Oeffeningen der mannen.

Als hunne kennissen hen komen zien, brengen zy de dagen en nachten door in zingen en danssen; en vermids zy gaarn voor sterk en dapper doorgaan, beproeven zy hunne sterkte, met zamen te worstelen, dat is, met kromme armen of vingers malkander vast te houde en van zyn plaats te trekken; die zulks doet, is een waardig dapper man. De tydkortingen der vrouwen, of liever vrysters, bestaat in het doen van een ronden dans, houdende malkander by de hand, onder het zingen van allerhande liedjens.

ZES-

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Taal.

Lthoewel de taal der Inboorlingen geen overeenkomst heeft met andere Europeaansche talen / dezelve schynt nochtans eenige woorden van de Noren onleent te hebben / die eertyds een gedeelte van het land hebben bewoont; hoe 't zy verscheide woorden komen en in klank en in betekenis beide met dezelve overeen / als by voorbeeld / Kona, een vrouw; Nerriok, eeten / van het Noordsche woord Noerri. De wortel Angelica, in Noorwegen genaamt Quaun, noemen de Inboorlingen Quaunek. De Noorlui en de Inboorlingen noemen een Bruinvisch beide Nise. Asche in Noorwegen Aske, in de Staat Davis, Arkset. Een Lamp / in Noorwegen Kolle, in de Straat Davis Kollek. Sommige andere zwemen na Latynsche woorden van dezelve betekenis / als Gutta een Druppel, in de Straat Davis Gutte, of Kutte. Ignis, vuur / noemen zy Ingnek. Verscheide andere wederom schynen van het Hebreeuwsch af te stammen / als Appa, een woord / gebruikelyk by kinderen / betekenende zoo veel als vader / en verscheide andere.

Noorweegsche woorden in hunne taal.

Is moeyelyk uit te spreken.

De uitspraak van der Inboorlingen taal/ is zwaar en moeijelijk om datze zeer ras en in de keel geformeert word. Door het gansche land word een en dezelve taal gesproken / doch de uitspraak verschilt hier en daar/ als verscheide dialecten/ voornamentlijk in de zuidelijkste gedeeltens of districten/ daarze veele vreemde woorden die in de Noorsche landen niet in gebruik zijn/ overgenomen hebben. Wat aanbelangt de Angekots, of Godgeleerden/ dezelve hebben een taal op zich zelven/ als zy hunne bezweeringen doen/ want als dan bedienen zy zich van verbloemde spreekwijzen/ en de woorden in een oneigentlijken zin. Ook heeft de vrouwlijke sexe een afzonderlijke uitspraak/ die haar maar alleen eigen is/ en van die der mannen verschilt/ gebruikende de zachtste letters aan 't end der woorden/ in plaats van harde/ als by voorbeeld Am, voor Ap, dat is Ja. Saving, voor Savik, een Mes. Hunne taal ontbreekt in 't algemeene de letters c, d, f, q, x. Daarenboven hebbenze veel dubbelde en onbekende consonanten/ 't welk oorzaak is/ dat veele van hunne woorden niet konnen gespelt worden/ zoo als zy ze uitspreken. Voor 't overige zijn hunne uitdrukkingen zeer natuurlijk en gemakkelijk en hunne constructien en zamenstellingen der woorden zoo fraai/ keurlijk en regulier/dat men zoo veel van zoo een onbeschaafde ongeletterde natie niet zoude verwachten. Hunne taal is zeer woordenrijk/ en van zodanigen kracht en nadruk/ datmen dikwijls verlegen

legen staat / om ze in de Deensche overtebrengen / maar ontbreekt daarentegen woorden / om vreemde dingen uit te drukken / die by hen niet in gebruik zyn. Zy hebben een en ook veel-leedige woorden / dat is te zeggen / woorden van maar een sillaab / en woorden van veel sillaben / en de laasten zyn wel de meesten. Hunne woorden zoo wel nomina als verba, zelfstandige naamwoorden en werkwoorden / worden aan 't end gebogen / door de terminatien of uitgangen te veranderen / zonder artikelen of partikelen nodig te hebben / als de Grieken en Latynen. De adjectiva volgen steeds de substantiva; doch de possessiva worden by de nomina gevoegt / als de Hebreeuwsche Suffixa of bybvoezels / komende dezelve mede in de buigingen met de Hebreeuwsche overeen. Ook hebben de naamwoorden alleen niet hunne Suffixa, maar de werkwoorden mede. Om de nieuwsgierigheid der Lezers te voldoen / heb ik hier by gevoegt een lyst van sommige woorden / en een staaltje van derzelver zamenvoeging en buigingen.

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Het menschdom /	Innuk.	Innuit.	Innuk.
Een man /	Angut.	Angutit.	Angutik.
Een vrouw /	Arnak.	Arnet.	Arnek.
Het hoofd /	Niakok,	Niakut.	Niakuk.
Een oog /	Irse,	Irsit.	Irsik.

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
De neus/	Kingak,	Kinget.	Kingek.
Het aangezicht/	Kinak,	Kinet.	Kinek.
De mond/	Kannek.	Kangit.	Kannek.
De tong/	Okak.	Oket.	Okek.
Een tand/	Kiut,	Kiutit.	Kiutik.
Een lip/	Kartlo.	Kartluit.	Kartluk.
Een oor/	Suit.	Siutit.	Siutik.
Een hoofdhair/	Nyak.	Nytkiet.	Nytkiek.
De borst/	Saekik.	Saekkirset.	Saekkirsek.
De pram/	Iviange.	Iviangit.	Iviangik.
Een schouwder/	Tue.	Tubit.	Tubik.
Een arm/	Tellek.	Tellit.	Tellik.
Een elleboog/	Ikusik.	Ikivtit.	Ikivtik.
Een hand { (dat zijn de vingers) is alleenlijk *Pluralis.* }		Arkseit.	
Een vinger/	Tikek.	Tirkerit.	Tikik.
Een nagel/	Kukik.	Kuket.	Kukik.
De buik/	Nak.	Nerset.	Nersek.
Een darm/	Innelo.	Inneluit.	Inneluk.
De dye/	Okpet.	Okpetit.	Okpetik.
De heupe/	Sibbiak.	Sibbirset.	Sibbirsek.
De knie/	Serkok.	Serkuit.	Serkuk.
De scheen/	Kannak.	Kannerset.	Kannek.

Een

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Een voet, is alleenlijk *Pluralis.*		Isiket.	
Een hiel,	Kimik.	Kimit.	Kimik.

De zamenvoeging der woorden met de pronomina possessiva, of voornaam woorden, die een bezittinge te kennen geven, geschied aldus;

	Enkelvondig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Een huis,	Iglo,	Iglut.	Igluk.
Mijn huis,	Igluga.	Igluka.	Igluka.
Uw huis,	Iglut.	Iglutit.	Iglukit.
Zijn huis,	Igloa.	Igloëi.	Igluk.
Zijn eigen huys,	Iglune.	Iglune.	Iglugne.
Ons huis,	Iglout.	Iglovut.	Iglogut.
Ulieder huis,	Iglurse.	Igluse.	Iglursik.
Hun huis,	Igloaet.	Igloëit.	Igloaek.
Hun eigen huis,	Iglurtik.	Iglutit.	Iglutik.

De zamenvoeging van dat zelve woord met de byvoegzels by de præposities, mik en nik, mit en nit, dewelke van mut en nut, dewelke tot en me en ne, dewelke op of tegen beteekenen, geschied aldus;

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Tot het huis/	Iglomut.	Iglunut.	Iglugnut.
Tot mijn huis/	Iglumnut.	idem.	idem.
Tot uw huis/	Iglungnut.	idem.	idem.
Tot zijn huis/	Igloanut.	Igloeinut.	Igloennut.
Tot zijn eigen huis/	Iglominut.	Iglominut.	Iglungminut.
Tot ons huis/	Iglotivnut.	Iglutivnut.	idem.
Tot ulieder huis/	Iglusivnit.	idem.	idem.
Tot hun huis;	Igloaenut,	Igloeïnut.	Igloaenut.
Tot hun eigen huis/	Iglomingnut.	idem.	idem.

Wat aanbelangt de werkwoorden/ dezelve zijn enkel of zamengestelt; daar zijn vijf conjugatien of buigingen/ waar by men een zesde van afslaande woorden/ verba negativa, zou konnen doen. Zy weeten in 't geheel maar van drie tempora of tijden/ den tegenwoordigen/ voorledenen/ en toekomenden/ en hebben zes modi of wijzen/ naamlijk Indicativus/ de aanwijzende/ Interrogativus, de vragende/ Imperativus/ de gebiedende/ Permissivus, de toelatende/ Conjunctivus, de onderwoegende/ en Infinitivus, de onbepaalde.

De voorbeelden van de enkele werkwoorden zijn deze; de eerste 1. Conjugatie of buiging eindigt in kpok, als ermikpok, hy wast zich/ aglekpok, hy schrijft/ enz.

De

De twede gaat uit in rpok, als mattarpok, hy ontkleed zich; aularpok, hy gaat op reis; Ajokarſorpok, hy onderwÿſt.

De derde eindigt in pok/ waar voor een klinkletter komt/ als egipok, hy werpt weg; Ingipok/ hy zit neder/ Akpapok, hy loopt.

De vierde heeft zÿn uitgang in ok of vok, als pyok, hy ontfangt/ Aglyok, hy groeit/ Aſlavok, hy bemint.

De uitgang van de vÿfde is au, als arſigau, hy gelÿkt/ angekau, hy is groot/ enz.

De zesde conjugatie van de verba negativa gaat uit in ngilak, als ermingilak, hy waſcht zich niet/ mattengilak, hy ontkleed zich niet/ pugilak, hy ontfangt niet; egingilak, hy werpt niet weg/ enz.

Buiginge van een werkwoord door een doenden perzoon volgens de eerſte conjugatie in kpok.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy waſcht zich.	Zy twee waſchen zich.	Zy waſſchen zich.
Ermikpok.	Ermikpuk.	Ermikput.

Ik

Ik wasch my.	Wy twee wasschen ons.	Wy wasschen ons.
Ermikpunga.	Ermikpoguk.	Ermikpogut.
Gy wascht u.	Gy twee wascht u.	Gyl. wascht u.
Ermikpotit.	Ermikpotik.	Ermikpose.

Buiginge van een werkwoord door een lydenden persoon volgens diezelbe conjugatie.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Gy wascht my.	Gy twee wascht my.	Gy wascht my.
Ermikparma.	Ermikpautiga.	Ermikpausinga.
Hy wascht my.	Zy twee wasschen my.	Zy wasschen my.
Ermikpanga.	Ermikpainga.	Ermikpanga.
Ik wasch hem.	Wy twee wasschen hem.	Wy wasschen hem.
Ermikpae.	Ermikpaek.	Ermikpaet.
Gy wascht hem.	Gy twee wascht hem.	Gyl. wascht hem.
Ermikpet.	Ermikpartik.	Ermikparse.

Indicativus Presens.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Ik wasch u.	Wy twee wasschen u.	Wy wasschen u.
Ermikpaukit.	Ermikpautikit.	Ermikpaeutigit.

Hy

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy wascht u.	Zy twee wasschen u.	Zy wasschen u.
Ermikpatit.	idem.	idem.
Gy wascht ons.	Gy twee wast ons.	Gyl. wascht ons.
Ermikpautigut.	idem.	Ermikpausigut.
Hy wascht ons.	Zy twee wasschen ons.	Zy wasschen ons.
Ermikpatigut.	idem.	idem.
Ik wasch ulieden.	Wy twee wasschen ul.	Wy wasschen ul.
Ermikpase.	idem.	idem.
Hy wascht ulieden.	Zy twee wasschen ul.	Zy wasschen ul.
Ermikpause.	idem.	idem.
Ik wasch hem.	Wy twee wasschen hem.	Wy wasschen hem.
Ermikpaka.	Ermikpauvut.	idem.
Hy wascht hen.	Zy twee wasschen hen.	Zy wasschen hen.
Etmikpei.	Ermikpatik.	Ermikpase.
Gy wascht hen.	Gy twee wascht hen.	Gyl. wascht hen.
Ermikpatit.	Ermikpatik.	Ermikpeit.

Buiginge van het verbum Negativum.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy wascht zich zelven niet.	Zy twee wasschen zich niet;	Zy wasschen zich niet.
Ermingilak.	Ermingilek.	Ermingilat.
Ik wasch my niet;	Wy twee wasschen ons niet;	Wy wasschen ons niet.
Ermingilanga.	Ermingilalguk.	Ermingilagut.
Gy wascht u niet;	Gy twee wascht u niet;	Gyl. wascht u niet.
Ermingilatit.	Ermingilatik.	Ermingilase.

De negativa worden op dezelve wijze als de affirmativa door de perzonen gebogen;

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy wascht my niet;	Zy twee wasschen my niet;	Zy wasschen my niet.
Ermingilanga.	idem.	idem.
Gy wascht my niet.	Gy twee wascht my niet.	Gyl. wascht my niet.
Ermingilarma.	Ermingilautinga.	Ermingilaüsinga.

Op dezelve manier worden alle de verba gebogen/ hebbende de præterita, verledene tijden en futura toekomende tijden/ dezelve bybeogzels als de presentia/ of tegenwoordige tijden.

Aan-

Aangaande de zamengestelde woorden/ verba composita, dient te worden aangemerkt/ dat vermits hunne hulpwoorden zeer weinig zijn / zy in derzelver plaats gebruik maken van verscheide particula's, makende dus zamengestelde woorden/ zonder dat echter die particula's ooit alleen gebruikt worden/ of van eenige beteekenis zijn. Door deze zamenvoeging of connexie veranderen de enkele woorden/ verba simplicia, hunne conjugatien, by voorbeeld;

I. Als zy willen zeggen/ de gewoonte hebben om iets te doen, of dikwyls iets doen, zoo geschied de zamenvoeging aldus; het enkel woord Erminpok, hy wascht zich/ word door zamenvoeging gemaakt ermingarace, hy wascht zich dikwyls/ of heeft de gewoonte/ van zich te wasschen; van Kieavok, hy huilt/ Kieillarau, hy huilt dikwyls/ en van Aularpok, hy gaat van huis/ aulararau, hy gaat dikwyls van huis.

II. Wanneer zy willen zeggen; komen om iets te doen, zoo gaan de woorden dus uit; Ermigiartorpok, hy komt om zich te wasschen; aglegiartorpok, hy komt om te schryven/ en dus in alle andere zamenstellingen.

Edoch daar zijn niet alleen woorden die met eene particula zijn zamengevoegt/ maar zomtyds zijn 'er wel twee/ drie of meer particula's by het verbum gevoegt/

voegt/ wanneer zy een langen zin willen uitdrukken. Om die reden ondergaan de woorden en particula's oneindig veel veranderingen en verwisselingen/ wordende daarvan slechts eenige wortelletters behouden/ en de overigen weggeworpen en t'eenemaal verloren/ of door andere verwisselt. By voorbeeld/ Aulisariartora suarpok, hy maakt haast/ om uit visschen te gaan; hierin zijn drie werkwoorden zamengevoegt/ namentlijk/ Aulisarpok, hy vischt/ Peartorpok, ergens omgaan/ en Pinnesuarpok, hy maakt haast. In het woord Aglekkinniarit, tracht gy om beter te schrijven/ vind men insgelijks een driedubbele zamenvoeging/ voor eerst aglekpok, hy schrypft; 2. Pekipok, hy verbetert/ en 3. Pinniarpok, hy tracht/ waarvandaan komt het woord Aglekkinniarpok, hy tracht beter te schrijven/ en in imperativus, of gebiedender wyze/ Aglekkinniarit, als boven.

HET

HET

GELOVE,

EN HET

GEBED ONZES HEEREN,

In de Tale der Inboorlingen overgezet.

ARTIKEL I.

„ O Perpunga Gud-mun Attatavnut, ajua-
„ kangitſomut, killagmik nunamiglo Sen-
„ narſomut.

ART. II.

„ Operpunga Jeſus Chriſtuſmut, Ernetuanut,
„ Nallegautimut, Annerſamit helligmit pirſok,
„ Niviarſamit Mariamit erniurſok; anniartok Pon-
„ tius Pilatus-mit; Iſektitaurſok, tokkorſok, il-
„ lirſorto, allernum akkartok. Ullut pingajuane
„ tokkorſonit makitok; Killangmut Kollartok;

„ Angume Gub tellerpiet tungane ipsiarsok; ter-
„ sanga amma tikiytsomaryok, umarsullo tokon-
„ garsullo auiksartitsartorlugit.

ART. III.

„ Operpunga Gub Annersanut, opertokartonig-
„ lo nuname: Innungliglo helligniglo illegeinik,
„ synderronermiglo, Timiniglo umaromartonik,
„ tokkorsublo Kingorna tokkoviungitsokartomik.
„ Amen!

Nallekam Okausia.

Het Gebed des Heeren.

„ ATTAVUT killangmepotit, akkit usoro-
„ lirsuk; Nallegavet aggerle; pekorset Kil-
„ langme nunam etog tamaikile: Tunnisigun ullu-
„ me nekiksautivnik; pissarauneta aketsorauta,
„ pisinggilaguttog akectiortivut; Ursennartomut
„ pisitsaraunata; ajortomin annautigut: Nallega-
„ uet, Pisarlo, usornartorlo pigangaukit isukangi-
„ thomum. Amen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Godsdienst, of liever Bygeloovigheid der *Inwoners*.

Vermids de Inwoners omtrent eenen Schepper onkundig zijn / zou men hen mogen houden voor ongodisten / of liever naturalisten / die alles aan de Natuur toeschryven / te meer om dat als men hen vraagt / van waar zy denken / dat hemel en aarde hunnen oirsprong hebben / zy doorgaans antwoorden / dat die altyd zoo zyn geweest / en datze nergens van daan zyn; maar byaldien wy gade slaan / dat ze een denkbeeld hebben van de onsterflykheid der zielen / die volgens het gevoelen der Angekots zyn een zachte stoffe / die niet kan gevoelt worden / zonder zenuwen of beenderen; en dat 'er na dit een ander gelukkiger leven is; als mede dat zy overgegeven zyn tot verscheidene bygelovigheden / en beweeren / dat 'er een geestelyk Wezen is / 't welk zy Torngarsuk noemen / en een bovennatuurlyke macht toeschryven / hoewel niet de schepping of voortbrenging van schepzelen / van welker oirsprong zy veel ongerymde belachelyke dingen vertellen; als men zulks gade slaat / zeg

De *Inwoners* konnen voor Naturalisten, gehouden worden.

zeg ik/ zoo geeft dit alles een soort van godsdienst te kennen/ alhoewel zy zulks door hunne beestachtige domheid niet merken/ of gebruik maken van het licht der natuur en het overgeblevе vonkje van Gods beelt in hunne zielen/ om Gods onzienlyke dingen uit de schepselen te verstaan en te doorzien/ waardoor zy dan ook/ in plaats van tot de kennisse Gods en tot den waren godsdienst te geraken/ ongelukkig tot veel grove bygelovigheden vervallen zyn.

Torngarsuk of orakel der *Inboorlingen.*

Edoch niet tegenstaande alle deze bygelovigheden geauthoriseert zijn door/ en gegrond op de waan of liever het denkbeeld/ 't welk zy hebben van den zoogenaamden Torngarsuk, dien hunne Angekots, of leugen-priester houden voor hun orakel of godspraak/ en in alle gelegenheden om raad vragen/ zoo weet nochtans de gemeene man weinig of niets anders van Hem/ dan den naam alleen; ja de Angekots zelf zijn in hunne grilzieke misselijke denkbeelden nopende dit Wezen/ onder elkander verdeelt. Sommige beweeren/ dat Hy zonder gestalte of gedaante is/ andere geven Hem die van een Beer; wederom andere stellen/ dat Hy een groot lichaam heeft/ en maar eenen arm/ en wederom andere maken Hem zoo klein als een vinger. Sommige achten/ dat Hy onsterflijk is/ en andere/ dat een wind Hem doden kan. Zy zeggen/ dat Hy zich in den afgrond der aarde onthoud/ daar volgens hun gevoelen

Deszelfs verblyfplaats.

steeds

steeds een aangenamen zonneschyn is, goed water, rendieren en vogels in overvloed. Ook zeggen zy, dat hy in het water woont; hoe 't zy, als zy aan eenig water komen, daar zy te voren niet van gedronken hebben, en 'er een oud man in hun gezelschap is, doen zy hem allereerst drinken, ten einde de Torngarsuk weg te nemen, dat is te zeggen, de quade eigenschap van het water, die hen zou konnen ziek maken, of doden. Daarenboven beweeren zy, dat een Geest in de lucht zyne verblyfplaats houd, dien zy noemen Innertirrirsok, dat is, Middelaar of Beteugelaar, om dat het achtervolgens zyne beveelen is, dat de Angekots hen gebieden, zich van zekere dingen of daden t'onthouden, om geen rampen te krygen. Volgens hunne godgeleertheid, mythologie, of uitlegging der fabelen, is 'er noch een geest, regeerder van de lucht, of liever voorloper van de dood, dien zy den naam geven van Erloersortok, 't welk beteekent een ontweiër, om dat hy de doden ontweit, en van derzelver ingewand of darmen leeft. Deszelfs gelaat, zeggenze, is zeer yslyk en verschrikkelyk, zyne oogen staan zeer hol en diep in 't hoofd, dezelve heeft zulke schrale magere kaken, als iemand, die van honger gesturven is.

Elk element word door deszelfs *Innuae*, geregeert.

Elk Element of Hoofstoffe, heeft zyn regeerder, bestierder, of president, by hen genaamt Innuae. De Innuae, of inwoners der zee, noemen zy Kongeuserokit, van

van welke zy zeggen/ datze van vosse-staarten leven. Ingnersoit, een soort van zee-geesten of spoken/ waren op de rotzen/ die aan de kust leggen. Deze spoken/ zeggenze/ willen hunne Landsgenoten wegvoeren of schaken/ niet omze quaad te doen maar om gezelschap aan hen te hebben. Tunnersoit zijn geesten/ die op de bergen wonen; de Ignersoit, of Vuurige Geesten/ om dat ze t'eenemaal als vuur verschijnen/ onthouden zich aan strand op steile ruwe ongenaakbare klippen. Dit is het luchtverschijnzel/ 't welk wy de Vliegende Draak noemen. Innuarolit wanen zy een volk te zijn/ niet groter als dwergen/ of liever als Pigmeën/ aan den Oostoever van Oud-Groenland. Daarentegen zijn de Erkiglit volgens hun zeggen/ een natie van een bijster grote reusachtige gestalte/ met snuiten/ als honden. Deze wonen insgelijks volgens hun zeggen/ op de Oostkust. Sillagiksortok is een geest/ die goed weêr maakt/ en op de ysbergen woont. Nerrim Innua, of bestierder van het Leven/ om dat hy de regels/ om wel te leven/ voorschrijft/ dat is te zeggen/ de spijze van zulken/ die genoodzaakt zijn/ poenitentie te doen/ en zich van zekere dingen t'onthouden. Ook schrijven zy de lucht en soort van godheid toe/ en uit vreze van dezelve te vertoornen/ onthouden zy zich van zekere dingen en daden. De Inboorlingen zijn om die rede zeer benaauwt en angstvallig/ zoo dat zy zich by nacht niet in de open lucht durven wagen.

Van

Van deze Innuae ontfangen de Angekots hunne Torngak, of Spiritus familiaris, gemeenzamen Geest. Elke Angekok heeft een Torngak, die hem alomme verzelt/ na dat hy tienmalen in 't duister zyne bezweeringen gedaan heeft.

Torngak, of gemeenzame geest.

Sommige hebben hunne eige overlede ouders tot hunnen Torngak, en andere krygen dien uit onze natie/ die zoo ze zeggen/ hunne buurroers losbranden/ als zy aan den ingang van de plaats de wacht houden/ daar de Angekok zyne bezweeringen verricht. Of Torngak en Torngarsuk beide een en 't zelve zyn/ zulks zal ik niet beslissen/ doch het is zeker/ dat de een van den anderen word afgeleid. Van Torngarsuk beweeren de Angekots, de kunst te hebben/ van bezweeringen te doen/ die hen op volgende wyze geleert worden. Zoo iemand begeerte heeft na het ampt van Angekok, en lust heeft/ om in de geheimnissen te worden ingewyd/ zoo moet hy zich van de overige menschen afzonderen/ allen ommegang met dezelven vermyden en in een afgelege plaats gaan wonen. Hier moet hy na een groten steen zoeken/ en dicht by denzelven gaan zitten/ om Torngarsuk aanteroepen/ die zonder vertoeven aan hem verschynt. Deszelfs tegenwoordigheid verschrikt den nieuwen candidaat zodanig/ dat hy ten eersten ziek word/ bezwymt/ en sterft. In dien staat legt hy drie

Van wien de *Angekots* hunnen *Torngak* hebben.

gansche dagen / en dan bekomt hy weder / krijgende een nieuw leven / waarna hy zich weder na huis begeeft. De wetenschap van een Angekok bestaat in drie dingen / namentlijk. 1. Dat hy zekere bezweringen prevelt over de zieken / ten einde dezelve tot vorige gezondheid te herstellen. 2. Hy verkeert zeer gemeenzaam met Torngarsuk, en ontfangt van hem onderrechtingen / om den volke te leeren / hoeze zich moeten gedragen / om voorspoedig te zijn in hunnen handel en wandel. 3. Hy word door denzelven onderrecht van den tijd en oirzaak van iemands dood; om wat rede iemand tot een ontijdig einde komt / en of iemand rampen of ongelukken zullen overkomen. En alhoewel de Angekots doorgaans mistasten en de uitkomst zelden of nooit met hunne voorzeggingen overeenkomt / zy zijn des niet tegenstaande by dit dom volk in grote eere en achting / zoo dat niemand de striktste gehoorzaamheid ooit durft weigeren aan 't geen zy hem in den naam van Torngarsuk gebieden / dreigende in geval van ongehoorzaamheid / voor grote droefheid en ongeluk. Onder veel andere fabelen en leugens / maken zy dees onnozele domme armhertige schepzels diets / datze hunne handen en voeten gebonden zijnde / ten hemel op klimmen om te zien / wat daar omgaat / en datze ter helle nederdalen / of nog na lager gedeeltens der aarde / daar de vierige Torngarsuk zijn hof houd. Een jonge Angekok moet die reize niet ondernemen / dan

Waarin hun priesterlyk ampt bestaat.

dan alleen op het einde van 't jaar/ om dat als dan de laagste hemel / die zy wanen / de regenboog te zyn/ dichtst by de aarde is.

De klucht / of liever het bedrog / word dus gespeelt. Verscheide personen vergaderen tegen den avond in een van hunne huizen/ daar als het donker geworden is / en elk plaats heeft genomen/ de Angekkok zich laat binden / zyn hoofd tusschen de beenen/ en zyn handen op den rug. Men legt een trommel naast hem. Men sluit de vensters / men blaast het licht uit / en de vergadering zingt gezangen / die zy zeggen / dat door hunne voorouders gemaakt zyn. Als zy gedaan hebben met zingen / begint de Angekok te bezweeren / te prevelen en te knorren. Hy roept Torngarsuk, deze vertoont zich op staande voet aan hem / en spreekt met hem. Dient te worden aangemerkt / dat de Angekok, om het volk te misleiden / zyn stem verandert / 't welk de al te lichtgelovige toehoorders doet denken / dat Torngarsuk met Angekok spreekt. Midlerwyl maakt hy zich zelven los / en klautert / zoo als zy geloven door het dak van het huis na den hemel / klievende de lucht / tot dat hy in den hoogsten hemel komt / daar de zielen wonen der Angekots Poglit, dat zyn opperste Angekots, door dewelke hy onderrechting ontfangt van alles wat hy weten moet. En dit alles geschied in een oogenblik.

Beschryving van een *Angekok Poglit*, en deszelfs inwying tot zodanig ampt.

Wat aanbelangt de Angekok Poglit, van dewelke wy zoo even hebben gewag gemaakt/ vermids zy voor de hoofden der geestelykheid doorgaan/ en gehouden worden voor de uitmuntendste en schranderste van alle/ zoo moeten zy ook door de minder ordens passeren/ en verscheide zware beproevingen doorstaan/ eer en alvorens zy tot die hoge trap van waardigheid geraken konnen/ want niemand word zoo een eere waardig geacht/ dan die zyne leerjaren in den orden van een gemeen Angekok uitgedient heeft. De proef/ die hy uitstaan moet/ is deze; Zy binden zyne handen en voeten/ zoo als boven is gemeld/ en na dat het licht is uitgeblazen/ en zy alle in het donker gelaten zyn/ op dat niemand het schelmstuk of bedrog zou mogen zien/ komt een witte Beer in 't vertrek. Deze neemt hem met zyne tanden by de grote toon/ sleept hem langs het strand/ springt met hem in de zee/ daar een Zeepaard gereed is/ en hem by zyne heimelyke deelen vat/ verslindende hem te gelyk met den witten Beer. Kort daarna worden alle zyne beenderen een voor een op de grond geworpen/ en dan ryst zyne ziele op/ die alle de beenderen vergadert/ en het gansche lichaam weder bezielt. De verslondene komt dan schielyk weder voor den dag/ zoo gezond en frisch/ als ooit te voren/ en dus is hy gemaakt tot een Angekok Poglit.

Andere soort van toveraars.

De Angekoks worden/ zoo als wy reets hebben aan-

aangemerkt/ in grote eer en achting gehouden/ zeer geliefkoost en bemint/ als een wijs nuttig dienstig volk/ ja als het van noden is/ voor hunnen dienst rijkelijk beloont/ maar in tegendeel is 'er een andere soort van bezweerders of toveraars/ voornamentlijk stok oude afgeleefde wijven/ die zy Illiseersut, of toverhexen noemen/ dewelke zich zelven verzekert houden/ en andere doen geloven/ dat zy door de kracht van hare bezweeringen en toveryen de menschen aan goed en bloed beschadigen konnen. Deze staan niet met de Angekots in een en denzelven graad/ want zoo dra iemand wegens diergelijk snood bedrijf slechts verdacht word gehouden/ haalt hy of zy zich den haat van een iegelijk op den hals/ en word van elk een verfoeit/ en op 't laatst zonder eenige barmhertigheid van kant gemaakt/ als een pest voor het menschdom/ en het leven niet waardig.

Daarenboven misbruiken de Angekots de lichtgelovigheid van het volk daarin/ dat ze hen wijsmaken/ alle soorten van qualen te konnen genezen/ terwijl ze zodanige middelen gebruiken die geen kracht ter wereld hebben/ om iets ter genezinge toe te brengen/ bestaande dezelve in het doen van bezweeringen/ en het blazen of ademen op het lichaam der zieken/ gelijkende hierin in allen deele de waerzeggers en de duyvelskonstenaars/ van dewelken Jes. VIII. 19. gesproken word/

Angekots gaan voor doctors uit, maar gebruiken zeldzame geneesmiddelen.

word/ die daar piepten en binnens monds mompelden.

Byaldien bygeval iemand/ die onder de handen der bezweerders geweest is/ tot gezondheid herstelt/ of weder opkomt/ zoo laten zy niet na/ om zulks de kracht van hunne bezweeringen toe te schryven. Somtyds gebruiken zy het volgende middel/ om den zieken te genezen. Zy leggen hem op den rug/ en binden een band of snoer om zyn hoofd. Aan de band of snoer is een stok vast/ waarmede zy het hoofd van den zieken van de grond oplichten/ en weder neêrlaten/ sprekende by elke oplichting met zynen Torngak, of gemeenzamen geest/ over den toestand van den patient/ of hy weder zal opkomen/ of niet. Byaldien nu zyn hoofd zwaar is/ om te tillen/ zoo is het by hen een teken des doods/ of byaldien licht/ zoo is 'er hope van opkomst. Als de Angekots hunne bezweeringen doen/ mag niemand zyn hoofd krabben/ slapen/ of een wind laten/ want zy zeggen/ dat zoo een schicht de toveraars/ ja den duivel zelf dooden kan. Na de verrichting van een bezwering word in drie of vier dagen door niemand eenig werk gedaan. Niet tegenstaande dit alles/ ben ik niet genegen te gelooven/ dat in deze waarzeggingen en bezweeringen eenige wezentlyke ommegang met den duivel zy/ want wat my belangt/ het komt my gansch klaar voor/ dat het niets anders is dan leugentaal/ goochelary en bedrog/

waar-

waarvan de schranderste om vuil gewin gebruik maken, werdende zy voor hunne moeiten rykelyk betaalt. Het kan midlerwyl niet worden ontkent, dat de bose geest een hand heeft in dit alles, en de voornaamste of opperste goochelaar is, om deze elendige schepzels geboeit te houden en hen te beletten, datze tot de ware kennisse Gods geraken.

Ook konnen de Angekots de Inboorlingen diets maken, dat zy geen zielen hebben, voornaamlyk als zy zich in een slechten toestand van gezondheid bevinden, beweerende, dat zy de macht hebben, om nieuwe zielen in hen te scheppen, mids dat zy hen rykelyk betalen, 't welk het bot onnozel volk nooit onwillig is, te doen. Zy schryven de regels voor, na de welken het volk in verscheide gevallen leven moet, en niemand durft ooit de minste zwarigheid maken, om die met alle mogelyke stiptheid na te komen; als by voorbeeld, by aldien iemand in een huis sterft, zoo kan niemand van den huize voor een zekere gestelden tyd allerhande werk doen, moetende wel voornamentlyk de nabestaanden en bloedvrienden van den overledenen zich onthouden, niet alleen van zeker werk, maar ook van zekere spyze.

Schryven de regels voor, na dewelken het volk moet leven.

Zoo lang als een zieke is onder de handen van een Angekok, moet hy na deszelfs voorschrift leven, en dit

dit zijn zy gewoon, zoo stipt te doen, dat zelfs als wy vele van hen met onze geneesmiddelen trachten te hebben, zy altijd gevraagt hebben, wat dieët zy houden, of wel hoe zy zich in 't stuk van eeten en drinken gedragen moeten. De kraamvrouwen moeten haar onthouden van werken, en van zekere spijze, namentlijk van vleesch, dat door haar eige mannen niet is gevangen, of van een dier of beest, wiens ingewand niet gezond, maar beschadigt of aangestoken bevonden is. De eerste week na hare verlossing eeten zy niets anders dan visch, naderhand mogen zy vleesch nuttigen. De beenderen, die zy in dezen staat afkluiven, mogen niet buiten de deur gebragt worden. Na het eerste kinderbed mag een kraamvrouw niet van 't hooft of lever van eenig dier eeten. Ook mogen ze niet eeten in de open lucht. Zoo lang alsze in de kraam leggen, hebbenze haar water-emmers voor haar alleen, en by aldien iemand onwetend van dat water drinkt, moet het overige uitgestort worden. Hare mannen mogen in eenige weken niet werken, nochte eenigen den minsten handel doen; zoo ook als 'er iemand ziek is, staat alles genoegzaam stil, werdende na geen werk ter werreld gezien. Zy mogen bloots hoofds niet eeten of drinken. Zy trekken een van hunne laarzen uit en leggenze onder den ronden hollen eetens bak, op dat het kind, als het een jongetje is, een goederobbe vanger mag worden. Zoo lang als het kind noch piepjong is, mogenze niets koken

Regels na dewelke de kraamvrouwen moeten leven.

ken over den lamp. Ook mogen de vreemdelingen geen vuur by hen ontsteken/zonder van verscheide andere kinderachtigheden en zotternyen niet te spreken. Een Argnakaglertoko, of een vrouw/ die na de regels leeft/zeggen zy/ kan den stormwind doen bedaren door buiten de deur te gaan. Zy vult haren mond met lucht of wind/ en weder in huis komende/ blaastze die uit. Vangt zy de regen druppels met haar mond/ het zal droog weer maken/ en verscheide andere dingen die zy haar toeschryven. Het is de gewoonte der getrouwde vrouwen/ haar te wasschen en te reinigen/ alsze de gewoone stonden gehad hebben/ uit vreze/ dat by verzuim van dien/ hare mans ziek worden en sterven zouden. Als het gebeurt/ dat zy een lyk hebben aangeraakt/ gooyen zy zoo voort de klederen weg/ dieze toen hebben aangehad/ en om die rede gaan zy altyd met oude klederen ter begravenis/ waar in en in veel andere gewoontens en plechtigheden zy met de Joden overeenkomen/ als by voorbeeld/ het beweenen van het verlies van haar maagdom; het maken van snydinge in haar vleesch/ of ingedrukte teekenen; het rond afscheeren der hoeken hares hoofds/ 't welk de Heere den Joden verboden heeft. Als ik deze en verscheide andere gewoontens gadesla/ dewelke schynen/ van de Joden ontleent te zyn/ zoo hel ik bypna over tot het gevoelen van zekeren vermaarden schryver/ nopende de Amerikanen/ die hy zegt/ afstammelingen te zyn van de Joden/ of liever

Hebben veel *Joodsche* gebruiklykheden.

van eenige der tien stammen Israëls, die in de Assyrische gevangenis gevoert en naderhand in onbekende landschappen verspreid geraakt zijn/ en zulks beweert hy/ om dat hy onder dezelve veel Joodsche kerkgebruikelykheden en plechtigheden gevonden heeft. Zie Espars, L. IV.

Hunne bygelovigheid.

Een bygelovigheid/ zeer gemeen onder hen is/ zich zelven te beladen met allerhande prullen aan hals en armen/ als geneesmiddelen tegen vergif/ of liever om hen voorspoedig te doen zyn in hunne ondernemingen en hen voor alle rampen en ongevallen te bewaren. Deze dingen hangen los/ en slingeren gins en weêr. Dezelve bestaan in brokken van half verrot hout/ steenen of beenderen/ nebben en klauwen van vogels/ of eenig ander tuig/ dat hen slechts in den zin schiet. Aan deze prullen schryven zy een wonderlyke kracht toe/ om namentlyk de geenen/ dieze dragen/ voor ziektens en ongemakken te behoeden/ en hen een goeden vangst te doen/ hebben. Om onvruchtbare vrouwen vruchtbaar te maken/ neemen zy stukken van de zolen van onze oude versleete schoenen/ en hangenze om haren hals; want vermids zy ons voor een vruchtbaarder natie houden/ en van een sterker lichaamsgestalte/ als zy/ wanen zy/ dat de kracht van ons lichaam zich in onze klederen verspreid.

Van

Van de schepping en den oirsprongh van alle dingen, weten zy zeer weinig of niets te zeggen, maar zy wanen, dat alles van eeuwigheid af geweest zy, en steeds zoo zijn zal. Het ontbreekt hen echter in dezen niet aan duizenderhande vertellingjes. Van den oirsprongh van 't menschdom doen zy onder anderen het volgende verhaal; In den beginne quam een man, namentlijk een Groenlander, en wie toch zou het anders geweest zijn, uit den grond oprijzen, en deze kreeg een wijf uit een kleine Hillock, wat het woord Hillock beteekent, weet ik niet. Van deze twee zeggenze zijn de Inboorlingen op een rechtlijnze wijze afgedaalt. Men ziet zeer wel, dat deze vertellingh, hoe verbastert ook, een overblijfzel is van de ware overlevering van den oirsprong der menschen. Maar wat ons vreemdelingen aanbelangt, by hen genaamt Kablunaets, dat is volk van vreemden afkomst, of van een zeldzamen oirsprongh, wy hebben geen reden ter wereld, om roem daarop te dragen; hoe 't zy, niets kan zoo belachelijk wezen, dan 't geen zy van ons gevoelen; met een woord, zy zeggen ronduit, dat wy van honden zijn voortgekomen; door een Groenlandsche vrouw die ter eener dracht en kinderen en honden teffens ter wereld gebragt hebbende, de honde in eenen oude schoen stak en in zee liet dryven, met deze woorden; Vertrekt van hier, en word Kablunaets, en dit is zeggenze de rede, waarom de Kablunaets steeds op zee

Hun gevoelen nopende de Schepping.

zijn. Daarenboven wozden zy noch te meer in dit hun gevoelen versterkt / om dat het geval wil / dat onze schepen de gedaante hebben van hunne schoenen / zynde rond voor en achter.

Hun gevoelen waarom de menschen sterven.

Hun gevoelen waarom de menschen sterven / is niet minder geestig; zy verhalen / dat een vrouw van hunne natie eens deze woorden geuit hebbe; Tokkolarlutik okko pillit', Sillarsoak rettulisavet, dat is; Laat ze na elkander sterven, want anders zal de werreld te klein worden. Andere verhalen zulks op deze wijze; Twee van de eerste mannen twistteden met elkander; de eene zeide / Kaut Sarlune Unnuinnarluna, Innuit tokkorsarlutik, dat is; Dat het dag zy, en dat het nacht zy, en dat de menschen sterven! De tweede zeide / Unnuinnarlune kausunane, Innuit tokkosinnatik, dat is; Dat het nacht zy en geen dag, en dat de menschen leven! Deze lang getwist hebbende / behaalde de eerste de overwinning / het wierd dag / en de menschen stierven.

Van den oirsprongk der visschen en andere zee-dieren.

Het geen de Inboorlingen verhalen nopende den oirsprongk der visschen en andere zee-dieren / is al ruim zoo fraai / of liever belachelijk; te weten / een oud man / zeggen ze / was eens bezig / een stuk hout aan stukken te snijden; hy nam de snippels zorgvuldig op / wreef zich daarmede tusschen de oogen / en wierp ze in de zee / waarop ze onmiddelijk in visschen veranderden. Dit

moet

moet verstaan worden van de visschen/ waarvan zy nut en voordeel trekken/ maar wat aanbelangt de Haay/ deszelfs oirsprong word van het volgende geval afgeleid; Een vrouw haar hoofdhair in haar eigen water wasschende/ quam 'er een stormwind op/ en waaide de doek weg/ waarmede zy het hair afgeveegt had/ en uit de doek quam de alvernielende Haay voort.

Hun gevoelen nopende den staat der menschen na hunnen dood.

Zy hebben geen denkbeeld van eenige verschillenden staat der zielen na den dood; zy wanen/ dat alle de overledenen gaan na het land der zielen/ zoo als zy het noemen/ doch zoo dat zy aan de zielen twee verblijfplaatzen aanwijzen/ namentlijk sommige gaan na den Hemel/ andere na het middelpunt der aarde. De laatste is zeggen ze/ de geneuglijkste en aangenaamste. Zy bevinden zich daarin een aangename vermakelijke landstreek/ de zon schijnt daar gestadig/ en daar is een overvloedige voorraad van allerhande lekkere keurlijke spijze. Deze verblijfplaats is slechts voor de vrouwen/ die in den arbeid sterven/ en voor zulken/ die op den walvich vangst zijnde/ in zee vergaan. Dit is hunne vergelding voor de rampen en ongemakken/ die zy in dit leven ondergaan hebben. Alle de andere moeten met den Hemel genoegen nemen.

Nopende de *Torngarsuk*, en deszelfs *Grote Moer*.

Het middelpunt der aarde/ 't welk zy voor de beste plaats van alles houden/ hebben zy geschikt voor de woo-

wooning van Torngarſuk en zyne Groot Moeder/ of volgens andere door zyne Vrouw Dochter / een groot verſchrikkelyk yslyk lelyk wyf/ welkers beſchryving/ offchoon ik die in 't Vervolg der Verhalen van Groenland, over eenigen tyd door my met den druk gemeen gemaakt / reeds ingelaſcht hebbe / ik hier plaats geven zal/ en is als volgt ; Zy word gezegt/ in de lage of diepe gedeeltens der aarde onder de zee te wonen / en het gebied te hebben over alle viſſchen en zee-dieren/ als Eenhoorns/ Zee-paarden/ Zee-honden/ of robben / en diergelyke. De bak onder haar lamp/ waarin de traan-olie uit de lamp neerdruipt / krielt van allerhande Zee-vogels/ zwemmende daarin en zwevende daar rondom. Aan den ingang van haar woonplaats is een lyfwacht van Zee-honden/ die de wacht optrekken / en ſchildwachten aan haar poorten uitzetten/ om afte weeren het groot gedrang der geenen/ die het een of ander te verzoeken hebben.

Andere zeggen/ dat een vreeslyke grote hond den ingang bewaart/ en waarſchouwt / als een Angekok wil binnen treden/ trachtende zulks op alle mogelyk wyze te beletten / zulks de Angekok den tyd moet waarnemen/ als de hond ſlaapt / doch vermids die ſlaap maar een oogenblik duurt / zoo moet hy ten eerſten binnen ſluipen. Dit oogenblik weet niemand / dan alleen een Angekok Poglik , en dit is de rede/ waarom de andere

Ange-

Angekots zoo dikwijls weder t'huis komen / zonder iets te hebben uitgevoert. Dit reusachtig wijf word gezegt / maar eene hand te hebben / zoo groot en dik als een staart van een walvisch / waarmede zy iemand met een slag niet alleen dood slaan / maar t'eenemaal vergruizen kan. Maar als de Angekok haar overwint / 't welk hy doet / als hy aan haar Aglerrutut komt; die aan haar tronie hangt te slingeren / en haar daarvan berooft / dan moet zy alle visschen en zee-dieren vrij geven / die zy gevangen gehouden heeft / en deze keeren als dan na hunne gewone verblijfplaatzen in de zee.

Hoe 't zy / volgens het algemeen gevoelen kan niemand verlof verkrijgen / om by haar te komen / dan alleen de Angekots, mids dat deze daarenboven verzelt zijn van hunnen Torngak, of Spiritus familiarus of gemeenzame Geest. Op hunne reize derwaards passeren de eerste de verblijfplaatzen van alle zielen der overledenen / die al zoo wel zoo niet beter zien konnen / dan ze ooit op de wereld gedaan hebben / en geen het minste gebrek lijden. Deze streek doorgegaan zijnde / komen zy aan een zeer lange / brede diepe draaikolk / dien zy over moeten / door middel van een groot wiel / 't welk met een verbazende snelheid draait / werdende de Angekok door zijnen Geest geholpen. Deze zwarigheid te boven zijnde / ontmoeten zy een grote ketel / om levende robben of zee-honden in te koken / en ten laatsten gera-

Y ken

ken zy met grote moeite aan de residentie van des duivels Grote Moer. De gemeenzame Geest neemt dan den Angekok by de hand/ en leid hem door de sterke wacht der zee-honden/ of robben. De ingang is breed genoeg/ doch de weg/ die daar natoe gaat/ is zeer smal/ en daarenboven is 'er aan beide zijden niets om zich vast te houden; met een woord/ daar zijn geen leeuningen/ en of dit noch niet genoeg ware/ als men de oogen na beneden slaat/ zoo als men zekerlijk doen moet/ om over zoo een smallen weg te geraken/ ziet men in een yslijken afgrond. Binnen dezelve is het vertrek van de helsche of onderaardsche Godin/ die over dit onverwacht bezoek verstoort/ een verschrikkelijk gelaat toont/ trekkende heur hair uit haar hoofd. Zy neemt een natte wiek van een vogel/ legt die in het vuur/ en slingert daarmede onder de neus der aankomelingen waardoor deze flaauw ter neder vallen/ en dus hare gevangenen worden. Maar de Toveraar of Angekok, van zijnen Torngak onderrecht/ hoe zich op dien hoogst gevaarlijken tocht te gedragen/ vat heur by het hair/ en rost haar zoo lang af/ tot datze heur krachten verloren heeft/ en t'eenemaal in onmacht legt. In dit gevecht staat zijn gemeenzame Geest niet slechts te kijken/ maar hy tast haar insgelijks aan met alle zijne macht en kracht. Rondtom het aangezicht van deze onderaardsche of helsche Godin hangen de Aglerrutit, de betekenis daarvan is te vinden in mijn Zoons

Zoons Journaal of Dagverhaal, waarvan de Angekok haar zoekt te beroven; want dit de is betovering / of kracht / door dewelke zy alle de visch en andere zee-dieren na hare heerschappy toetrekt. Zoo dra zy daarvan is berooft / ontzien de zee-dieren / die in scholen by elkander zyn / haar niet meer / en keeren met allen spoed na hunne gewone plaatzen / daar de Inboorlingen dezelven in grote meenigte vangen. Dit grote werk verricht zynde / keert de Angekok met zynen Torngak, trots en opgeblazen over zynen goeden uitslag / zoo spoedig als mogelyk / na huis / langs een effen aangenamen weg / in vergelyking van 't geen dezelve te voren was.

Wat aanbelangt de zielen der overledenen op hunne reize na dit gelukkig land / zy ontmoeten volgens hun zeggen / een scherpen puntigen steen / waarop de Angekots zeggen / datze op hunne billen na beneden glyden moeten / om dat 'er geen andere weg is / om door te geraken / en deze steen is met bloed besmet. Door deze verbloemde spreekwyze willen zy mogelyk te kennen geven / de wederwaardigheden / waarmede zulken te stryden en te worstelen hebben / die de eeuwige geluksaligheid trachten te verkrygen.

Nopende de zielen der overledenen.

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Sterrekunde der *Inboorlingen*, en welke denkbeelden zy hebben van de Zon, Maan, Sterren en Planeten.

Gevoelen der *Inboorlingen* nopende den oirsprongh der Sterren en Planeten.

DE denkbeelden, die de Inboorlingen hebben opgevat van den oirsprongh der hemellichten, als Zon, Maan en Sterren, zijn zeer kinderachtig, zoo niet t'eenemaal zinloos. Zy beweeren, dat dezelve eertijds geweest zijn hunne voorouders, die om verscheide redenen ten hemel opgenomen, en zulke glansrijke hemellichten geworden zijn.

Hunne zotte vertellinkjes, nopende deze stoffe, zijn reeds verhaalt in het Vervolg der Groenlandsche Gedenkschriften; maar vermids dat Boek mogelijk by elk niet bekent is, zoo zal ik eenige van dezelve met korte woorden hier laten volgen. De Maan is volgens hun gevoelen geweest, een jongeling, genaamt Anningait, of Anningasina, die tot zuster had de Zon, genaamt Malina, of Ajut. Na den laatsten naam noemen

men zy een aardige fraaije bevallige vrouw / daar zy achting voor hebben / Ajuna. Zy verhalen / dat deze twee om de volgende rede ten hemel zyn opgenomen; Daar waren eens verscheide jonge mannen en vrouwen by een / om zich te diverteeren in een huis / gemaakt van sneeuw / zoo als ze by wintertyd gewoon zyn te doen / wanneer de Maan / of Anningait, die in liefde ontstoken was jegens zyn zuster / en deze vergadering mede bywoonde / gewoon was / alle nachten het licht uit te blazen / om haar te liefkozen / zonder dat het iemand zag / maar zy in dien verboden handel geen zin hebbende / maakte hare handen zwart met roet / ten einde het aangezicht / de handen en kleederen van haren onbekenden minnaar daar door te besmetten / die in 't duister haar quam bezoeken / en ontdekte op die wyze / wie hy was. Men weet nu / volgens hun gevoelen / waarom 'er vlakken in de Maan gezien worden / want vermids hy een rok droeg van een witte huid van een ren-dier / zoo was dezelve overal met roet besmeert. Malina of de Zon / ging vervolgens uit / om een weinig mos t'ontsteken; Anningait, of de Maan deed insgelyks / maar de vlam van zyn mos wierd uitgebluscht / 't welk dan ook de rede is / dat de Maan 'er uitziet als een vierige kool / en zoo helder niet schynt als de Zon. De Maan liep toen de Zon na rondom het huis / om haar te krygen / maar om van hem ontslagen te zyn / vloog zy hemelwaards / en de Maan haar steeds vervolgen-

de/ deed ook zoo/ en dus volherden zy nu noch elkander na te lopen/ offchoon de Zonneweg verre boven dien van de Maan is.

Zy geven aan de Maan een huis in het Westelyke gedeelte der wereld/ daar zy zeggen/ dat hy door de Angekots dikwyls bezocht word. De Zon heeft volgens hun gevoelen/ haar verblyfplaats in het Oosten; maar is niet te genaken ter oirzake van haar hitte/ waardoor de Angekots heel verre van haar moeten afblyven/ tot geen klein hertzeer van haar/ om dat zy van hen niet kan vernemen/ hoe het met de wereldsche zaken is/ of liever hoe het op de aarde al gaat.

Ook zeggenze/ dat de Maan als noch genoodzaakt is/ deszelfs levensonderhoud op de aarde en in de zee te zoeken/ door robben te vangen/ die voor deszelfs herschepping zyn gewone spys geweest zyn/ en dit doet hy/ wanen zy/ als hy niet in de lucht verschynt. Ja zy maken geen zwarigheid/ te zeggen/ dat hy nu en dan nederdaalt/ om een bezoek by hare wyven afteleggen/ en haar te liefkozen/ weshalven geen vrouw durft gaan slapen/ op den rug leggende/ zonder alvorens op haar vingers te spuwen/ en haar buik daarmede te wryven.

Om diezelven rede durven de vrysters ook niet lang op

op de Maan staan steroogen/ beducht zynde/ daar door bezwangert te zullen worden. Gedurende de zons-verduistering durft geen manspersoon uit zyn huis komen/ en insgelyks als 'er eklips is in de Maan/ gaat geen vrouwspersoon na buiten/ om dat zy wanen/ datze beide elkanders sexe haten. De Zon doet uit blydschap haar pendanten aan. De rede/ die zy daarvan geven/ is de haat/ dien zy op haren broeder heeft/ en die zich over deszelfs sexe uitstrekt; daar integendeel de vrouwen hier te lande/ op den geboortedag van een zoon hare pendanten dragen/ om dat zoo een nuttig schepzel ter wereld gekomen is. Voor 't overige wanen zy nopende de Sterren/ dat sommige van dezelve menschen en andere verscheiderhande dieren en visschen geweest zyn. Het flaauwe licht van sommige Sterren schryven zy toe aan derzelver eeten van Nieren/ en het flonker licht van anderen/ om dat deze op Lever azen. Zy geven insgelyks namen aan veel Sterren en constellatien/ namentlyk de drie zoons in den gordel van Orion, noemen zy Siektut, dat is afgescheiden/ om dat deze drie/ zeggen ze/ voor hunne zielverhuizing/ of herschepping/ drie eerlyke Groenlanders waren/ die op zee zynde/ om robben te vangen/ verdwaalt geraakten/ en het strand niet weder konnende vinden/ ten hemel opgenomen wierden.

De Ursa-Major, of grote Beer noemen de geenen/ die op den 64sten graad wonen/ Tugto of Rendier/ ter-

terwijl zy die in de Baai van Disco op de hoogte van 66 graden wonen/ die Ster noemen Affelluit, zijnde de naam van een stok/ waaraan zy hunne lijn binden/ als zy robben of zee-honden schieten. Taurus, of de Stier/ het twede teeken in den Dierenriem/ word genaamt Kellukturset, of een jagt honden / dewelke schijnen/ een Beer by zich te hebben. By dit gesternte rekenen zy hunne uuren des nachts. Iversuk, dat is twee personen/ die om strijd tegen elkander zingen/ of wel verzen opsnyden/ doch wel voornamentlijk om elkander te beschimpen / zijnde een soort van twee gevecht/ onder de Inboorlingen gebruikelijk zoo als wy te vooren gemeld hebben. Deze twee Sterren vind men in de Constellatie van Taurus, waarvan reets gesproken is. Aldebaren of Neunerroak, dat is een Licht/ dat de twee zangers bestraalt. Canis-Major, de grote Hond is by hen genoemt Nelleraglek, 't welk een naam is van een man onder hen. Deze zeggenze/ heeft een rok aan van een huid van ren-dieren. Gemini, de Tweelingen/ Auriga/ de Wageman/ en Capella, de Kleine Bok/ worden by hen genaamt Killaub Kuttuk, dat is het Borstbeen des Hemels.

Als twee Sterren in conjunctie zijn/ of elkander schijnen t'ontmoeten/ zeggen zy / dat zy een bezoek aan elkander afleggen. Andere zeggen / dat het vrouwspersonen / of liever medevrijsters zijn / die malkander

der wakker in 't hair zitten / of by de tuiten vatten.

Wat aanbelangt donder en blixem / zy zeggen / dat twee oude wyven in de lucht zamen in een huis wonen / die nu en dan ruzie krygen om een dik styf gespannen robben vel vechten / om dat het als een trommel gebruikt / eenige gelykenis heeft na het geraas van den donder. Terwyl deze oude wyven / zeggenze / zich elkander dus by de ooren hebben / stort het huis met groot gedruis en gekraak neder / de lampen raken aan stukken / het vuur en de vonken vliegen gins en weer in de lucht / en dit is na hunne wysbegeerte donder en blixem. Hun gevoelen nopende donder.

Volgens hun Sterrekundig Systema draait de Hemel rond op de punt van een bystere grote rots. De sneeuw is in hunne verbeelding het bloed der overledenen / om dat die roodachtig word / als men dezelve in den mond houd. De regen komt uit een gracht of sloot die boven in den Hemel is / want deze overvloeÿende / heeft men regen.

Zy hebben geen almanakken; of rekenen of verdeelen den tyd niet by weken of jaren / maar alleenlyk by maanden. Deze rekening begint / zoo dra de zon zich 's winters boven hare kim zien laat. Hier van daan tellen zy de maanden / om stipt te weten den rechten tyd / waarin allerhande visschen / zee-dieren of vogels

gels best gevangen of gebonden worden / en daarna schikken zy al hun werk.

Hoe onzinnig ook deze denkbeelden zyn der Inboorlingen, zoo als ze in derdaad zyn / dezelve zyn nochtans zoo belachelyk niet als de dwaze waan van Ptholomeus, koning van Egypten, die door de walgelyke vleyery der Sterrekundigen vast geloofde / dat de hairvlegt van zyne koningin Berenice in den Hemel opgenomen / en in een gesternte verandert was / 't welk tans noch bekent is by den naam van Coma Berenices, of hoofdhair van Berenice; zoo als ook niet 't geen de reizigers verhalen van China en Oostindie, daar sommige van gevoelen zyn / dat de eklips in de zon niets anders is / dan dat zekere duivel / spook of geest somtyds de zon opslokt / en dan weder uitspuwt.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Van den handel op de *Straat Davis*, en of byaldien dezelve aangequeekt en bevordert wierd, eenig voordeel daaruit te verwachten zy.

DE waren en koopmanschappen / die de Straat Davis uitlevert / tot voortzetting van handel en vaart / zyn walvisch-spek / en walvisch-baarden / eenhoorns / ren-dierehuiden / robbe en vossen vellen. Deze waren plegen zy tegen onze handwerkzels en voortbrengzels van ons land te ruilen / doch wel voornamentlyk tegen rokken en hembden van wit / blaauw / rood of gestreept lywaad of wolle ; als mede tegen messen / handzagen / naaldens / haken of hoeken / om te visschen / brillen / spiegels en andere diergelyke snuisteryen. Daarenboven koften zy van ons allerhande houtwaren / en onder anderen ribbetjes / sparren / planken / kisten; zoo als ook kopere ketels / en pannen / tinne borden en schotels / op alle welke goederen veel winst zat. In den beginne van onze laatste ter neerzetting Handel op de *Straat Davis.*

in deze gewesten, was de handel veel beter als nu, en vry voordeeliger; want vreemde handelaars zedert met meenigte derwaards gevloeit zijnde, hebben hen met goederen overkropt, en ons om zoo te spreken, het gras onder de voeten weggemaait, verkopende sommige hunne waren byna met schade, om slechts de Inboorlingen van ons af te tronen, waardoor de handel merkelijk geslapt en byna t'eenemaal verlopen is. Hoe 't zy, ik acht nochtans, dat byaldien wy eens meester wierden van dien handel, gelijk dezelve ons in allen deele alleen toekomt, uit hoofde van het recht, dat de koning van Denemarken alzoo wettiglijk heeft op die landen, als op eenig koningrijk, of liever provintie, die aan hem is onderworpen, de handel op de Straat Davis niet minder zou uitleveren, als eenige andere, waarvan men niet lang geleden, een overtuigend blijk heeft gehad, toen op zijn majesteits uitdrukkelijk bevel alle vreemde handel binnen zekeren afstand aan beide de zijden van de kolonien verboden was. Met een woord, geven de ladingen van eenige schepen met visch en traan-olie uit Finmark, en andere met visch, traan-olie, pekelvleesch en boter uit Ysland en Fero, groten winst, zoo is gansch niet te twijfelen, of datzelve en noch groter voordeel is te verwachten van traan-olie, baarden, rendiere-huiden, vosse en robbe-vellen, die hier van meer waarde zijn, als die van Ysland of Fero. Daarenboven byaldien de voortbrengzels en waren uit de Straat Davis eertijds van

van die aangelegentheid geacht zijn/ datze genoegzaam wierden geoordeelt tot onderhoud en handhavinge van 's konings tafel/ waarom zoudenze dan jegenswoordig minder wezen/gemerkt dit Land door kolonien en verbeteren/ weder in deszelfs vorigen bloeijenden staat gebragt kan worden? 't welk ganssch niet onmogelijk is.

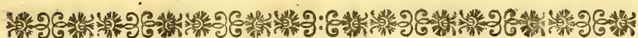
Op wat wyze dezelve te verbeteren.

Byaldien de oude landen/ die eertijds door Noorlui bewoont en aangequeekt zijn geweest/ op nieuw met menschen en vee bevolkt wierden/ zy zouden zonder twijfel nu al zoo veel uitleveren/ als Ysland of Fero, aangezien de weilanden niet behoeven te wijken voor de geenen/ die in de laastgemelde eilanden gevonden worden. Ik zal van zalm en kabeljauw niet spreken/ als jegenswoordig van weinig of geen belang zijnde/ voornamentlijk aan de westkust; alhoewel ik op een geloofwaardige wijze door de Inboorlingen onderrecht ben/ dat op de zuidkust ongemeen smakelijke kabeljauw in overvloed word gevangen. Dit gebrek kan midlerwijl vergoed worden door den walvischvangst op de noordkust/ en door die van robben of zee-honden op de zuidkust/ welke visscherp/ na behoren behertigt/ en met yver voortgezet/ ruim zoo veel winst zal aanbrengen/ als die van zalm en kabeljauw op andere plaatzen; voornamentlijk de vangst der zee-honden/ die met zeer weinig kosten kan worden ondernomen/ namentlijk op de kust met sterke netten/ door middel van dewelken 'er

eenige duizenden in de Straat Davis zouden konnen gevangen worden/ zijnde het een loutere slossigheid/ of liever gebrek aan goede bestiering/ dat zulks tot nu niet geschied is. Men ziet hier uit/ dat de Straat Davis voor den handel zeer gelegen is/ en dat het zeer wel der moeite waardig zou wezen/ denzelven op te vatten en aan te queken/ doch men moet aan de andere kant ook bekennen/ dat daar weinig of niets kan worden uitgerecht/ zonder een geregelde maatschappy van menschen van vermogen zoo wel/ als van kloekmoedigheid/ zijnde het t'eenemaal onmogelijk en boven de krachten van eenig byzonder persoon/ om zich vandien handel meester te maken/ en denzelven na behoren voort te zetten.

TWIN-

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Bequaamheid der *Inboorlingen* en hunne neiging tot de kenniſſe Gods en den Chriſtelyken Godsdienſt, en hoe die beſt onder haar zou konnen worden ingevoert.

Ermids de Inwoners uit de natuur zeer dom/ bot en achteloos zijn/ zoo hebben zy zeer weinig genegentheid/ om de goddelijke waarheden/ die wy hen verklaren/ ter dege in acht te nemen/ of te overwegen/ en of ſchoon bejaarde luiden ſchijnen/ de Chriſtelijke leere t'omhelzen/ zulks geſchied nochtans met een verbazende byna onbegrypelijke onverſchilligheid. Zy hebben geen denkbeeld of begrip van den elendigen toeſtand hunner zielen/ waarin zy zich bevinden; ook kan men hen niet recht doen begrijpen de verwonderlijke grote barmhertigheid en onuitſprekelijke liefde/ die God aan het menſchdom betoont heeft in zijnen dierbaren zoon Jeſus Chriſtus; zy hebben geen aandoening ter wereld daarvan/ en bygevolg geen begeerte daarna/ uitgezondert eenige weinige. Dit verſtrekt voor my tot een on-

Inwoners voor 't grootſte gedeelte dom en achteloos.

onwederspreekelyk bewys/ dat de natuurlyke mensch niet en begrypt de dingen, die des Geestes Gods zyn; want zy zyn hem dwaasheid, ende hy en kanze niet verstaan, zoo als de Apostel Paulus zich uitdrukt. Maar vermids zy doorgaans zoo bygelovig zyn/ dat men hen kan wys maken/ alles wat men wil/ zoo zyn zy in deze grote zaak insgelyks. Zy trekken nooit in twyfel/ 't geen hen van God en Christus geleert word; maar terzelver tyd schiet het ook geen wortel in hun gemoed. Alles wat zy horen/ gaat het eene oor in en het andere weder uit. Geen zaak ter wereld schynt by hen van die waardy te wezen/ dat zy die waardig achten/ te overdenken. Niets het minste verwoert haar; zy hebben geen aandoening van iets. Zy nemen alles aan/ zoo als het hen word overgegeven/ en zy hebben zich tot nu toe/ nooit met ons in een gesprek ingelaten over geestelyke zaken/ die wy aan hen hebben voorgedragen. Zeer weinige hebben die tegengesproken/ of tegenwerpingen gemaakt en my verzocht/ dezelve op te lossen. En gelyk hun gedrag zot en kinderachtig is/ zoo hebben wy ons van dezelve leerwyze bedient/ die men wel in acht neemt in het onderwyzen van kleine kinderen/ namentlyk/ de Christelyke waarheden in hunne gemoederen in te prenten door veelvuldige herhalingen/ en gebruik te maken van eenvoudige gelykenissen/ die licht zyn te begrypen/ en deze leerwyze is/ Gode zy dank/ niet ongezegent gebleven. Hoe 't zy/ ik heb in sommige be-

Zeer bygelovig.

bespeurt de werking van Gods genade in eene ernstige verbetering hunner levenswijze / zoo verre dat zy getracht en zich beyvert hebben / om te vorderen in de kennisse der waarheid die naer de Godzaligheid is / of schoon ik verplicht ben / te zeggen / dat alles nog maar een beginzel is / en geene van hen als noch vaste spijze verdragen konnen / zoo als ik in mijne uitgegeve verhalen / die voorleden jaar zijn uitgekomen / gemeld heb.

Het is een zaak buiten alle verschil / dat byaldien men van een gansch woest wild mensch een Christen wil maken / men dat alvorens in een redelijk schepzel veranderen moet; dit geschied zijnde / valt de twede zaak zoo zwaar niet. Dit is bekrachtigt door en steunt in allen deele op de handelwijze van onzen Zaligmaker zelven. Hy begint met de aardsche dingen; de verborgentheden van het koningrijk Gods worden door hem voorgestelt in gelykenissen. De eerste of voornaamste zorge / genomen in de bekeering der Heidenen / bestaat daarin / dat men alle hinderpalen moet uit den weg ruimen / die hunne bekeering beletten en hen onbequaam maken konnen / om de Christelijke leere te omhelzen / eer en alvorens dit geschied zy / kan niets met eenigen goeden uitslag ten hunnen behoeve worden ondernomen.

Behoorden voor alle andere dingen tot een vaste geregelde levenswyze gewent te worden.

Het zou niet weinig helpen ter bevordering hunner bekeeringe / byaldien zy allengskens konden gebragt worden

tot een vaste geregelde levenswijze / en datze zoo dikwijls niet als ze nu doen / van woonplaats veranderden / om levensmiddelen te zoeken / doch dit kan men niet hopen / voor en aleer een Christelijke natie zich onder hen ter neerzet / ik meen in zodanige plaatzen / van dewelken de grond goed is tot bouw en weilanden / om hen te leeren / en hen te gewennen tot een stille en ordentelijker levenswijze / als zy nu volgen.

En afgehouden van hunne dwaze bygelovigheden.

Ook behooren zy te zijn onder zekere tucht of dwang en afgetrokken te worden van hunne dwaze bygelovigheden / doch wel voornamentlijk van de snode bedriegeryen van hunne Angekots, dat alles behoorde verboden en gestraft te worden. Mijne meening is nochtans niet / dat zy met geweld gedwongen moeten worden / om onzen Godsdienst t'omhelzen / maar dat men zachte middelen moet gebruiken. Is het niet in Christus kerk geoorloft / met omzichtigheid en behoorlijke gematigtheid op zekere tijden en plaatzen gebruik te maken van de Christelijke tucht / als een voornaam middel ter bevordering van den aanwas van Godsvrucht en Godsdienst? Hoe veel te meer is het noodzakelijk / zich hier van diezelve middelen te bedienen / om uit te wieden het onkruid in een land / in 't welk een nieuwe kerk staat geplant te worden / anders zou het wezen / goed zaad zaaijen onder doornen en distelen / die het goede zaad zekerlijk zouden verstikken.

Maar

Maar vermids de voornaamste vrucht van onzen arbeid en onderwijzinge te verwachten is van de opgroeijende jeugd/ zoo twijfel ik niet/ byaldien goede schikkingen gemaakt en fondsen vastgestelt wierden ter opbrenginge van een zeker getal kinderen in het Christelijke geloof/ dat de Hemel zulks zegenen zoude/ te meer om dat die arme kinderen zeer gezeggelijk/ leergierig en van goeden inborst zijn/ tonende geen neiging ter wereld tot het quaad. Ook ontbreekt het hen aan geen bequaamheid/ want ik heb bevonden/ dat zy niet minder schrander zijn/ als onze kinderen. Byaldien deze gaven nu of natuurlijke talenten door de gaven der genade wierden bevordert en aangequeekt/ wie zoude twijfelen aan hunne toeneeming ende vordering in den Christelijke gelove/ en aan het rijp of bequaam worden van die vrucht tot den vollen oogst der eeuwige geluksaligheid? Wat een gemakkelijke zaak zou het zijn/ om die arme elendige schepzels uit hunne elende te redden/ byaldien zy/ die door God met rijkdom gezegent zijn/ hemelsgezind/ en aangedaan waren over de bewenenswaardigen toestand hunner mede schepzelen/ zoo verre dat ze van hunnen overvloed iets uit reikten/ ter stichtinge van een school in deze gewesten/ en ter bevorderinge van andere zeer noodzakelijke dingen!

De voornaamste vruchten, van wien te verwachten.

Hoe hen uit hunne onkunde en elende te helpen.

Zijn Majesteit heeft door zijnen gewonen zeer roemruchtigen yver voor den aanwas/ bevordering en uitbreiding

De koning geeft

jaarlyks een aanzienlyke somme gelds tot onderhoud ter Zendelingen.

breiding van Christus kerk zeer genadiglijk voorzien in het onderhoud der Groenlandsche Zendelingen, door een aanzienlijke somme gelds jaarlijks daar toe vast te stellen, welke koninglijke goedheid tot noch toe duurt, en voor welke goedheid de goedertierene God zijne Majesteit en het gansche koninglijke erfhuis voor eeuwig zegenen en belonen zal! Maar vermids een groot gedeelte van die giften tot onderhoud der Zendelingen, gebruikt moet worden ter bevordering der vaart, zonder dewelke de zending niet kan bestaan, zoo blijft 'er maar weinig over ter bereiking van het einde en oogmerk der zending, 't welk is de bekeering der Heidenen, waartoe jegenswoordig niet meer dan vier Zendelingen gebruikt worden, en twee geloofs-onderwijzers, of Catechiseermeesters, buiten en behalven eenige weinige kinderen, die door de beide kolonien onderhouden worden. Wy zijn tot nu niet in staat geweest, om grote dingen t'ondernemen, maar hebben ons moeten vergenoegen, met hier en daar de Inboorlingen te gaan onderwijzen, die insgelijks als zy tijd en gelegentheid hadden, met hunne familien by ons quamen, om onderwezen te worden. Maar vermids zulks niet dikwijls geschied is, en die onderwijzingen en bezoeken maar voor een korten tijd waren, ter oirzake van de onmogelijkheid, om ten allen tijde des jaars te reizen, waardoor wy hen voor een wijl tijds aan henzelven hebben moeten overlaten, zoo is niet wel te denken, dat de moeite, die wy genomen heb-

hebben/ van dien goeden uitslag geweest is/ dien dezelve gehad zoude hebben/ bijaldien in de verscheide wijke of districten Zendelingen gewoont hadden. Hoe het zy/ zedert verscheide jaren zijn 'er maar tusschen de twintig en dertig bejaarde en ruim honderd ongehuwde personen bequaam geweest/ om het heilige Sacrament des Doops t'ontfangen. Zoo wy onder ons geen scholen hadden/ of andere Godvruchtige stichtingen/ ter onderwijzinge en Christelijke opvoedinge van jonge en oude/ wat grote daden toch zouden een of twee Leeraars konnen doen/ niet eens of tweemalen 's jaars door het land te reizen/ en hier en daar te prediken? De Apostelen van Christus oordeelden deze handelwijze niet genoegzaam/ maar nadat zy Gods woord alomme gepredikt hadden/ stelden zy Leeraars en geloofs-onderwijzers aan/ daar zulks nodig was/ en byaldien die heilzame handelwijze in de Straat Davis word gevolgt/ zoo zal men aan een gelukkiger uitslag niet behoeven te twijfelen.

En dit is alles/ wat ik jegenswoordig van de zaken van dat Land te zeggen heb/ latende andere oordeelen/ of het zelve een Land is/ 't welk eenige zorge en oplettentheit verdient/ en of deszelfs Inboorlingen gelukkig mogen worden genaamt/ of niet. Alle zaken ter dege overwogen zijnde/ zoo zal men mogelijk ja en neen zeggen/ want zulks is zonder tegenspraak in beide

de die opzichten t'eenemaal waar. Wat het eerste belangt, het kan op zijn best niet anders aangemerkt worden, dan als een droevig, naar, elendig landschap, immers deszelfs grootste gedeelte, namentlijk het gansche district landwaards in, 't welk gestadig met ys en sneeuw bedekt is, die nooit smelt, en derhalven niet kan worden bewoont. En wat aanbelangt het overige gedeelte aan de Zee-kant, het meeste legt woest en onbewoont; maar men zou hier weder mogen zeggen, dat gelijk het eerste gedeelte, gelegen diep landwaards in, niet kan worden verholpen, het laatste gedeelte aan de Zee-kant, nochtans door het oprechten van kolonien, en het aanqueken van den grond tot deszelfs vorige staat van vruchtbaarheid weder gebragt kan worden, ja tot een goed en voordeelig land, mids dat de districten, die voormaals bewoont zijn geweest, op nieuw ten besten aangelegt en bevolkt worden. Ik zal niet spreken van de grote schatten en rijkdom, dien de Groenlandsche zeën in zich bevatten, en die om zoo te spreken, onuitputtelijk zijn.

Van het land zal ik overgaan tot de Inboorlingen, die elk zal denken, dat meer elendig dan gelukkig zijn, doordien ze niet alleen zijn berooft van de ware kennisse van hunnen Schepper, maar daarenboven de meesten een arm verachtelijk leven leiden. De kennisse Gods is zonder twijfel dat geen of liever het eenigste, 't welk men zeggen kan, dat den mensch wezentlyk gelukkig maakt,

ge-

gelijk door gebrek van die kennisse iemand is de elendigste van alle schepzelen. Maar wie zou durven ontkennen, dat 'er menschen gevonden worden, nog elendiger en heilloozer als deze? Ik spreek van zulken, die met de ware kennisse Gods gezegent, hem die gehoorzaamheid weigeren, waartoe hy als onze Schepper en onderhouder, en wegens onze verlossing, en duizend andere byzondere goedertierenheden in allen deele gerechtigt is, en die hy dan ook in zijn Heilig Woord van ons eischt. Zoo wy de levenswijze der Groenlanders, die wy elendig en verachtelijk noemen, voor zoo veel het zedelijke, aanbelangt, vergelijken met die van sommige zoogenaamde Christenen, ik ben beducht, dat zy hun op den dag des oordeels beschaamt maken zullen. Want offschoon zy geen wetten hebben, zy doen nochtans door het licht der natuure, of liever van natuure de dingen, die der wet zyn. Deze de wet niet hebbende, zyn haarzelven een wet, zoo als de Apostel Paulus zich uitdrukt. Wat gedachten toch moet men hebben, als men met bedaarde zinnen gadeslaat de overheerschende hertstochten, de onverzadelijke schraapzucht, gierigheid, bovenmatige staatzucht en hovaardy; het prachtig en wellustig leven; den haat, nyd en onderlinge verbolgingen boven en behalven andere en ontallige ondeugden en lasters der meeste Christenen? Kan iemand wel anders denken, dan dat zulke quaaddoeners, die t'eenemaal van den rechten weg zijn afgedwaalt,

dwaalt/ voor de ongelukkigste van allen moeten gehouden worden? Terwijl aan de andere kant de Inboorlingen in dat Land, mag ik zeggen/ hun leven doorbrengen en slyten in een natuurlijke onnozele eenvoudigheid. Hunne begeerte gaat niet verder/ dan tot noodzakelijke dingen die zy onmogelijk ontbeeren konnen. Pracht en hovaardy zijn zaken/ by hen onbekent; haat/ nijd/ en vervolging plagen hen nooit; de een zoekt over den anderen geen heerschappy te voeren. Met een woord/ elk is vergenoegt en acht zich ten hoogsten gelukkig met zijn eigen staat en toestand/ zonder door nodeloze zorge gemartelt en gequelt te worden. Is dit niet het grootste geluk van dit leven? O gelukkig volk! Wat kunt gy beter wenschen/ dan 't geen gy reeds bezit? Hebt gy geen rijkdommen/ de armoede ontrust u niet. Hebt gy geen overvloed/ gy lijd geen gebrek. Is 'er geen pracht of hovaardy onder u/ gy hebt daarom voor geen kleinachting of smaad te vrezen. Is 'er geen adeldom of hoge rang onder u/ gy weet van geen slaverny of dienstbaarheid. Wat is 'er toch zoeter en aangenamer/ als de goude Vryheid? Is 'er wel groter geluk te bedenken/ dan vergenoeging? Doch een ding ontbreekt u noch/ ik meen/ de zaligmakende kenniſſe Gods, want dit is het eeuwige leven, dat zy kennen den eenigen waarachtigen God, ende Jeſum Chriſtum, dien hy gezonden heeft, en dit is 't geen wy u aanbieden in de prediking van het Heilig Evangelium.

De grote GOD nu, die het Licht uit de duiſterniſſe heeft doen voortkoomen, verlichte uwe herten; en beſtrale u met het licht der kenniſſe van deszelfs heerlyke verſchyninge in en door JESUM CHRISTUM! Dat hy uwe zielen verloſſe van de ſlaverny des duivels, en van de zondige luſten en begeerlykheden des vleeſchs, gelyk gy vry zyt van lichamelyke dienſtbaarheid, op dat gylieden altyd vry moogt zyn in den Heere, beide na ziel en lichaam, Amen!

E I N D E.

